

ICE®

ગંધારણ અને રાજ્યવ્યવસ્થા

Special
Issue

કુલ

62 TOPICS

CURRENT AFFAIRS

TARGET

19/12/2021

GPSC
Prelim

COMING SOON

- ગર્ભાવસ્થાની તબીબી સમાપ્તિ માટેના નિયમો
- જન્મ અને મૃત્યુ નોંધણી અધિનિગમ (RBD), 1969
- ઇન્ડિયન ટેલિગ્રાફ રાઇટ ઓફ વે (સુધારા) નિયમો, 2021
- ખાદી ઉત્તરાધિકાર સંપત્તિ બિલ, 2021
- પર્સનલ ડેટા પ્રોટેક્શન(PDP) કાયદામાંથી મુક્તિ
- સરકારી સહાય મૂળભૂત અધિકારો નહીં

icerajkotofficial

www.iceonline.in

icerajkot

INDEX

01. ડ્રાફ્ટ પર્સનલ ડેટા પ્રોટેક્શન બિલ, 2019.....01
02. સુપ્રીમ કોર્ટે NDAમાં મહિલાઓના પ્રવેશને મુલતવી રાખવાની કેન્દ્રની અરજી ફગાવી....01
03. જ્ઞાતિની વસ્તી ગણતરી.....02
04. સામાજિક જવાબદારી.....03
05. નિષ્ક્રિય રાજકીય પક્ષોની નોંધણી રદ કરવાની માંગ.....03
06. સરકારી સહાય મૂળભૂત અધિકારો નહીં: SC..04
07. કોર્ટની અવમાનના.....04
08. બહેર હિતની અરજી.....05
09. ચૂંટણી ચિહ્ન.....05
10. પક્ષપલટા વિરોધી કાયદો.....06
11. ભારતીય નાગરિકતાના ત્યાગ માટે પ્રક્રિયાનું સરળીકરણ.....07
12. 'આરોગ્યના અધિકાર'ની માંગ.....08
13. EWS ક્વોટા.....09
14. નેશનલ ગ્રીન ટ્રિબ્યુનલ સાથે સુઓ મોટોની નોંધની સત્તાઓ.....10
15. રાષ્ટ્રીય માનવ અધિકાર પંચ.....11
16. નેશનલ ગ્રીન ટ્રિબ્યુનલ (NGT)ની સ્થિતિ પર સુપ્રીમ કોર્ટની ટિપ્પણી.....11
17. ગર્ભાવસ્થાની તબીબી સમાપ્તિ માટેના નિયમો.....11
18. UPSCએ નોકરીના ઈચ્છુક લોકો માટે હેલ્પલાઇન શરૂ કરી.....12
19. વિરોધ કરવાનો અધિકાર.....12
20. બાળ બાલિકા શોષણ.....12
21. રાજકારણનું ગુનાહિતકરણ.....13
22. ભાગેડુ આર્થિક અપરાધી.....14
23. બહેર સુરક્ષા કાયદો: જમ્મુ-કશ્મીર.....14
24. પેગાસસ કેસ.....15
25. જન્મ અને મૃત્યુ નોંધણી અધિનિયમ (RBD), 1969.....16
26. ઇન્ડિયન ટેલિગ્રાફ રાઇટ ઓફ વે (સુધારા) નિયમો, 2021.....16
27. ઓલ ઇન્ડિયા જ્યુડિશિયલ સર્વિસ (AIJS).....16
28. પોલીસ સુધારાઓ પર રાષ્ટ્રીય માનવ અધિકાર પંચની લલામણો.....18
29. ખાદી ઉત્તરાધિકાર સંપત્તિ બિલ, 2021.....19
30. વન્નિયાકુલા આરક્ષણ ગેરબંધારણીય: મદ્રાસ હાઇકોર્ટ.....19
31. પર્સનલ ડેટા પ્રોટેક્શન (PDP) કાયદામાંથી મુક્તિ.....20
32. ગવર્નરો અને લેફ્ટનન્ટ ગવર્નરોની 51મી કોન્ફરન્સ યોજાઈ.....21
33. વિશેષાધિકાર પ્રસ્તાવ.....21
34. ચિલીના રાષ્ટ્રપતિ પર મહાભિયોગ.....22
35. રાષ્ટ્રીય કાનૂની સેવા દિવસ.....22
36. ડ્રાફ્ટ મધ્યસ્થી બિલ.....23
37. હરિયાણા રાજ્ય સ્થાનિક ઉમેદવારોનો રોજગાર અધિનિયમ, 2020.....23
38. રાષ્ટ્રપતિ અને ઉપરાષ્ટ્રપતિની ચૂંટણી.....24
39. દિલ્હી વિધાનસભાની 'શાંતિ અને સંવાદિતા સમિતિ'નો ન્યાય.....25
40. UAPA ની કડક પ્રક્રિયા.....26
41. પક્ષપલટા વિરોધી કાયદામાં ફેરફારની જરૂર....
.....27
42. ન્યાયતંત્ર માટે માળખાગત સુવિધાઓ.....28
43. પીયૂષ ગોયલની રાજ્યસભામાં ગૃહના નેતા તરીકે નિમણૂક (Leader of Housef).....28
44. મહિલા અનામત વિધેયક.....29
45. રાજદ્રોહના કાયદાને પડકાર.....29

46. વૈવાહિક અધિકારોની પુનઃસ્થાપના માટે પડકાર 30	54. લોકસભાએ વસ્તી નિયંત્રણ પર 4 વિધેયકો રજૂ કર્યા 37
47. સંસદીય સત્ર.....31	55. આવશ્યક સંરક્ષણ સેવા બીલ 2021.....37
48. પોલીસ સુધારાઓ.....32	56. પેગાસસ ફાઈવર.....38
49. P.G. આંધ્રપ્રદેશના કાપુ સમુદાયની અનમત..33	57. હાઈકોર્ટમાં ન્યાયાધીશોની નિમણૂક.....39
50. 97મા બંધારણીય સુધારાની કેટલીક જોગવાઈઓ રદ.....34	58. તૃણમૂલ કોંગ્રેસના સાંસદ શાંતનું સેન રાજ્યસભામાંથી સસ્પેન્ડ.....40
51. આંતરિક જઠાજ બિલ, 2021 લોકસભામાં રજૂ 35	59. National Green Tribunal.....40
52. IBBI ઈન્સોલ્વન્સી એન્ડ બેન્કરપ્સી બોર્ડ ઓફ ઈન્ડિયા રેગ્યુલેશન્સ 2016.....35	60. મતની ગોપનીયતા.....40
53. OBC કેટેગરી હેઠળ પેટા વર્ગીકૃત સંબંધિત કમિશનના કાર્યકાળમાં વધારો.....36	61. બેસવાનો અધિકાર.....41
	62. પ્રશ્નોત્તરી.....42

ગુજરાત સરકારની ટૂંક સમયમાં પ્રસિદ્ધ થનારી વર્ગ-3ની તમામ નવી ભરતીઓ માટેની માસ્ટર બેચ

નવી બેચ શરૂ

તલાટી / પંચાયત મંત્રી,
ગ્રામસેવક, હેડ ક્લાર્ક, નાયબ
નિરીક્ષક, બિનસચિવાલય ક્લાર્ક

જનરલ બેચ

10% DISCOUNT

તારીખ 16/11/2021
સાંજે 04 TO 06

Weekly Test

01 નવા અભ્યાસક્રમ મુજબની પરિણામલક્ષી તૈયારી

02 સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષાના નિષ્ણાંતો દ્વારા અભ્યાસ

03 ટુ ધી પોઇન્ટ પરીક્ષાલક્ષી એડવાન્સ લેવલ મટીરિયલ્સ

04 સ્માર્ટ વર્ક અને સમજણ શક્તિના સમન્વયથી અભ્યાસ

રજિસ્ટ્રેશન ફરજિયાત 93757-01110 / 93280-01110

offline

રાજકોટ

કાલાવડ રોડ, તિરૂપતી પેટ્રોલ પંચ સામે,
સ્વામિનારાયણ મંદિર પાસે,
રાજકોટ.

ICE®
INSTITUTE FOR COMPETITIVE EXAMS

બંધારણ અને રાજ્યવ્યવસ્થા

ડ્રાફ્ટ પર્સનલ ડેટા પ્રોટેક્શન બિલ, 2019

- તાજેતરમાં સંયુક્ત સંસદીય સમિતિ (JPC)એ પરામર્શ માટે પર્સનલ ડેટા પ્રોટેક્શન બિલ, 2019 (Personal Data Protection Bill, 2019) ફરી ખોલ્યું છે.
- તેણે સંસદ 2021ના શિયાળુ સત્રમાં પોતાનો અહેવાલ રજૂ કરવાની સંભાવના વ્યક્ત કરી છે.

ડેટા ટ્રસ્ટી

- તે સેવા પ્રદાતા તરીકે કામ કરી શકે છે જે આવી ચીજવસ્તુઓ અને સેવાઓ પૂરી પાડતી વખતે ડેટા એકત્રિત કરે છે અને સ્ટોર કરે છે અને તેનો ઉપયોગ કરે છે.
- બિન-વ્યક્તિગત ડેટા અજ્ઞાત ડેટાનો સંદર્ભ આપે છે, જેમ કે ટ્રાફિક પેટર્ન અથવા વસ્તીવિષયક ડેટા. સપ્ટેમ્બર 2019માં, સરકારે બિન-વ્યક્તિગત ડેટાને નિયંત્રિત કરવા માટે માળખાની ભલામણ કરવા માટે એક નવી સમિતિની રચના કરી હતી.
- આખરડોકંપનીઓ અને સોશિયલ મીડિયા જેવા વ્યેટિયાઓની જરૂરિયાત પર ભાર મૂકે છે, જે ભારતમાં વપરાશકર્તાઓને સ્વેચ્છાએ તેમના ખાતાઓની ચકાસણી કરવા સક્ષમ બનાવવા માટે 'મહત્વપૂર્ણ ડેટા સહાયકો/સહાયક' છે. નોંધપાત્ર ડેટા નોંધપાત્ર ડેટા ફિડ્યુસિયરીઝ (Significant Data Fiduciaries) છે.
- આ 'સ્પષ્ટ દ્રશ્ય છબીઓ દ્વારા ચકાસવામાં આવશે જે વપરાશકર્તાઓ દ્વારા જોઈ શકાય છે.'
- તે વપરાશકર્તાઓની અવગણના કરવામાં અને ટ્રોલિંગ ઘટાડવામાં મદદ કરે છે.
- કાયદાનું પાલન સુનિશ્ચિત કરવા માટે ડેટા પ્રોટેક્શન ઓથોરિટીની કલ્પના કરવામાં આવી છે.
- તેમાં 'ભૂલી જવાનો અધિકાર' (Right to be Forgotten) નો પણ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. તેમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે, "ડેટા પ્રિન્સિપાલ (જે વ્યક્તિ સાથે ડેટા સંબંધિત છે) ડેટા ફિડેલિટી દ્વારા તેમના વ્યક્તિગત ડેટાના સતત ખુલાસાને મર્યાદિત કરવાનો અથવા અટકાવવાનો અધિકાર હશે."

લાભ

- ડેટા લોકલાઈઝેશન કાયદા અમલીકરણ એજન્સીઓને શોધ અને અમલીકરણ માટે ડેટાની એક્સેસ પ્રદાન કરવામાં અને ઈન્ટરનેટ જાયન્ટ્સ પર કર લાદવાની સરકારની ક્ષમતામાં પણ વધારો કરવામાં અસરકારક હોઈ શકે છે.
- સાયબર હુમલાઓ (ઉદાહરણ તરીકે પેગાસસ સ્પાયવેર પર નજર રાખી શકાય છે અને તપાસ કરી શકાય છે.)
- કેટલીક વાર ખોટી અને ગેરમાર્ગે દોરનારી માહિતી ફેલાવવા માટે ઉપયોગમાં લેવાતા સોશિયલ મીડિયા પર નજર રાખી શકાય છે અને સમયસર ઉભરતા રાષ્ટ્રીય જોખમોને રોકવા માટે તેની તપાસ કરી શકાય છે.

- મજબૂત ડેટા સંરક્ષણ કાયદો ડેટા સાર્વભૌમત્વ લાગુ કરવામાં પણ મદદ કરશે.

ગુકસાન

- ઘણા લોકો દલીલ કરે છે કે ડેટાનું ભૌતિક સ્થાન વિશ્વના સંદર્ભમાં સુસંગત નથી કારણ કે 'એન્ક્રિપ્શન કી' (Encryption Keys) હજી પણ રાષ્ટ્રીય એજન્સીઓની પહોંચની બહાર હોઈ શકે છે.
- રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા અથવા તર્કસંગત ઉદ્દેશો મુક્ત અને વ્યક્તિલક્ષી શબ્દો છે, જે નાગરિકોના ખાનગી જીવનમાં રાજ્યની દખલગીરી તરફ દોરી શકે છે.
- ફેસબુક અને ગૂગલ જેવા તકનીકી દિગ્ગજો તેની વિરૂદ્ધ છે અને ડેટાના સ્થાનિકીકરણની સંરક્ષણવાદી નીતિની ટીકા કરી છે કારણ કે તેમને ડર છે કે તેની અસર અન્ય દેશો પર પણ પડશે.
- સોશિયલ મીડિયા કંપનીઓ, નિષ્ણાતો અને મંત્રીઓએ પણ તેનો વિરોધ કર્યો હતો અને દલીલ કરી હતી કે વપરાશકર્તાઓ અને કંપનીઓ બંને માટે અસરકારક અને ફાયદાકારક હોવાની દ્રષ્ટિએ ઘણી ખામીઓ છે.
- તે વૈશ્વિક વિકાસ માટે પ્રયત્નશીલ ભારતના યુવા સ્ટાર્ટઅપ્સ અથવા ભારતમાં વિદેશી ડેટા પર પ્રક્રિયા કરતી મોટી કંપનીઓને પણ નકારાત્મક અસર કરી શકે છે.

સુપ્રીમ કોર્ટે NDAમાં મહિલાઓના પ્રવેશને મુલતવી રાખવાની કેન્દ્રની અરજી ફગાવી

- સુપ્રીમ કોર્ટે મે 2022 સુધીમાં રાષ્ટ્રીય સંરક્ષણ એકેડમી (NDA)માં મહિલાઓના પ્રવેશને મુલતવી રાખવાની કેન્દ્ર સરકારની અરજીને ફગાવી દીધી છે.
- જસ્ટિસ એસ.કે. કૌલની આગેવાની હેઠળની બંડપીઠે એડિશનલ સોલિસિટર જનરલ ઐશ્વર્યા ભાટીને જણાવ્યું હતું કે બધું એક વર્ષ માટે મુલતવી રાખવું મુશ્કેલ છે.
- સુપ્રીમ કોર્ટે 18 ઓગસ્ટના વચગાળાના આદેશમાં સુધારો કરવાનો ઈનકાર કર્યો હતો, જેના કારણે મહિલા ઉમેદવારો NDA અને નેવલ એકેડેમીની પરીક્ષાઓ માટે હાજર રહી શકે છે અને NDAમાં તાલીમ લઈ શકે છે.

સુપ્રીમ કોર્ટમાં કેન્દ્રની અરજી

- કેન્દ્ર સરકારે સર્વોચ્ચ અદાલતને માહિતી આપી હતી કે કેન્દ્રીય જાહેર સેવા આયોગ (UPSC) મે 2022માં મહિલાઓને NDAની પરીક્ષામાં ભાગ લેવા માટે જાહેરનામું બહાર પાડશે. તેમાં મહિલા ઉમેદવારોને તેમના માટે પરીક્ષા માટે અરજી કરવાની મંજૂરી આપવા માટે નોટિસ જારી કરવાની તૈયારીઓ પર પણ પ્રકાશ પાડવામાં આવ્યો હતો.

- કેન્દ્રએ મહિલા ઉમેદવારો માટે તાલીમ અભ્યાસક્રમ તૈયાર કરવા માટે એક સમિતિની પણ રચના કરી છે કારણ કે મહિલા ઉમેદવારો માટે તાલીમની સાથે અભ્યાસક્રમના વિવિધ પાસાઓ તૈયાર કરવાની જરૂર છે.

જ્ઞાતિની વસ્તી ગણતરી

- તાજેતરમાં કેન્દ્ર સરકારે સુપ્રીમ કોર્ટમાં સોગંદનામું/શપથપત્ર દાખલ કરીને દાવો કર્યો છે કે પછાત વર્ગોની જાતિ આધારિત વસ્તી ગણતરી વહીવટી રીતે કથિત અને મુશ્કેલ છે.
- સરકારનો આ દાવો રાજ્યમાં પછાત વર્ગોના જાતિડેટા એકત્રિત કરવા અંગે 2021ની વસ્તી ગણતરી દરમિયાન મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી રિટ અરજીના જવાબમાં આવ્યો હતો.

IT આધારિત વસ્તી ગણતરી સામે સરકારનું વલણ

- બિનઉપયોગી ડેટા:
  - કેન્દ્રએ દલીલ કરી હતી કે જ્યારે સ્વતંત્રતા પૂર્વેના સમયગાળામાં જ્ઞાતિવસ્તી ગણતરી હાથ ધરવામાં આવી હતી, ત્યારે પણ 'સંપૂર્ણતા અને ચોકસાઈ'ના સંદર્ભમાં ડેટાને અસર થઈ હતી.
  - તેમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે 2011ની સામાજિક-આર્થિક અને જાતિ વસ્તી ગણતરી (SECC)માં નોંધાયેલા જાતિ આધારિત આંકડા/ડેટા સત્તાવાર હેતુઓ માટે 'બિનઉપયોગી' છે કારણ કે તેમાં ઉચ્ચ તકનીકી ખામીઓ છે.
- મોડેલ નીતિના સાધનોનો અભાવ:
  - સરકારે કહ્યું કે જાતિવાર વસ્તી ગણતરી નીતિ 1951માં છોડી દેવામાં આવી હતી.
  - વધુમાં, કેન્દ્રએ સ્પષ્ટતા કરી હતી કે વસ્તી ગણતરી એ 'આદર્શ સાધન નથી કારણ કે મોટાભાગના લોકો તેમની જાતિ છુપાવવાના હેતુથી વસ્તી ગણતરીમાં પોતાને નોંધણી કરાવતા નથી.'
  - તે વસ્તી ગણતરીની 'મૂળભૂત અખંડિતતા/સંપૂર્ણતા' સાથે સમાધાન કરી શકે છે.
- વહીવટી રીતે જટિલ:
  - આ ઉપરાંત સરકારે સ્વીકાર્યું હતું કે 2021ની વસ્તી ગણતરીમાં જાતિવાર વસ્તી ગણતરી કરવામાં ઘણું મોડું થઈ ગયું છે.
  - વસ્તી ગણતરીનું આયોજન અને વસ્તી ગણતરીમાટેની તૈયારી લગભગ ચાર વર્ષ પહેલા શરૂ થઈ હતી અને વસ્તી ગણતરી 2021ની તૈયારીઓ લગભગ પૂર્ણ થઈ ગઈ છે.

SECCની તરફેણમાં દલીલો

- જાતિ આધારિત હકારાત્મક કાર્યવાહી કાર્યક્રમો અથવા કલ્યાણકારી યોજનાઓના સંરક્ષણ માટે આંકડાકિય વાજબીપણું સ્થાપિત કરવું ઉપયોગી રહેશે.
- જ્યારે અદાલતો અનામતના વર્તમાન સ્તરોને ટેકો આપવા માટે 'માત્રાત્મક ડેટા'ની માંગ કરે છે ત્યારે આ કાનૂની આવશ્યકતા હોઈ શકે છે.

- દેશમાં વ્યાપક પ્રયાસ દ્વારા તમામ પરિવારોની જાતિના દરજ્જાની ગણતરી ગરીબ પરિવારોને ઓળખવામાં અને ગરીબી નિવારણ કાર્યક્રમોને અમલમાં મૂકવામાં મદદ કરશે.

સંવેદનશીલ:

- ભારતમાં વસ્તી ગણતરી 1881માં સંસ્થાનવાદી શાસન દરમિયાન શરૂ થઈ હતી.
- વસ્તી ગણતરી સરકાર, નીતિ નિર્માતાઓ, શિક્ષણવિદો અને અન્યો દ્વારા ભારતીય વસ્તી, સંસાધનોની પહોંચ, સામાજિક પરિવર્તન, સીમાંકન આંકડા વગેરે સાથે સંબંધિત ડેટા મેળવવા માટે હાથ ધરવામાં આવે છે.
- 1940ના દાયકાની શરૂઆતમાં 1941ની વસ્તી ગણતરી માટે ભારતના વસ્તી ગણતરી કમિશનર W.W.Mયીટ્સે જણાવ્યું હતું કે વસ્તી ગણતરી એક મોટી, ખૂબ જ મજબૂત કલ્પના છે, પરંતુ તે વિશેષ તપાસ માટે અયોગ્ય સાધન છે.

સામાજિક-આર્થિક અને જાતિ વસ્તી ગણતરી (SECC)

- તે 2011માં 1931 પછી પહેલી વાર યોજાયું હતું.
- SECCનો અર્થ એ છે કે ગ્રામીણ અને શહેરી વિસ્તારોમાં દરેક ભારતીય પરિવારની નીચેની પરિસ્થિતિઓ વિશે જાણવું:
  - આર્થિક પરિસ્થિતિની ખાતરી કરવા માટે જેથી કેન્દ્ર અને રાજ્યના અધિકારીઓને વંચિત વર્ગોના કમિક અને સંચિત સૂચકાંકોની શ્રેણી પ્રાપ્ત કરવાની અને શામેલ કરવાની મંજૂરી આપી શકાય, જેનો ઉપયોગ દરેક સત્તા દ્વારા ગરીબ અથવા વંચિત વ્યક્તિને વ્યાખ્યાયિત કરવા માટે કરી શકાય છે.
  - આનો અર્થ એ છે કે દરેકને તેમનું વિશિષ્ટ જાતિનું નામ પૂછવું, જેનાથી સરકાર માટે આર્થિક રીતે ક્યા જાતિ જૂથો સૌથી ખરાબ સ્થિતિમાં છે અને કોણ વધુ સારા છે તેનું પુનઃમૂલ્યાંકન કરવાનું સરળ બનાવે છે.
  - SECC મોટા પાયે 'મેપિંગ અસમાનતાઓ' પર માહિતી પ્રદાન કરવાની ક્ષમતા ધરાવે છે.

વસ્તી ગણતરી અને SECC વચ્ચેનો તફાવત:

- વસ્તી ગણતરી ભારતીય વસ્તીનું સર્વગ્રાહી ચિત્ર રજૂ કરે છે, જ્યારે SECC રાજ્ય દ્વારા સહાયના લાયક લાભાર્થીઓની ઓળખ કરવાનું સાધન/માધ્યમ છે.
- વસ્તી ગણતરી 1948ના વસ્તી ગણતરી અધિનિયમ હેઠળ આવે છે, તેથી તમામ ડેટાને ગોપનીય માનવામાં આવે છે, જ્યારે SECC વેબસાઈટ અનુસાર, સરકારી વિભાગો SECCમાં પૂરી પાડવામાં આવેલી તમામ વ્યક્તિગત માહિતીનો ઉપયોગ કરીને પરિવારોને લાભ આપવા અને/અથવા પ્રતિબંધિત કરવા માટે સ્વતંત્ર છે.

સામાજિક જવાબદારી

- તાજેતરમાં રાજસ્થાનમાં આગામી વિધાનસભા સત્રમાં સામાજિક જવાબદારી (Social Accountability) કાયદો પસાર કરવાની માંગ સાથે રાજ્યવ્યાપી અભિયાન શરૂ કરવામાં આવ્યું છે.
- 2019માં સરકાર દ્વારા ભૂતપૂર્વ રાજ્ય ચૂંટણી કમિશનર રામ લુભાયા (Ram Lubhaya)ની અધ્યક્ષતામાં સામાજિક જવાબદારી વિધેયક (Social Accountability Bill) ના મુસદ્દા અંગે સલાહ આપવા માટે એક સમિતિની રચના કરવામાં આવી હતી અને સમિતિ દ્વારા 2020માં ડ્રાફ્ટ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો.
- રાજસ્થાન ગેરંટી ફોર ડિલિવરી ઓફ પબ્લિક સર્વિસ એક્ટ (Rajasthan Guaranteed Delivery of Public Service Act), 2011 અને રાજસ્થાન રાઈટ ટુ હિયરિંગ એક્ટ (Rajasthan Right to Hearing Act), 2012 પહેલેથી જ અમલમાં આવી ચૂક્યો છે પરંતુ કેટલાક મોટા મુદ્દાઓને કારણે તેને રદ કરવામાં આવ્યો હતો.

સામાજિક જવાબદારીના મુખ્ય સિદ્ધાંતો

- માહિતી (સુચના)
- ભાગીદારી (નાગરિકોની ભાગીદારી)
- કાર્યવાહી (સમયબદ્ધ કાર્યવાહી)
- સુરક્ષા (નાગરિકોનું રક્ષણ)
- સાંભળવું (નાગરિકોને સાંભળવાનો અધિકાર)
- પબ્લિક ફોરમ (ક્લેક્ટિવ ફોરમ)
- પ્રસાર

આવશ્યકતા

- એવા ઘણા નાગરિકો છે કે જેઓ તેમના અધિકારો સુધી પહોંચવામાં અસમર્થ છે અને તેમની ફરિયાદોને સમયબદ્ધ રીતે દૂર કરવામાં આવે છે, જ્યારે 'ભૂલ કરનારા સરકારી અધિકારીઓની કોઈ જવાબદારી નથી'.

મહત્વ

- તે દરેકને નાગરિક તરીકે સશક્ત બનાવવાની સરકારી સંસ્થાઓ અને અધિકારીઓની જવાબદારી સુનિશ્ચિત કરે છે.
- તે કાયદા વિશે જાગૃતિ લાવે છે અને આગામી વિધાનસભા સત્રમાં બિલ પસાર કરવાની તરફેણમાં હિમાયત કરવાનું ચાલુ રાખે છે.
- ફરિયાદોના નિવારણની વ્યવસ્થા ગ્રામ પંચાયતોથી શરૂ થશે અને તેમાં બ્લોક સ્તરે જાહેર સુનવણીનો સમાવેશ થશે.
- તે કાર્યક્ષમ વહીવટ, સેવા ડિલિવરી અને નાગરિક સશક્તિકરણ મારફતે વિકાસની અસરકારકતા વધારવામાં ફાળો આપી શકે છે.

ભારતમાં સામાજિક જવાબદારી પદ્ધતિઓના ઉદાહરણો

- ભાગીદારી યોજના અને નીતિ નિર્માણ (કેરળ)
- સહભાગી બજેટ વિશ્લેષણ (ગુજરાત)
- સહભાગી ખર્ચ ટ્રેકિંગ સિસ્ટમ (દિલ્હી, રાજસ્થાન)
- સિટીઝન સર્વે/સિટીઝન રિપોર્ટ કાર્ડ (બેંગલુરુ, મહારાષ્ટ્ર)

- નાગરિક ઘોષણાપત્ર (આંધ્રપ્રદેશ, કર્ણાટક)
- કોમ્યુનિટી સ્કોર કાર્ડ (મહારાષ્ટ્ર, આંધ્રપ્રદેશ)

નિષ્ક્રિય રાજકીય પક્ષોની નોંધણી રદ કરવાની માંગ

- તાજેતરમાં ભારતીય ચૂંટણી પંચ (Election Commission of India- ECI)એ નોંધાયેલા રાજકીય પક્ષોના અપડેટડ લિસ્ટ ને સૂચિત કર્યું છે, નોંધાયેલા રાજકીય પક્ષો ચૂંટણી ન લડે તેવા પક્ષોની નોંધણી રદ કરવાની માંગ કરી રહ્યા છે. ચૂંટણી પંચ દ્વારા આવકવેરા મુક્તિ કાયદાના દુરુપયોગ અંગે પણ ચિંતા વ્યક્ત કરવામાં આવી છે.
- દેશમાં બે હજારથી વધુ નોંધાયેલા બિનમાન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષો છે. ચૂંટણી પંચે આવકવેરા મુક્તિ કાયદાનો દુરુપયોગ કરનારા આવા નિષ્ક્રિય પક્ષોની નોંધણી રદ કરવાની સત્તા માંગી છે.
- ચૂંટણી પંચ ડિજિટલાઈઝેશનને સક્ષમ બનાવવા, બોગસ મતદાન પર અંકુશ મૂકવા માટે ચૂંટણી પંચ વ્યાપક ચૂંટણી સુધારાઓ માટે દબાણ કરી રહ્યું છે, બિન-નિવાસી ભારતીયો (Non-Resident Indians- NRIs), તે દેશના સ્થળાંતર કામદારો માટે પણ દૂરસ્થ મતદાનને સક્ષમ કરવા માટે વ્યાપક ચૂંટણી સુધારા માટે દબાણ કરી રહ્યું છે.

નોંધણી રદ કરવાની સત્તા

- ચૂંટણી પંચને બંધારણના ઉલ્લંઘન અથવા નોંધણી સમયે પક્ષો દ્વારા નિયમોના ઉલ્લંઘનના આધારે પક્ષોની નોંધણી રદ કરવાનો અધિકાર નથી.
- ECI પાસે રિપ્રેઝન્ટેશન ઓફ ધ પીપલ એક્ટ, (RPA) 1951 હેઠળ પક્ષોની નોંધણી કરવાની સત્તા છે, પરંતુ નિષ્ક્રિય પક્ષોની નોંધણી રદ કરવાની સત્તા નથી.
- જો કોઈ પક્ષ છેતરપિંડીથી નોંધાયેલો હોય, જો તેને કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા ગેરકાયદેસર જાહેર કરવામાં આવે અથવા કોઈ પક્ષ તેના આંતરિક બંધારણમાં સુધારો કરે અને ચૂંટણી પંચને જાણ કરે કે તે હવે ભારતીય બંધારણનું પાલન કરી શકશે નહીં તો જ પક્ષનું રજિસ્ટ્રેશન રદ કરી શકાય છે.

સંબંધિત ચિંતાઓ

- જો કોઈ અજાણ્યો પક્ષ મની લોન્ડરિંગમાં સામેલ થાય, તો તે આવકવેરામાંથી મુક્તિનો દાવો કરી શકે છે.
- ચૂંટણી મુદ્દાઓ પર નજર રાખતી NGO એસોસિએશન ઓફ ડેમોક્રેટિક રિફોર્મ્સના જણાવ્યા અનુસાર છેલ્લા 10 વર્ષમાં નોંધાયેલા બિનમાન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષોની સંખ્યા બમણી થઈ ગઈ છે.
- આવકવેરા અધિનિયમ, 1961ની કલમ 13A રાજકીય પક્ષોને તેમની ઘરની સંપત્તિમાંથી આવક, અન્ય સ્ત્રોતોમાંથી આવક, મૂડી નફા અને કોઈ પણ વ્યક્તિ પાસેથી છોડવામાં આવેલા સ્વૈચ્છિક યોગદાન અંગે કેટલીક શરતો હેઠળ 100% મુક્તિ આપે છે.

ECI માટે અન્ય પડકારો

- શક્તિઓનો અવ્યાખ્યાયિત અવકાશ:
  - આદર્શ આચારસંહિતા (MCC) અને ચૂંટણી ને લગતા અન્ય નિર્ણયોના અમલીકરણમાં ECIને ઉપલબ્ધ સત્તાઓની હદ અને પ્રકૃતિ વિશે ઘણી મૂંઝવણ છે.
  - ચૂંટણી પંચ શું કરી શકે છે તે સંહિતા સમજાવતી નથી; તેમાં માત્ર ઉમેદવારો, રાજકીય પક્ષો અને સરકારો માટે માર્ગદર્શિકા છે.
- MCC માટે કોઈ કાનૂની ટેકો નથી:
  - MCC રાજકીય પક્ષો વચ્ચે સર્વસંમતિના આધારે તૈયાર કરવામાં આવી છે, તેને કોઈ કાનૂની ટેકો આપવામાં આવ્યો નથી.
  - જો કે, તેનું કોઈ વૈધાનિક મૂલ્ય નથી અને તેનો અમલ માત્ર ચૂંટણી પંચના નૈતિક અને બંધારણીય અધિકાર દ્વારા જ કરવામાં આવે છે.
- અધિકારીઓનું હસ્તાંતરણ:
  - એક મોટી ચિંતા એ છે કે પંચના આદેશ દ્વારા રાજ્ય સરકારો હેઠળ કામ કરતા વરિષ્ઠ અધિકારીઓની અચાનક બદલી કરવામાં આવે છે.
  - અધિકારીઓની બદલી બંધારણની કલમ 309 હેઠળ ઘડવામાં આવેલા નિયમો દ્વારા સંચાલિત થાય છે જેને કલમ 324 દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાની કથિત ક્વાયત હેઠળ ECI દ્વારા અલગ કરી શકાતી નથી.
- કાનૂની વિવાદ:
  - MCCના જણાવ્યા અનુસાર મંત્રીઓ કોઈ પણ સ્વરૂપે કોઈ નાણાકીય ગ્રાન્ટ જાહેર કરી શકતા નથી, રસ્તાઓ બાંધવાનું, પીવાના પાણીની સુવિધાઓની જોગવાઈ વગેરેનું કોઈ વચન આપી શકતા નથી.
  - જો કે, RPA એક્ટ, 1951ની કલમ 123(2)(b) એવી જોગવાઈ કરે છે કે જાહેર નીતિની ઘોષણા અથવા કાનૂની અધિકારનો ઉપયોગ ચૂંટણી અધિકારના સ્વતંત્ર ક્વાયતમાં હસ્તક્ષેપ તરીકે ગણવામાં આવશે નહીં.
- અમલીતાનો અભાવ:
  - ચૂંટણી પંચ પાસે ચૂંટણી ગેરરીતિ કરનારા ઉમેદવારોને ગેરલાયક ઠેરવવાની સત્તા નથી. પંચ ફક્ત કેસની નોંધણીને સીધી કરી શકે છે.
  - 2019ની સામાન્ય ચૂંટણીમાં, ECI એ સુપ્રીમ કોર્ટમાં સ્વીકાર્યું હતું, કે તેઓ 'દાંત વિનાના' (Toothless) છે અને ચૂંટણી પ્રચારમાં ભડકાઉ અથવા વિભાજનકારી ભાષણોનો સામનો કરવા માટે તેમની પાસે પૂરતી સત્તા નથી.

આગળનો રસ્તો

- દેશમાં ચૂંટાયેલી કાયદાકીય સંસ્થાઓની પ્રામાણિકતા સુનિશ્ચિત કરવામાં ECI દ્વારા ભજવવામાં આવેલી ભૂમિકાએ ભારતીય નાગરિકોના મનમાં ઉચ્ચ સ્તરનો વિશ્વાસ પેદા કર્યો છે.
- જો કે કાયદાકીય રીતે મુશ્કેલ ક્ષેત્રોની વ્યાખ્યા કરવી જોઈએ જેથી ચૂંટણી પંચ મુક્ત અને નિષ્પક્ષ ચૂંટણીઓ દ્વારા લોકશાહીની યોગ્ય કામગીરી સુનિશ્ચિત કરી શકે.

- હવે સમય આવી ગયો છે કે ચૂંટણી પંચની સ્વતંત્રતા પર માત્ર નિવેદનબાજી કરવાને બદલે બંધારણીય સંસ્થાની સુરક્ષા માટે કેટલાક મહત્વપૂર્ણ ફેરફારો કરવામાં આવે.
- તદ્દુપરાંત, પંચે પોતાનો અભિગમ ફરીથી સ્થાપિત કરવો પડશે જેથી લોકશાહીના મૂળભૂત સિદ્ધાંતો તેના પાયામાંથી ડગમગશે નહીં.

સરકારી સહાય મૂળભૂત અધિકારો નહીં: SC

- તાજેતરમાં સુપ્રીમ કોર્ટ (SC)એ ચુકાદો આપ્યો હતો કે સંસ્થાને સરકારી સહાય એ નીતિનો વિષય છે, તે મૂળભૂત અધિકાર નથી.
- ભારતના બંધારણની કલમ 30 (શૈક્ષણિક સંસ્થાઓની સ્થાપના અને વહીવટ માટે લઘુમતીઓના અધિકારો સાથે સંબંધિત) તેના પોતાના પ્રતિબંધોને આધિન છે.
- સહાય એક મૂળભૂત અધિકાર નથી
- કોઈ પણ સંસ્થા, પછી તે બહુમતી હોય કે લઘુમતી સમુદાય, સરકારી સહાય મેળવવાનો મૂળભૂત અધિકાર નથી. બંને કિસ્સાઓમાં, સહાયના નિયમો અને શરતોનું સમાન રીતે પાલન કરવું પડશે.

કારણ

- સરકારી સહાય એ નીતિગત નિર્ણય છે. તે વિવિધ પરિબળો પર આધાર રાખે છે જેમાં સંસ્થાનું હિત અને સરકારની કામગીરીને સમજવાની ક્ષમતાનો સમાવેશ થાય છે.
- નાણાકીય અવરોધો અને ખામીઓ એ પરિબળો છે જે સહાય કરતી વખતે કોઈપણ નિર્ણય લેવામાં સુસંગત માનવામાં આવે છે, જેમાં સહાય પૂરી પાડવાનો નિર્ણય અને સહાયના વિતરણની પદ્ધતિઓ બંનેનો સમાવેશ થાય છે.

સહાય પાછી ખેંચવી

- જો સરકારે સહાય પાછી ખેંચવાની નીતિ ઘડી હોય તો કોઈ પણ સંસ્થા આ નિર્ણય પર સવાલ ન કરી શકે.
- જો કોઈ સંસ્થા આવી સહાયને લગતી શરતો સ્વીકારવા અને તેનું પાલન કરવા માંગતી ન હોય તો તે ગ્રાન્ટને નકારી શકે છે અને પોતાની રીતે આગળ વધી શકે છે. ઊલટું, કોઈ પણ સંસ્થાને તેની પોતાની શરતો પર ગ્રાન્ટ-ઈન-એઈડ મેળવવાની મંજૂરી આપી શકાતી નથી.

કોર્ટની અવમાનના

- તાજેતરમાં અહીંની સર્વોચ્ચ અદાલતે કહ્યું હતું કે કલમ 129 હેઠળ તિરસ્કાર બદલ સજા કરવાની તેની સત્તા એક બંધારણીય સત્તા છે જેને કોઈ પણ કાયદા દ્વારા નાબૂદ કરી શકાતી નથી.

નિર્ણયના મુખ્ય મુદ્દાઓ

- તિરસ્કાર બદલ સજા કરવાની સત્તા એ આ અદાલતમાં સ્થાપિત બંધારણીય સત્તા છે જેને કાયદાકીય કાયદા દ્વારા પણ ઘટાડી શકાતી નથી અથવા નાબૂદ કરી શકાતી નથી.

- > કલમ 142 (2) કહે છે કે 'આ સંદર્ભમાં સંસદ દ્વારા કરવામાં આવેલા કોઈપણ કાયદાની જોગવાઈઓને આધિન' સુપ્રીમ કોર્ટને તેની અવમાનનાની સજા પર કોઈ પણ આદેશ પસાર કરવાની સંપૂર્ણ સત્તા હશે.
- > જોકે, આર્ટિકલ 129માં કહેવામાં આવ્યું છે કે સુપ્રીમ કોર્ટ રેકોર્ડની અદાલત હશે અને તેની પાસે આવી કોર્ટની તમામ સત્તાઓ હશે, જેમાં તિરસ્કાર બદલ સજા કરવાની સત્તા પણ સામેલ છે.
- > બે જોગવાઈઓની તુલના દર્શાવે છે કે બંધારણના ઘડનારાઓને લાગ્યું હતું કે કલમ 142ની કલમ (2) હેઠળ કોર્ટની સત્તાઓ સંસદ દ્વારા કરવામાં આવેલા કોઈપણ કાયદાને આધિન હોઈ શકે છે, પરંતુ જ્યાં સુધી કલમ 129નો સવાલ છે ત્યાં સુધી આવો કોઈ પ્રતિબંધ નથી.
- > કોર્ટે ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે તિરસ્કાર અધિકાર જાળવવાનો હેતુ ન્યાયિક મંચની સંસ્થાની ગરિમા જાળવવાનો છે.

સંબંધિત મુદ્દાઓ

- > જો કે, જે 'ન્યાયી' છે તે ન્યાયાધીશોની વિવેકબુદ્ધિ પર છોડી દેવામાં આવે છે.
- > આ ખુલ્લી પરિસ્થિતિઓ કેટલીક વાર કલમ 19 હેઠળ વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાને જોખમમાં મૂકે છે.
- ખુલ્લા અંતની શરતો:
  - > કાયદાની કલમ 5 માં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે 'ન્યાયી ટીકા' અથવા 'ન્યાયી ટિપ્પણી' આખરે નક્કી કરાયેલા કેસની ગુણવત્તા પર તિરસ્કાર નહીં હોય.
- કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતનું ઉલ્લંઘન:
  - > ન્યાયાધીશોને ઘણીવાર તેમના પોતાના હિતમાં કામ કરતા જોઈ શકાય છે, આમ કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોનું ઉલ્લંઘન કરે છે અને જાહેર વિશ્વાસને પ્રતિકૂળ અસર કરે છે જેને તેઓ કાર્યવાહી દ્વારા જાળવવા માંગે છે.

જાહેર હિતની અરજી

- > સુપ્રીમ કોર્ટ (SC)એ અરજદારને પૂરતા સંશોધન વિના જાહેર હિતની અરજી (PIL) દાખલ કરવાની ચેતવણી આપી હતી.

મહત્વ

- > જાહેર હિતની અરજી એ સામાજિક પરિવર્તન અને કાયદાનું શાસન જાળવવાનું અને કાયદા અને ન્યાય વચ્ચે સંતુલનને વેગ આપવાનું એક મહત્વપૂર્ણ માધ્યમ છે.
- > પિલ્સનો મૂળ ઉદ્દેશ ગરીબો અને હાંસિયામાં ઘડેલાયેલા વર્ગો માટે ન્યાયને સુલભ અથવા સમાન બનાવવાનો છે. તે બધા માટે ન્યાયની પહોંચનું લોકશાહીકરણ કરે છે.
- > તે જેલ, આશ્રયસ્થાનો, રક્ષણાત્મક મકાનો વગેરે જેવી રાજ્ય સંસ્થાઓની ન્યાયિક દેખરેખમાં મદદ કરે છે.
- > ન્યાયિક સમીક્ષાની વિભાવનાને અમલમાં મૂકવાનું તે એક મહત્વપૂર્ણ સાધન છે.

મહત્વના મુદ્દાઓ

- દુરુપયોગ:
  - > અદાલતોમાં પેનિંગ કેસોની સંખ્યા પહેલેથી જ વધારે છે અને PILનો દુરુપયોગ વધી રહ્યો છે.
  - > 2010માં સુપ્રીમ કોર્ટે વ્યક્તિગત અથવા અપ્રસ્તુત કેસોને લગતી PIL અંગે નારાજગી વ્યક્ત કરી હતી અને PIL સ્વીકારવા માટે અદાલતોને કેટલીક માર્ગદર્શિકા જારી કરી હતી.
- સ્પર્ધા અધિકારોની સમસ્યા:
  - > PILની ક્રિયાઓ કેટલીક વાર સ્પર્ધાત્મક અધિકારોની સમસ્યા તરફ દોરી શકે છે.
  - > ઉદાહરણ તરીકે, જ્યારે અદાલત પ્રદૂષણ ફેલાવતા ઉદ્યોગને બંધ કરવાનો આદેશ આપે છે, ત્યારે કામદારો અને તેમના પરિવારો તેમની આજીવિકાથી વંચિત રહે છે તેમના હિતોને કોર્ટ ધ્યાનમાં લઈ શકતા નથી.
- વિલંબ:
  - > શોષિત અને વંચિત જૂથોને લગતા જાહેર હિતના મુકદ્દમા ઘણા વર્ષોથી બાકી છે.
  - > PIL ના કેસોના નિકાલમાં વિલંબને કારણે અવ્યવહારુ/બિન-કાર્યકારી મૂલ્ય (Academic Value)ના ઘણા મોટા નિર્ણયો આવી શકે છે.
- ન્યાયિક રિડન્ડન્સી:
  - > PIL મારફતે સામાજિક-આર્થિક અથવા પર્યાવરણીય સમસ્યાઓ હલ કરવાની પ્રક્રિયામાં ન્યાયતંત્ર દ્વારા ન્યાયિક અતિક્રમણના કિસ્સાઓ હોઈ શકે છે.

ચૂંટણી ચિહ્ન

- > તાજેતરમાં ભારતીય ચૂંટણી પંચ (Election Commission of India-ECI)એ રાજકીય પક્ષના ચૂંટણી ચિહ્નને ફીઝ કરવાનો નિર્ણય લીધો છે.
- > ચૂંટણી ચિહ્ન (અનામત અને ફાળવણી) આદેશ, 1968 ચૂંટણી પંચને રાજકીય પક્ષોને માન્યતા આપવા અને ચૂંટણી ચિહ્નો ફાળવવાની સત્તા આપે છે.

ઉલ્લેખ

- > ચૂંટણીલક્ષી/ચૂંટણી પ્રતીક એ રાજકીય પક્ષને ફાળવવામાં આવતું પ્રમાણભૂત પ્રતીક છે.
- > તેમનો ઉપયોગ પક્ષો તેમના પ્રચાર દરમિયાન કરે છે અને ઈલેક્ટ્રોનિક વોટિંગ મશીનો (EVMs) પર પ્રદર્શિત થાય છે, જે મતદારોને સંબંધિત પક્ષ માટે પ્રતીકો પસંદ કરીને મત આપવાની મંજૂરી આપે છે.
- > આ અભણ લોકોને મતદાનની સુવિધા માટે રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા જેઓ મતદાન કરતી વખતે પક્ષનું નામ વાંચવામાં અસમર્થ છે.
- > 1960ના દાયકામાં એવી દરખાસ્ત કરવામાં આવી હતી કે ચૂંટણી ચિહ્નોનું નિયમન, અનામત અને સંસદના કાયદા દ્વારા ફાળવણી કરવી જોઈએ, એટલે કે પ્રતીક આદેશ.

- > આ પ્રસ્તાવનો જવાબ આપતાં ચૂંટણી પંચે કહ્યું હતું કે, ચૂંટણી ચિહ્ન (અનામત અને ફાળવણી) આદેશ, 1968ની જોગવાઈ ઓ દ્વારા રાજકીય પક્ષોની માન્યતા પર નજર રાખવામાં આવે છે. અને તે મુજબ પ્રતીકોની ફાળવણી પણ થશે.
- > ચૂંટણી પંચ ચૂંટણી હેતુઓ માટે રાજકીય પક્ષોની નોંધણી કરે છે. અને તેમની ચૂંટણી કામગીરીના આધારે તેમને રાષ્ટ્રીય અથવા રાજ્ય પક્ષો તરીકે માન્યતા આપે છે. અન્ય પક્ષોને ફક્ત નોંધાયેલા માન્યતા વિનાના પક્ષો તરીકે જાહેર કરવામાં આવે છે.
- > રાષ્ટ્રીય અથવા રાજ્ય પક્ષો તરીકેની માન્યતા કેટલાક વિશેષાધિકારોને પક્ષના પ્રતીકોની ફાળવણી, ટેલિવિઝન અને રેડિયો સ્ટેશનો પર રાજકીય પ્રસારણ માટે સમયની જોગવાઈ અને મતદાર યાદીની પહોંચ જેવા પક્ષોના અધિકાર તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે.
- > દરેક રાષ્ટ્રીય પક્ષ અને રાજ્ય સ્તરના પક્ષને અનુક્રમે દેશ અને રાજ્યોમાં ઉપયોગ માટે ખાસ અનામત પ્રતીક ફાળવવામાં આવે છે.
- ચૂંટણી ચિહ્ન (અનામત અને ફાળવણી) આદેશ, 1968:
- > આદેશના ફકરા 15 હેઠળ ચૂંટણી પંચ હરીફ જૂથો અથવા માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષના વર્ગો વચ્ચેના વિવાદોનો નિર્ણય લઈ શકે છે અને તેનું નામ અને પ્રતીકનો દાવો કરી શકે છે.
- > આ આદેશ હેઠળ વિવાદક મર્જરના મુદ્દાઓ નક્કી કરવાની ચૂંટણી પંચ એકમાત્ર સત્તા છે. સુપ્રીમ કોર્ટ (SC)એ 1971માં સાંઠિક અલી અને અન્ય વિરુદ્ધ ECIમાં તેની માન્યતાને માન્ય રાખી હતી.
- > આ માન્યતા પ્રાપ્ત રાષ્ટ્રીય અને રાજ્ય પક્ષો વચ્ચેના વિવાદોને લાગુ પડે છે.
- > નોંધાયેલા પરંતુ માન્યતા વિનાના પક્ષોમાં વિભાજનના કિસ્સાઓમાં, ચૂંટણી પંચ સામાન્ય રીતે વિવાદમાં સામેલ જૂથોને તેમના મતભેદોને આંતરિક રીતે ઉકેલવા અથવા કોર્ટમાં જવાની સલાહ આપે છે.
- > ચૂંટણી પંચે અત્યાર સુધીમાં લગભગ તમામ વિવાદોમાં પક્ષના પ્રતિનિધિઓ/પદાધિકારીઓ પર અહેવાલ લાદ્યો છે. હોદ્દદારો, સાંસદો અને ધારાસભ્યોની સ્પષ્ટ બહુમતીએ એક જૂથને ટેકો આપ્યો છે.
- > 1968 પહેલાં ચૂંટણી પંચે ચૂંટણી નિયમો, 1961ના સંચાલન હેઠળ જાહેરનામા અને કારોબારી આદેશો જારી કર્યા હતા.
- > પાર્ટીનું પ્રતીક મેળવનારી પાર્ટી સિવાય પક્ષના અલગ જૂથે પોતાને અલગ પાર્ટી તરીકે નોંધણી કરાવવી પડી હતી.
- > તેઓ નોંધણી પછી રાજ્ય અથવા કેન્દ્રીય ચૂંટણીઓમાં તેમના પ્રદર્શનના આધારે જ રાષ્ટ્રીય અથવા રાજ્ય પક્ષની સ્થિતિનો દાવો કરી શકે છે.

પક્ષપલટા વિરોધી કાયદો

- > તાજેતરમાં કલકત્તા હાઈકોર્ટે પશ્ચિમ બંગાળ વિધાનસભાના અધ્યક્ષને વિધાનસભાના સભ્ય સાથે સંકળાયેલા પક્ષપલટાના કેસમાં નિર્ધારિત સમયમર્યાદામાં આદેશ પસાર કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો છે.
- > ઝારખંડ અને રાજસ્થાન જેવા અન્ય રાજ્યોમાં પણ પક્ષપલટા વિરોધી કાયદાની ચાલી રહી છે.

ગેરલાયક ઠેરવવાના આધારો

- > જો કોઈ ચૂંટાયેલા સભ્ય સ્વેચ્છાએ રાજકીય પક્ષનું સભ્યપદ છોડી દે છે.
- > જો તે ગૃહમાં મત આપે અથવા પૂર્વ પરવાનગી મેળવ્યા વિના તેમના રાજકીય પક્ષ અથવા કોઈ પણ વ્યક્તિ દ્વારા જારી કરવામાં આવેલા કોઈ પણ નિર્દેશથી વિપરીત મતદાનથી દૂર રહે.
- > તેમની ગેરલાયકાત માટેની પૂર્વ શરત તરીકે આવી ઘટનાના 15 દિવસની અંદર તેમના પક્ષ અથવા અધિકૃત વ્યક્તિ દ્વારા મતદાન પર પ્રતિબંધ ન મૂકવો જોઈએ.
- > જો કોઈ સ્વતંત્ર ચૂંટાયેલા સભ્ય રાજકીય પક્ષમાં જોડાય છે.
- > જો છ મહિનાની મુદત પૂરી થયા પછી, નામાંકિત સભ્ય રાજકીય પક્ષમાં જોડાય છે.

સંબંધિત મુદ્દાઓ

- > પ્રતિનિધિ અને સંસદીય લોકશાહીને નબળી પાડવી:
- > પક્ષપલટા વિરોધી કાયદો લાગુ થયા બાદ સાંસદ કે ધારાસભ્યએ પક્ષના નિર્દેશોનું સંપૂર્ણ પાલન કરવું પડશે.
- > તે તેમને પ્રતિનિધિ લોકશાહીને નબળી પાડતી કોઈ પણ મુદ્દા પર તેમના નિર્ણય અનુસાર મત આપવાની સ્વતંત્રતા આપતું નથી.
- અધ્યક્ષની વિવાદાસ્પદ ભૂમિકા:
- > ઘણા કિસ્સાઓમાં, અધ્યક્ષે (સામાન્ય રીતે શાસક પક્ષ તરફથી) ગેરલાયક ઠેરવવા અંગેના નિર્ણયોમાં વિલંબ કર્યો છે.
- ભાગલાની માન્યતા નથી:
- > પક્ષપલટા વિરોધી કાયદાએ 91મા બંધારણીય સુધારા 2004ને કારણે પક્ષપલટા વિરોધી નિયમને અપવાદ બનાવ્યો હતો.
- > જો કે, આ સુધારો પક્ષમાં 'વિભાજન'ને માન્યતા આપતો નથી પરંતુ 'મર્જર'ને માન્યતા આપે છે.
- ચૂંટણી આદેશનું ઉલ્લંઘન:
- > પક્ષપલટો એ ધારાસભ્યો દ્વારા ચૂંટણી જનાદેશનું અપમાન છે, જેઓ એક પક્ષની ટિકિટ પર ચૂંટાયા છે, પરંતુ પછી મંત્રી પદ અથવા નાણાકીય લાભની લાલચને કારણે બીજામાં જવું અનુકૂળ લાગે છે.
- સરકારની સામાન્ય કામગીરી પર અસર:
- > કુખ્યાત 'આયા રામ, ગયા રામ' નું સૂત્ર ધારાસભ્યોએ 1960ના દાયકામાં વારંવાર પક્ષપલટાની પૃષ્ઠભૂમિ સામે લખ્યું હતું. પક્ષપલટાથી સરકારમાં અસ્થિરતા આવે છે અને વહીવટને અસર થાય છે.

■ હોર્સ-ટ્રેડિંગ પ્રમોશન:

- > પક્ષપલટાથી કાયદા ઘડનારાઓની ખરીદી અને વેચાણને પણ પ્રોત્સાહન આપવામાં આવે છે, જેમને લોકશાહી વ્યવસ્થાના આદેશની વિરુદ્ધ સ્પષ્ટ પણે ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે.

■ સૂચનો

- > ચૂંટણી પંચે સૂચન કર્યું છે કે પક્ષપલટાના કિસ્સાઓમાં તે નિર્ણાયક સત્તા હોવી જોઈએ.
- > અન્ય લોકોએ દલીલ કરી છે, કે રાષ્ટ્રપતિ અને રાજ્યપાલોએ પક્ષપલટાની અરજીઓ પર સુનાવણી કરવી જોઈએ.
- > સુપ્રીમ કોર્ટે સૂચન કર્યું છે, કે સંસદે પક્ષપલટાના કેસો ઝડપથી અને ન્યાયી રીતે નક્કી કરવા માટે ઉચ્ચ ન્યાયતંત્રના નિવૃત્ત ન્યાયાધીશની અધ્યક્ષતામાં સ્વતંત્ર ટ્રિબ્યુનલની રચના કરવી જોઈએ.
- > કેટલાક ટિપ્પણીકારોએ કહ્યું છે, કે કાયદો નિષ્કળ ગયો છે અને તેને દૂર કરવાની ભલામણ કરી છે. ભૂતપૂર્વ ઉપરાષ્ટ્રપતિ હામિદ અન્સારીએ સૂચવ્યું છે, કે તે માત્ર અવિશ્વાસ પ્રસ્તાવોમાં સરકારને બચાવવા માટે લાગુ પડે છે.

■ આગળનો રસ્તો

- > જો કે, સરકારની સ્થિરતા એક મુદ્દો છે જેથી પક્ષોની આંતરિક લોકશાહીને મજબૂત કરવી પડે જેથી પક્ષના વિભાજનની ઘટનાઓને અટકાવી શકાય.
- > ભારતમાં રાજકીય પક્ષોને સંચાલિત કરતા કાયદાની તીવ્ર જરૂર છે. આવા કાયદામાં રાજકીય પક્ષોને RTI હેઠળ લાવવા જોઈએ, તેમજ પક્ષની અંદર લોકશાહીને મજબૂત બનાવવી જોઈએ.
- > પક્ષપલટાના કિસ્સામાં ગૃહના અધ્યક્ષ અંતિમ સત્તા હોવાને કારણે સત્તાઓના વિભાજનના સિદ્ધાંતને અસર થાય છે. આ સંદર્ભમાં, ઉચ્ચ ન્યાયતંત્ર અથવા ચૂંટણી પંચને સત્તા સ્થાનાંતરિત કરવાથી (બીજા ARC અહેવાલ દ્વારા ભલામણ કરવામાં આવી છે) પક્ષપલટાના જોખમને અટકાવી શકે છે.
- > પ્રતિનિધિ લોકશાહીને પક્ષપલટા વિરોધી કાયદાની હાનિકારક અસરોથી બચાવવા માટે કાયદાનો વ્યાપ એવા કાયદાઓ પૂરતો મર્યાદિત કરી શકાય છે, જ્યાં સરકારની હારથી વિશ્વાસ ગુમાવવો થઈ શકે છે.

ભારતીય નાગરિકતાના ત્યાગ માટે પ્રક્રિયાનું સરળીકરણ

- > ગૃહ મંત્રાલય (MHA)એ ભારતીયો માટે તેમની નાગરિકતાનો ત્યાગ કરવા ઈચ્છતા લોકો માટે આ પ્રક્રિયાને વધુ સરળ બનાવી દીધી છે.
- > અગાઉ કેન્દ્ર સરકારે પાંચ રાજ્યોના અધિકારીઓને હાલના નિયમો હેઠળ નાગરિકતાની અરજીઓ સંબંધિત સત્તાઓ આપતું જાહેરનામું બહાર પાડ્યું હતું.

■ નાગરિકતા

■ વૈધાનિક જોગવાઈઓ:

- > નાગરિકતા બંધારણ હેઠળ સંઘની સૂચિમાં સૂચિબદ્ધ છે અને આ રીતે તે સંસદના વિશિષ્ટ અધિકાર ક્ષેત્રમાં છે.

- > બંધારણ 'નાગરિક' શબ્દને વ્યાખ્યાયિત કરતું નથી, પરંતુ નાગરિકતા માટે લાયક વિવિધ કેટેગરીની વ્યક્તિઓની વિગતો ભાગ 2 (અનુચ્છેદ 5 થી 11)માં આપવામાં આવી છે.
- > બંધારણની અન્ય જોગવાઈઓથી વિપરીત, 26 જાન્યુઆરી, 1950ના રોજ અસ્તિત્વમાં આવેલા આ લેખો બંધારણ દ્વારા સ્વીકારવામાં આવ્યા હતા અને 26 નવેમ્બર, 1949ના રોજ જ અમલમાં મૂકવામાં આવ્યા હતા.

■ ભારતીય નાગરિકતાનું સંપાદન:

- > 1955નો નાગરિકતા અધિનિયમ જન્મ, ઉતરાણ, નોંધણી, દેશીકરણ અને આ વિસ્તારનો સમાવેશ સહિત નાગરિકતા મેળવવાની પાંચ રીતોનો ઉલ્લેખ કરે છે.

■ નાગરિકતા (સુધારો) અધિનિયમ, 2019:

- > આ કાયદો અફઘાનિસ્તાન, બાંગ્લાદેશ અને પાકિસ્તાનના ધાર્મિક લઘુમતીઓ, ખાસ કરીને હિન્દુઓ, શીખો, બૌદ્ધો, જેનો, પારસીઓ અને ખ્રિસ્તીઓ માટે નાગરિકતા સંપાદન પ્રક્રિયાને ઝડપી બનાવવા માટે મૂળ કાયદામાં સુધારો કરે છે, જેઓ 2015 પહેલા ભારતમાં પ્રવેશ્યા હતા.
- > ભારતીય નાગરિકતા માટે અરજી કરતા પહેલા અફઘાનિસ્તાન, બાંગ્લાદેશ અને પાકિસ્તાનની ધાર્મિક લઘુમતીઓને ઓછામાં ઓછા 11 વર્ષ સુધી ભારતમાં રહેવાની જરૂરિયાત ઘટાડીને પાંચ વર્ષ (દેશીકરણ દ્વારા) કરવામાં આવી છે.

■ ભારતમાં નાગરિકતાનો ત્યાગ કરવાની પદ્ધતિઓ

■ સ્વૈચ્છિક:

- > એક ભારતીય નાગરિક, જે સંપૂર્ણ ઉંમર અને ક્ષમતાનો છે, તે પોતાની મરજીથી ભારતની નાગરિકતાનો ત્યાગ કરી શકે છે.
- > જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ પોતાની નાગરિકતા છોડી દે છે, ત્યારે તે વ્યક્તિનું દરેક સગીર બાળક પણ તેની ભારતીય નાગરિકતા ગુમાવે છે. જોકે, જ્યારે બાળકને 18 વર્ષની ઉંમર મળે છે, ત્યારે તે ભારતીય નાગરિકતા પાછી મેળવી શકે છે.

■ બરતરફી દ્વારા:

- > ભારતીય બંધારણમાં એક જ નાગરિકતાની જોગવાઈ છે. આનો અર્થ એ થયો કે વ્યક્તિ એક સમયે ફક્ત એક જ દેશનો નાગરિક બની શકે છે.
- > તેથી, જો કોઈ વ્યક્તિ બીજા દેશની નાગરિકતા લે છે, તો તેની ભારતીય નાગરિકતા જાતે જ ખોવાઈ જાય છે. જો કે, જ્યારે ભારત યુદ્ધનો સામનો કરી રહ્યું છે, ત્યારે આ જોગવાઈ લાગુ પડતી નથી.

■ સરકારનો ઇનકાર:

- > ભારત સરકાર નીચેની પરિસ્થિતિઓમાં કોઈપણ ભારતીય નાગરિકની નાગરિકતા સમાપ્ત કરી શકે છે;
- > જો નાગરિક બંધારણનું અપમાન કરે છે.
- > જો છેતરપિંડીથી નાગરિકતા મેળવી લેવામાં આવી હોય.
- > નાગરિકે યુદ્ધ દરમિયાન દુશ્મન સાથે ગેરકાયદેસર રીતે વેપાર કર્યો છે અથવા વાતચીત કરી છે.
- > નોંધણી અથવા દેશીકરણ દ્વારા મેળવેલી નાગરિકતાના પાંચ વર્ષ દરમિયાન, નાગરિકને એક દેશમાં બે વર્ષની કેદ કરવામાં આવી છે.
- > નાગરિક 7 વર્ષથી સતત ભારતની બહાર રહે છે.

છેલ્લા 6 મહિનાનું વિષયવાર વર્તમાન પ્રવાહ લેકચર

G.P.S.C

Open to All

PRELIMS

360°
Coverage

Current
Affair

મહોત્સવ

360° Current Affairs
Facts + Analysis સાથે

* પ્રાદેશિક, રાષ્ટ્રીય અને
આંતરરાષ્ટ્રીય મહત્વની ઘટનાઓ

* Index, Report, સમિતિ,
આયોગ, પંચ જેવા વિશેષ મુદ્દાઓ
અને કલ્યાણકારી યોજનાઓ

ફ્રી

રજિસ્ટ્રેશન ફરજિયાત

93757-01110 / 93280-01110

ICE®
INSTITUTE FOR COMPETITIVE EXAMS

કાલાવડ રોડ, તિરૂપતી પેટ્રોલ પંપ સામે,
સ્વામિનારાયણ મંદિર પાસે,
રાજકોટ.

offline

રાજકોટ

‘આરોગ્યના અધિકાર’ની માંગ

- તાજેતરમાં રાજસ્થાનમાં ‘આરોગ્યના અધિકાર’ અંગેના કાયદાની નવી માંગ કરવામાં આવી છે.
- આરોગ્ય કર્મચારીઓએ સ્પષ્ટતા કરી છે, કે કાયદો તબીબી સેવાઓને સુવ્યવસ્થિત કરશે. અને નાગરિકોને આવશ્યક સુવિધાઓની ઉપલબ્ધતાની બાંધધરી આપશે.

મહત્વ

- લોકો આરોગ્યના અધિકાર માટે લાયક છે અને તે સરકારને આ દિશામાં પગલાં લેવા માટે મજબૂત બનાવે છે.
- તે દરેકને સેવાઓનો ઉપયોગ કરવા માટે સક્ષમ બનાવે છે અને ખાતરી કરે છે કે તે સેવાઓની ગુણવત્તા સામાન્ય લોકોના સ્વાસ્થ્યને સુધારવા માટે પૂરતી છે.

- તે લોકોને આરોગ્ય સેવાઓ માટે તેમના પોતાના ખિસ્સામાંથી ચૂકવણી કરવાના નાણાકીય પરિણામોથી બચાવે છે અને લોકોને ગરીબીમાં ધકેલવાના જોખમને ઘટાડે છે.

પડકારો

- દેશમાં હાલના જાહેર પ્રાથમિક આરોગ્ય સંભાળ મોડેલનો વ્યાપ ખૂબ મર્યાદિત છે.
- જ્યાં જાહેર પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્રો હાજર હોય તેવા સ્થળોએ પણ ગર્ભાવસ્થા સંભાળ, મર્યાદિત બાળસંભાળ અને રાષ્ટ્રીય આરોગ્ય કાર્યક્રમોને લગતી કેટલીક સેવાઓ જ પૂરી પાડવામાં આવે છે.
- ભારતમાં જાહેર આરોગ્ય ધિરાણ (GDPના લગભગ 1.3 ટકા) પર નો ખર્ચ સતત ઓછો રહ્યો છે.

- ઓર્ગેનાઇઝેશન ફોર ઇકોનોમિક કો-ઓપરેશન એન્ડ ડેવલપમેન્ટ (OECD)ના જણાવ્યા અનુસાર ભારતનો કુલ 'આઉટ ઓફ પોકેટ' ખર્ચ GDPના લગભગ 2.3 ટકા છે.
- સરકાર 2025 સુધીમાં GDPના 2.5 ટકા આરોગ્ય પર ખર્ચ કરવા માટે પ્રતિબદ્ધ છે.
- આરોગ્ય પ્રણાલીમાં ભૂલોને કારણે બિન-ચેપી રોગોનો સામનો કરવો પડકારજનક છે, જે નિવારણ અને પ્રારંભિક તપાસ સાથે સંબંધિત છે.
- તે કોવિડ-19 મહામારી જેવા નવા અને ઉભરતા જોખમોની તૈયારી અને અસરકારક વ્યવસ્થાપનના અભાવને નબળો પાડે છે.

સરકારની જવાબદારી

- **બંધારણીય:**
  - મૂળભૂત અધિકારો: ભારતીય બંધારણની કલમ 21 જીવન અને વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાના મૂળભૂત અધિકારની બાંધધરી આપે છે. આરોગ્યનો અધિકાર જીવનને ગૌરવપૂર્વક જીવવાના અધિકારમાં છે.
  - રાજ્ય નીતિના નિર્દેશ સિદ્ધાંતો (DPSP): અનુચ્છેદ 38, 39, 42, 43 અને 47માં આરોગ્યના અધિકારની અસરકારક પ્રાપ્તિ સુનિશ્ચિત કરવાની રાજ્યની જવાબદારી નક્કી કરવામાં આવી છે.
- **ન્યાયિક નિર્ણય:**
  - પશ્ચિમ બંગાળ ખેત મજદૂર સમિતિ કેસ (1996)માં સુપ્રીમ કોર્ટે કહ્યું હતું કે કલ્યાણકારી રાજ્યમાં સરકારની પ્રાથમિક ફરજ લોકોના કલ્યાણનું રક્ષણ કરવાની છે અને લોકોને પૂરતી તબીબી સુવિધાઓ પૂરી પાડવાની જવાબદારી પણ સરકારની છે.
  - 'પરમાનંદ કટારા વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા' દાવા (1989)માં સુપ્રીમ કોર્ટે ચુકાદો આપ્યો હતો કે, દરેક ડોક્ટર, પછી તે સરકારી હોસ્પિટલમાં હોય કે ખાનગી હોસ્પિટલમાં, તેમની વ્યાવસાયિક જવાબદારીઓ હેઠળ જીવનની સુરક્ષા માટે જવાબદાર છે.

સાંતરરાષ્ટ્રીય પ્રતિબદ્ધતાઓ

- **માનવ અધિકારોની સાર્વત્રિક ઘોષણા:**
  - ભારત સંયુક્ત રાષ્ટ્ર દ્વારા માનવ અધિકારોની સાર્વત્રિક ઘોષણા (1948)ની કલમ 25 પર હસ્તાક્ષર કરનાર છે.
  - તે ખોરાક, કપડાં, આવાસ અને તબીબી સંભાળ અને આવશ્યક સામાજિક સેવાઓ સહિત મનુષ્યના સ્વાસ્થ્ય અને કલ્યાણ માટે પૂરતા જીવનધોરણો પ્રદાન કરે છે.

EWS ક્વોટા

- તાજેતરમાં જ સરકારી નોકરીઓ અને શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં 10% ક્વોટા આપવા માટે આર્થિક રીતે નબળા વિભાગ (EWS) ને ઓળખવા માટે સરકાર દ્વારા 8 લાખ રૂપિયા વાર્ષિક આવક મર્યાદા નક્કી કરવામાં સુપ્રીમ કોર્ટ (SC) દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી પદ્ધતિ પર સવાલ ઉઠાવવામાં આવ્યા છે.

મહત્વ

- **અસમાનતાને સંબોધિત કરે છે:**
  - 10 ટકા ક્વોટાનો વિચાર પ્રગતિશીલ છે અને ભારતમાં શૈક્ષણિક અને આવકની અસમાનતાના મુદ્દાઓને ધ્યાનમાં લઈ શકે છે કારણ કે નાગરિકોના આર્થિક રીતે નબળા વર્ગોને તેમની નાણાકીય અક્ષમતાને કારણે ઉચ્ચ શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ અને જાહેર રોજગારમાં ભાગ લેવાથી બાકાત રાખવામાં આવ્યા છે.

આર્થિક પછાત વર્ગોની માન્યતા

- પછાત વર્ગો ઉપરાંત ઘણા લોકો અથવા વર્ગો એવા છે જે ભૂખ અને ગરીબીની સ્થિતિમાં જીવી રહ્યા છે.
- બંધારણીય સુધારા દ્વારા પ્રસ્તાવિત અનામત ઉચ્ચ જાતિના ગરીબોને બંધારણીય માન્યતા આપશે.

જાતિ આધારિત ભેદભાવમાં ઘટાડો

- તદ્દુપરાંત, તે ધીમે ધીમે અનામત સાથે સંકળાયેલા કલંકને દૂર કરશે કારણ કે અનામત ઐતિહાસિક રીતે જાતિ સાથે સંબંધિત છે અને ઘણીવાર ઉચ્ચ જાતિ અનામત દ્વારા આવતા લોકો તરફ જુએ છે.

ચિંતાઓ

- **ડેટાની ઉપલબ્ધતા નથી:**
  - EWS ક્વોટામાં ઉદ્દેશ અને કારણમાં સ્પષ્ટ પણે ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે કે આર્થિક રીતે વધુ વિશેષાધિકાર પ્રાપ્ત વ્યક્તિઓ સાથે સ્પર્ધા કરવામાં નાણાકીય અસમર્થતાને કારણે નાગરિકોના આર્થિક રીતે નબળા વર્ગોને ઉચ્ચ શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ અને જાહેર રોજગારમાં ભાગ લેવાથી બાકાત રાખવામાં આવ્યા છે.
  - આવા તથ્યો શંકાસ્પદ છે કારણ કે સરકારે આને ટેકો આપવા માટે કોઈ ડેટા તૈયાર કર્યો નથી.
- **અનામત મર્યાદાનું ઉલ્લંઘન:**
  - 1992ના ઈન્દિરા સાહની કેસમાં નવ જજોની બંધારણ ખંડપીઠે અનામત માટે 50 ટકા મર્યાદા નક્કી કરી હતી.

- > EWS ક્વોટા આ મુદ્દાને ધ્યાનમાં લીધા વિના આ મર્યાદાનું ઉલ્લંઘન કરે છે.
- **મનસ્વી માપદંડ:**
- > આ અનામત માટેની લાયકાત નક્કી કરવા માટે સરકાર દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતા માપદંડ અસ્પષ્ટ છે અને તે કોઈ ડેટા અથવા અભ્યાસ પર આધારિત નથી.
- > સુપ્રીમ કોર્ટે પણ સરકારને સવાલ કર્યો હતો કે શું રાજ્યોએ EWS અનામત પ્રદાન કરવા માટે નાણાકીય મર્યાદા નક્કી કરતી વખતે દરેક રાજ્ય માટે માથાદીઠ GDPની તપાસ કરી છે.
- > આંકડા દર્શાવે છે કે ભારતના રાજ્યોમાં માથાદીઠ આવક વ્યાપક પણે અલગ છે – જેમ કે ગોવામાં માથાદીઠ આવક 4 લાખ છે, જ્યારે બિહારની માથાદીઠ આવક 40,000 રૂપિયા છે.

આગળનો રસ્તો

- > અનામત EWS સિવાયની તમામ કેટેગરીઓને ઉપલબ્ધ સ્પર્ધાત્મક પૂલ ઘટાડીને પ્રતિકૂળ અસર કરે છે. આ યોગ્ય, અનુભવાત્મક રીતે યોગ્ય લાગતું નથી, કારણ કે EWSના ઉમેદવારો ઉચ્ચ શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં પહેલેથી જ પૂરતું પ્રતિનિધિત્વ ધરાવે છે.
- > હવે સમય આવી ગયો છે કે ભારતીય રાજકીય વર્ગચૂંટણી લાભ માટે અનામતનો વ્યાપ સતત વિસ્તૃત કરે અને એવું અનુભવે કે અનામત એ સામાજિક-આર્થિક સમસ્યાઓ માટે રામબાણ ઈલાજ નથી.
- > સરકારે વિવિધ ધોરણોના આધારે અનામત આપવાને બદલે શિક્ષણની ગુણવત્તા અને અન્ય અસરકારક સામાજિક ઉત્થાન પગલાં પર ધ્યાન આપવું જોઈએ. આ ઉદ્યોગસાહસિકતાની ભાવના પેદા કરશે જે તેમને નોકરી શોધવાને બદલે નોકરી આપનારનો દરજ્જો આપશે.

નેશનલ ગ્રીન ટ્રિબ્યુનલ સાથે સુઓ મોટોની નોંધની સત્તાઓ

- > તાજેતરમાં, સુપ્રીમ કોર્ટે નેશનલ ગ્રીન ટ્રિબ્યુનલ (NGT) ને 'વિશિષ્ટ' મંચ તરીકે જાહેર કર્યું હતું અને કહ્યું હતું કે તે દેશભરમાં પર્યાવરણીય મુદ્દાઓ ઉઠાવવા માટે 'સુઓમોટો સંજ્ઞાન' (Suo Motu) લેવાની સત્તાઓ થી સંપન્ન છે.

નિર્ણયના મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > નિર્ણાયક ભૂમિકા પૂરતી મર્યાદિત નથી: નેશનલ ગ્રીન ટ્રિબ્યુનલની ભૂમિકા માત્ર ચુકાદા પૂરતી મર્યાદિત નથી, ટ્રિબ્યુનલે અન્ય ઘણી મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકાઓ પણ ભજવવી પડે છે, જે નિવારક, સુધારાત્મક અથવા ઉપચારાત્મક પ્રકૃતિની હોઈ શકે છે.
- > નેશનલ ગ્રીન ટ્રિબ્યુનલને કાર્યાત્મક ક્ષમતા આપવાનો ઉદ્દેશ પર્યાવરણીય જનાદેશમાં સંપૂર્ણ ન્યાય માટે વ્યાપક સત્તાઓનો લાભ લેવાનો છે.
- > કોર્ટના જણાવ્યા અનુસાર, કલમ 21 હેઠળ આવરી લેવામાં આવેલી સત્તાઓ અર્થઘટનના સંકુચિત અવકાશ પર ટકી શકતી નથી. એ જાણી શકાય છે કે બંધારણની કલમ 21 જીવન અને વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાના અધિકારનું રક્ષણ કરે છે.
- **બહુશિસ્તની ભૂમિકા:**
- > નેશનલ ગ્રીન ટ્રિબ્યુનલ પાસે એક વિશેષ મંચ તરીકે તમામ પર્યાવરણીય બહુ-શિસ્તના મુદ્દાઓ સાથે વ્યવહાર કરવા માટે 'મૂળભૂત' અને 'અપીલ' અધિકારક્ષેત્ર છે.
- **આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રતિબદ્ધતા:**
- > પર્યાવરણ પ્રત્યે ભારતની તમામ આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રતિબદ્ધતાઓને પણ નેશનલ ગ્રીન ટ્રિબ્યુનલના અધિકાર ક્ષેત્રમાં સામેલ કરવામાં આવી છે.
- > કોર્ટે 'નેશનલ ગ્રીન ટ્રિબ્યુનલ'ને વિશ્વની સૌથી પ્રગતિશીલ ટ્રિબ્યુનલ તરીકે માન્યતા આપી છે.
- > કોર્ટના આ નિર્ણયથી ભારતને રાષ્ટ્રોના એક વિશિષ્ટ જૂથમાં પ્રવેશવાની મંજૂરી મળી છે જેણે વ્યાપક સત્તાઓ સાથે આવી સંસ્થાઓની સ્થાપના કરી છે.

સંબંધિત પડકારો

- **ખાલી જગ્યાઓ:**
- > છેલ્લા 9 વર્ષ દરમિયાન ટ્રિબ્યુનલમાં પર્યાવરણીય કેસોની વધતી સંખ્યાને પહોંચી વળવા માટે ઓછામાં ઓછા 10 ન્યાયિક અને 10 નિષ્ણાત સભ્યોની પણ નિમણૂક કરવામાં આવી નથી.
- **આદેશોનો અમલ:**
- > નેશનલ ગ્રીન ટ્રિબ્યુનલના આદેશોના અમલીકરણના સંદર્ભમાં ગંભીર પડકારો પણ છે.
- > નેશનલ ગ્રીન ટ્રિબ્યુનલ એક્ટ સ્પષ્ટ કરે છે કે ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા આદેશ આપવામાં આવેલા વળતરની રકમ આદેશની તારીખથી 30 દિવસના સમયગાળામાં ઓથોરિટી ઓફ ધ એન્વાયર્નમેન્ટ રિલીફ ફંડને મોકલવામાં આવે.

- જોકે, એવું જોવા મળ્યું છે કે ઘણા પ્રદૂષકો આ નિયમનું પાલન કરતા નથી.
- વધુમાં, પર્યાવરણ નિયમનકારી સત્તામંડળ ટ્રિબ્યુનલના આદેશોનું પાલન કરે તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે કોઈ સંસ્થાકીય વ્યવસ્થા નથી.
- સુપ્રીમ કોર્ટમાં અપીલ:
  - ટ્રિબ્યુનલના અનેક આદેશોને સુપ્રીમ કોર્ટમાં પડકારવામાં આવી રહ્યા છે, જેમાં ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા ભારે દંડ ફટકારવામાં આવ્યો હોય તેવા અનેક કેસોનો પણ સમાવેશ થાય છે.

રાષ્ટ્રીય માનવ અધિકાર પંચ

- રાષ્ટ્રીય માનવ અધિકાર આયોગ (NHRC)ની 28મી વર્ષગાંઠ 12 ઓક્ટોબર, 2021ના રોજ ઉજવવામાં આવી હતી.

માળખું

- મુખ્ય સભ્યો:
  - તે એક બહુ-સભ્ય સંસ્થા છે જેમાં એક અધ્યક્ષ અને ચાર સભ્યોનો સમાવેશ થાય છે. જે વ્યક્તિ ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ અથવા સુપ્રીમ કોર્ટના ન્યાયાધીશ રહી ચૂક્યા છે તે અધ્યક્ષ છે.
- નિમણૂક:
  - તેના અધ્યક્ષ અને સભ્યોની નિમણૂક રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા વડા પ્રધાનની અધ્યક્ષતાવાળી છ સભ્યોની સમિતિની ભલામણોના આધારે કરવામાં આવે છે, જેમાં લોકસભાના અધ્યક્ષ, રાજ્યસભાના નાયબ અધ્યક્ષ, સંસદના બંને ગૃહોના મુખ્ય વિપક્ષી નેતા અને કેન્દ્રીય ગૃહપ્રધાનનો સમાવેશ થાય છે.
- પદનો કાર્યકાળ:
  - રાષ્ટ્રીય માનવ અધિકાર પંચના અધ્યક્ષ અને સભ્યોની મુદત 3 વર્ષ છે અથવા તેઓ 70 વર્ષની ઉંમર સુધી (જે પણ વહેલો હોય) પદ સંભાળે છે.
  - રાષ્ટ્રપતિ અમુક સંજોગોમાં સ્પીકર અથવા સભ્યને હોદ્દા પરથી દૂર કરી શકે છે.
- ભૂમિકાઓ અને કાર્યો:
  - આયોગ પાસે સિવિલ કોર્ટની તમામ સત્તાઓ છે અને તેની કાર્યવાહી ન્યાયિક સુવિધા છે.
  - તે માનવ અધિકારોના ઉલ્લંઘનની ફરિયાદોની તપાસના હેતુ થી કેન્દ્ર સરકાર અથવા રાજ્ય સરકારની સત્તાવાર અથવા તપાસ એજન્સીની સેવાઓનો ઉપયોગ કરવાની સત્તા ધરાવે છે.
  - તે તેની ઘટનાના એક વર્ષમાં કેસ જોઈ શકે છે, એટલે કે, માનવ અધિકારોના ઉલ્લંઘનની તારીખથી એક વર્ષના અંત પછી કોઈ પણ બાબતની તપાસ કરવાનો પંચને અધિકાર નથી.
  - આયોગની કામગીરી મુખ્યત્વે ભલામણ પાત્ર પ્રકૃતિની છે.
  - તેની પાસે માનવ અધિકારોનું ઉલ્લંઘન કરનારાઓને સજા કરવાની સત્તા નથી, કે તેની પાસે પીડિતાને નાણાકીય સહાય સહિત કોઈ રાહત આપવાની સત્તા નથી.

- સશસ્ત્ર દળોના સભ્યો દ્વારા માનવ અધિકારોના ઉલ્લંઘનના સંદર્ભમાં તેની ભૂમિકા, સત્તાઓ અને અધિકારક્ષેત્રનો હિસ્સો મર્યાદિત છે.
- જ્યારે ખાનગી પક્ષો મારફતે માનવ અધિકારોનું ઉલ્લંઘન કરવામાં આવે છે, ત્યારે તેને કાર્યવાહી કરવાનો અધિકાર નથી.

નેશનલ ગ્રીન ટ્રિબ્યુનલ (NGT)ની સ્થિતિ પર સુપ્રીમ કોર્ટની ટિપ્પણી

- એક સીમાચિહ્નરૂપ યુકાદામાં, સુપ્રીમ કોર્ટે કહ્યું, 'નેશનલ ગ્રીન ટ્રિબ્યુનલ પાસે સુઓમોટો સત્તા (suo moto powers) છે અને તે પર્યાવરણીય મુદ્દાઓ તેની મરજીથી સાંભળી શકે છે'.
- કેન્દ્ર સરકારે કહ્યું કે NGT પાસે પર્યાવરણીય બાબતો સાંભળવાની સત્તા નથી.
- કોર્ટે એમ પણ કહ્યું હતું કે અન્ય કોઈ અર્થઘટન રાખવું એ જાહેર હિતની વિરુદ્ધ હશે અને પર્યાવરણીય દેખરેખને બિનઅસરકારક અને દાંત વગરનું બનાવશે.
- આ નિર્ણય રાષ્ટ્ર અને લોકોની સુખાકારી માટે મહત્વપૂર્ણ છે.
- તે ભવિષ્યના બાળકો અને પછીની પેઢીઓ માટે વધુ સારી પર્યાવરણીય વારસોને પાછળ છોડી દેવા માટે પર્યાવરણીય નુકસાન અને પરિણામે આબોહવા પરિવર્તનને લગતા તમામ મુદ્દાઓને ઉકેલવા માટે સ્થિતિસ્થાપક પદ્ધતિ લાવશે.

ગર્ભાવસ્થાની તબીબી સમાપ્તિ માટેના નિયમો

- તાજેતરમાં સરકારે ગર્ભાવસ્થાની તબીબી સમાપ્તિ (Medical Termination of Pregnancy) (સુધારા) એક્ટ, 2021 હેઠળ નવા નિયમો જાહેર કર્યા છે.
- 2021નો કાયદો મેડિકલ ટર્મિનેશન ઓફ પ્રેગ્નન્સી (MPT) એક્ટ, 1971માં સુધારો કરવા માટે પસાર કરવામાં આવ્યો હતો.

મહત્વ

- નવા નિયમો ટકાઉ વિકાસ લક્ષ્યો (SDG) 3.1, 3.7 અને 5.6ને પહોંચી વળવામાં મદદ કરવા માટે માતાના મૃત્યુદરનું સંચાલન કરવામાં ફાળો આપશે.
- SDG માતામૃત્યુ દરમાં 3.1નો ઘટાડો કરવા સાથે સંબંધિત છે, જ્યારે SDG 3.7 અને 5.6 જાતીય અને પ્રજનન આરોગ્ય અને અધિકારોની સાર્વત્રિક પહોંચ સાથે સંબંધિત છે.
- નવા નિયમોથી ગર્ભપાતની સલામત સેવાઓ માટે મહિલાઓની અવકાશ અને પહોંચમાં વધારો થશે અને ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવાની જરૂર હોય તેવી મહિલાઓ માટે ગૌરવ, સ્વાયત્તતા, ગોપનીયતા અને ન્યાય સુનિશ્ચિત થશે.

સંબંધિત મુદ્દાઓ

- નવા નિયમોએ અમુક અંશે ગર્ભપાતની પહોંચ વધારી છે, પરંતુ તેઓ MPT એક્ટમાં મૂળભૂત ખામીને સુધારવામાં નિષ્ફળ ગયા છે કે શું સ્ત્રીનો ગર્ભાવસ્થા સમાપ્ત કરવાનો નિર્ણય મૂળભૂત અધિકાર છે.

- > સ્ટેટ મેડિકલ બોર્ડનું બંધારણ તેમની પહોંચ માટે વધારાની ચિંતાઓ પેદા કરે છે, ખાસ કરીને ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં મહિલાઓ માટે.
- > આ કાયદામાં ફક્ત સ્ત્રીરોગ અથવા પ્રસૂતિમાં નિષ્ણાત ડોક્ટરો દ્વારા ગર્ભપાતની જરૂર છે.
- > ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં સામુદાયિક આરોગ્ય કેન્દ્રોમાં આવા ડોક્ટરોની 75 ટકા અછત હોવાથી ગર્ભવતી મહિલાઓને સલામત ગર્ભપાત માટેની સુવિધાઓ મેળવવામાં મુશ્કેલી પડી શકે છે.
- > સમાજ હજી પણ મહિલાઓ માટે પ્રજનન સ્વાયત્તા સુનિશ્ચિત કરવામાં અસમર્થ છે, જેમાંથી ઘણામાં ગર્ભાવસ્થા માટે યોજના બનાવવાની સ્વતંત્રતાનો અભાવ છે, પરંતુ ગર્ભપાત માટે ઘણા અવરોધોનો પણ સામનો કરવો પડે છે.

UPSCએ નોકરીના ઈચ્છુક લોકો માટે હેલ્પલાઇન શરૂ કરી

- > યુનિયન પબ્લિક સર્વિસ કમિશન (UPSC) એ તાજેતરમાં નોકરી ઈચ્છુકો માટે એક ટોલ ફ્રી હેલ્પલાઇન નંબર શરૂ કર્યો છે.
- > આ સુવિધાનો ઉપયોગ આર્થિક રીતે નબળા વર્ગ અને પછાત વર્ગના સરકારી નોકરીના ઉમેદવારો કરી શકે છે.
- > હેલ્પલાઇન નંબર તમામ કામકાજના દિવસોમાં ઓફિસ સમય દરમિયાન કાર્યરત રહેશે.

UPSC હેલ્પલાઇનનો હેતુ

- > આ ટોલ-ફ્રી નંબર ઉમેદવારોને અરજી ફોર્મ ભરવા અથવા UPSC પરીક્ષાઓ અથવા ભરતી સંબંધિત તેમના પ્રશ્નો ઉકેલવામાં મદદ કરવાના ઉદ્દેશ્ય સાથે શરૂ કરવામાં આવ્યો હતો. ટોલ-ફ્રી નંબર "1800118711" છે અને તે અન્ય પછાત વર્ગ (OBC), અનુસૂચિત જાતિ (SC), અનુસૂચિત જનજાતિ (ST) અને આર્થિક રીતે નબળા વર્ગો (EWS)ના ઉમેદવારો ઉપરાંત બેન્ચમાર્ક ડિસેબિલિટી (PwD) ધરાવતા લોકોને મદદ કરશે છે.

UPSC ચાર્ટર

- > UPSCનું ચાર્ટર ભારતના બંધારણના ભાગ XIV દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવ્યું છે. સંઘ સેવાઓ અને અખિલ ભારતીય સેવાઓમાં નિમણૂક કરવી બંધારણ દ્વારા નિર્ધારિત છે. તેમાં નિમણૂક, પ્રમોશન, ટ્રાન્સફર અને શિસ્ત સંબંધિત બાબતોમાં સરકારનો અભિપ્રાય જરૂરી છે. તે સીધો રાષ્ટ્રપતિને રિપોર્ટ કરે છે.

વિરોધ કરવાનો અધિકાર

- > સુપ્રીમ કોર્ટે કહ્યું કે ખેડૂતોને વિરોધ કરવાનો અધિકાર છે પરંતુ રસ્તાઓ(નાગરિકોના અવરજવરના અધિકારમાં અવરોધ)અનિશ્ચિત સમય માટે અવરોધિત કરી શકાય નહીં.

વિરોધ કરવાના અધિકાર પર પ્રતિબંધો

- > કલમ 19(2) વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાના અધિકાર પર યોગ્ય પ્રતિબંધ લાદે છે. આ વાજબી પ્રતિબંધો નીચેના કારણોસર લાદવામાં આવે છે:
- > ભારતની સાર્વભૌમત્વ અને અખંડિતતા,
- > રાજ્ય સુરક્ષા,
- > વિદેશી રાજ્યો સાથે મૈત્રીપૂર્ણ સંબંધો,
- > જાહેર વ્યવસ્થા,
- > શિષ્ટતા અથવા નૈતિકતા
- > અદાલતનો તિરસ્કાર,
- > બદનામી
- > ગુના માટે ઉશ્કેરણી.
- > તદ્દુપરાંત, વિરોધ પ્રદર્શન દરમિયાન હિંસાનો આશરો લેવો એ નાગરિકોની મુખ્ય મૂળભૂત ફરજનું ઉલ્લંઘન છે.
- > ભારતના બંધારણની કલમ 51A મૂળભૂત ફરજો હેઠળના દરેક નાગરિક માટે 'જાહેર સંપત્તિનું રક્ષણ અને હિંસાથી દૂર રહેવાની' જોગવાઈ કરે છે.

સંબંધિત સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણયો

- > સુપ્રીમ કોર્ટે 2019માં શાહીન બાગ વિરોધ પ્રદર્શન સામેની અરજીની સુનાવણી દરમિયાન કાયદા સામે શાંતિપૂર્ણ વિરોધ કરવાના અધિકારને માન્ય રાખ્યો હતો, પરંતુ જાહેર રસ્તાઓ અને જાહેર સ્થળો પર અનિશ્ચિત સમય સુધી કબજો કરી શકાય નહીં તે પણ સ્પષ્ટ કર્યું હતું.
- > સુપ્રીમ કોર્ટે મજદૂર કિસાન શક્તિ સંગઠન વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયામાં તેના 2018ના ચુકાદાનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો અને બીજો કેસ, જે દિલ્હીના જંતર મંતર ખાતે દેખાવો સાથે સંબંધિત હતો.
- > આ નિર્ણયમાં સ્થાનિક રહેવાસીઓના હિતોને વિરોધીઓના હિતસાથે સંતુલિત કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો અને પોલીસને શાંતિપૂર્ણ વિરોધ પ્રદર્શનો અને દેખાવો માટે આ વિસ્તારના મર્યાદિત ઉપયોગ માટે યોગ્ય વ્યવસ્થા કરવા અને તેના માટેના ધોરણો નક્કી કરવા નિર્દેશ આપ્યો હતો.
- > રામલીલા મેદાનની ઘટના વિરુદ્ધ ગૃહ સચિવ, યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા એન્ડ અધર કેસ (2012)માં સુપ્રીમ કોર્ટે કહ્યું હતું કે, 'નાગરિકોને એકત્રિત કરવાનો અને શાંતિપૂર્ણ વિરોધ કરવાનો મૂળભૂત અધિકાર છે જેને મનસ્વી કારોબારી અથવા કાયદાકીય કાર્યવાહીમાંથી દૂર કરી શકાતો નથી.'

બાળ જાતીય શોષણ

- > વી પ્રોટેક્ટ ગ્લોબલ એલાયન્સ દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલા તાજેતરના અહેવાલ 'ગ્લોબલ શ્રેટ એસેસમેન્ટ 2021' દર્શાવે છે કે કોવિડ-19એ બાળ જાતીય શોષણ અને ઓનલાઇન શોષણમાં નોંધપાત્ર વધારો કરવામાં ફાળો આપ્યો હતો.
- > અહેવાલમાં બાળ જાતીય શોષણ અને ઓનલાઇન શોષણના સ્કેલ અને અવકાશની રૂપરેખા તેમજ આ મુદ્દે વૈશ્વિક પ્રતિસાદની ઝાંખી કરવામાં આવી છે.

- > We Protect Global Alliance એ 200થી વધુ સરકારો, ખાનગી ક્ષેત્રની કંપનીઓ અને નાગરિક સમાજ સંગઠનોની વૈશ્વિક ચળવળ છે, જે બાળ જાતીય શોષણ અને ઓનલાઇન શોષણ સામે વૈશ્વિક પ્રતિસાદમાં ફેરફાર કરવા માટે સાથે મળીને કામ કરે છે.

અહેવાલની મુખ્ય લાક્ષણિકતાઓ

- > છેલ્લા બે વર્ષમાં બાળ જાતીય શોષણ અને ઓનલાઇન શોષણની જાણ તેના ઉચ્ચતમ સ્તરે પહોંચી ગઈ છે.
- > કોવિડ-19એ વિશ્વભરમાં એવી પરિસ્થિતિઓનું નિર્માણ કર્યું હતું કે જેનાથી બાળ જાતીય શોષણ અને શોષણમાં વધુ વધારો થયો હતો.
- > ઈન્ટરનેટ વોય ફાઉન્ડેશનના જણાવ્યા અનુસાર બાળકો દ્વારા 'સ્વનિર્મિત' જાતીય સામગ્રીમાં વધારો એ વધુ એક ચિંતાજનક વલણ છે.
- > ટ્રાન્સજેન્ડર/નોન-બાઈનરી, LGBTQ+ અને/અથવા વિકલાંગો બાળપણ દરમિયાન ઓનલાઇન જાતીય શોષણનો અનુભવ કરે તેવી સંભાવના વધુ હતી.

ભારતીય દૃશ્ય

- > રોગચાળા દરમિયાન નેશનલ સેન્ટર ફોર મિસિંગ એન્ડ એક્સપ્લોઈટેડ ચિલ્ડ્રન (NCMEC)એ તેની વૈશ્વિક સાયબર ટિપલાઈનમાં શંકાસ્પદ બાળ જાતીય શોષણના અહેવાલમાં 10.6 ટકાનો વધારો દર્શાવ્યો હતો.
- > NCMEC એક NGO છે, જે યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ કોંગ્રેસ દ્વારા સ્થાપિત છે.
- > વધુમાં, ભારતમાં કોવિડ-19 લોકડાઉન દરમિયાન બાળ જાતીય શોષણ સામગ્રીની શોધમાં 95 ટકાનો વધારો થયો હતો.

બાળ જાતીય શોષણને લગતી સમસ્યાઓ

- **મલ્ટિલેવલ સમસ્યા:**
  - > બાળ જાતીય શોષણ એ બહુસ્તરીય સમસ્યા છે જે બાળકોની શારીરિક સલામતી, માનસિક સ્વાસ્થ્ય, કલ્યાણ અને વર્તણૂકના પાસાઓને નકારાત્મક અસર કરે છે.
- **ડિજિટલ ટેકનોલોજીને કારણે ઉન્નતીકરણ:**
  - > મોબાઈલ અને ડિજિટલ તકનીકોએ બાળ શોષણ અને દુરુપયોગને વધુ વધાર્યો છે. સાયબર ગુંડાગીરી, સતામણી અને ચાઈલ્ડ પોર્નોગ્રાફી જેવા બાળ શોષણના નવા સ્વરૂપો પણ બહાર આવ્યા છે.
- **બિનસરકારક કાયદો:**
  - > ભારત સરકારે જાતીય અપરાધો સામે બાળકોનું રક્ષણ અધિનિયમ, 2012 (પોક્સો એક્ટ) અમલમાં મૂક્યો હોવા છતાં, તે બાળકને જાતીય શોષણથી બચાવવામાં નિષ્ફળ રહી છે. આ નીચેના કારણે હોઈ શકે છે:
- **દોષિત ઠેરવવાનો નીચેનો દર:**
  - > POCOSO એક્ટ હેઠળ દોષિત ઠેરવવાનો દર માત્ર 32% છે, જેમાં છેલ્લા 5 વર્ષ દરમિયાન પેન્ડિંગ કેસોની સરેરાશ ટકાવારી 90 ટકા છે.

- **ન્યાયિક વિલંબ:**
  - > કઠુઆ બળાત્કાર કેસમાં મુખ્ય આરોપીને દોષી ઠેરવવામાં 16 મહિનાનો સમય લાગ્યો હતો, જ્યારે પોક્સો એક્ટમાં સ્પષ્ટ પણે કહેવામાં આવ્યું છે કે સમગ્ર સુનાવણી અને દોષિત ઠેરવવાની પ્રક્રિયા એક વર્ષમાં પૂર્ણ થવી જોઈએ.

- **બાળક સાથે મિત્રતાનો અભાવ:**
  - > બાળકના વચનિર્ધારણ સાથે સંબંધિત પડકારો. એવા કાયદાઓ કે જે માનસિક ઉંમર પર નહીં પરંતુ વાસ્તવિક ઉંમર પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે.

બાળ જાતીય શોષણને રોકવા માટે ભારતીય પહેલો

- > બાળ શોષણ નિવારણ અને તપાસ એકમ
- > બેટી બચાવો બેટી પઢાઓ
- > જુવેનાઈલ જસ્ટીસ એક્ટ/કેર એન્ડ પ્રોટેક્શન એક્ટ, 2000
- > બાળ લગ્ન પ્રતિબંધ અધિનિયમ (2006)
- > બાળ મજૂરી અધિનિયમ, 2016નો પ્રતિબંધ અને નિયમન
- > ઓપરેશન સ્માઈલ

રાજકારણનું ગુનાહિતકરણ

- > ઉત્તરપ્રદેશની ચૂંટણીઓ પહેલા, રાજકીય પક્ષો ગુનાહિત પૃષ્ઠભૂમિ ધરાવતા પરંતુ તેમના સંબંધિત મતવિસ્તારમાં પ્રભાવશાળી લોકો સાથે જોડાણ કરવા માટે પુનઃ વિચારણા કરી રહ્યા છે.

ચિંતાનો વિષય

- > દેશભરમાં કાયદા ઘડનારાઓ સામે કુલ 4,442 કેસ પેન્ડિંગ છે. આમાંથી, વર્તમાન સાંસદો અને રાજ્ય વિધાનસભાના સભ્યો સામેના કેસોની સંખ્યા 2,556 છે.
- > આમાંના મોટાભાગના કેસો રાજકારણીઓ સામે ફોજદારી કેસો ચલાવવા માટે ખાસ રચાયેલી વિવિધ વિશેષ અદાલતોમાં પડતર હતા.
- > કાયદા ઘડનારાઓ સામે નોંધાયેલા કેસોમાં ભ્રષ્ટાચાર, મની લોન્ડરિંગ, જાહેર સંપત્તિને નુકસાન, બદનક્ષી અને છેતરપિંડીનો સમાવેશ થાય છે.
- > મોટા ભાગના કેસો IPCની કલમ 188 ના ઉલ્લંઘન સાથે સંબંધિત છે, જે સરકારી કર્મચારીઓ દ્વારા જારી કરાયેલા અનાદર અને અવરોધક આદેશો માટે છે.
- > ગુનાઓના સંદર્ભમાં, 413 કેસોમાં 'આજીવન કેદ' ની જોગવાઈ છે, જેમાંથી વર્તમાન સાંસદો/ધારાસભ્યો 174 કેસોમાં આરોપી છે.
- > ઘણા કેસ ફાઈલિંગના પ્રારંભિક તબક્કે પેન્ડિંગ છે, અને અદાલતો દ્વારા જારી કરવામાં આવેલા બિનજામીનપાત્ર વોરંટ (NBW) પણ અમલમાં મૂકાયા નથી.
- > ઉત્તર પ્રદેશમાં કાયદા ઘડનારાઓ સામે સૌથી વધુ પડતર કેસો છે.

આ વિષય પર જન પ્રતિનિધિત્વ અધિનિયમ (RPA) ની

જોગવાઈઓ

- > હાલમાં, લોકોના પ્રતિનિધિત્વ (RPA) 1951 હેઠળ, ફોજદારી કેસમાં દોષિત ઠર્યા પછી કોઈ ચૂંટણી લડી શકતું નથી.

- > જનપ્રતિનિધિત્વ અધિનિયમ, 1951 ની કલમ 8 હેઠળ, બે કે તેથી વધુ વર્ષ સુધી કોઈપણ ગુનાહિત કેસમાં દોષિત વ્યક્તિને ચૂંટણી લડવા પર પ્રતિબંધ છે. જો કે, જે વ્યક્તિઓનો કેસ કોર્ટમાં પેટા-ન્યાયિક છે તે ચૂંટણીમાં ભાગ લઈ શકે છે.

રાજકારણમાં ગુનાહિત થવાનાં મુખ્ય કારણો

- > ભ્રષ્ટાચાર
- > વોટ બેંક
- > શાસનમાં ખામીઓ

ભાગેડુ આર્થિક અપરાધી

- > તાજેતરમાં, ભાગેડુ હીરાના વેપારી નીરવ મોદીની અરજી ન્યુયોર્કની 'નાદારી અદાલત' દ્વારા ફગાવી દેવામાં આવી હતી, નીરવ મોદીએ તેમની સામેના છેતરપિંડીના આરોપોને ફગાવી દેવાના પ્રયાસોને મોટો આંચકો આપ્યો હતો.
- > માનસિક આરોગ્ય અને માનવાધિકારના આધારે ભારતીય અદાલતો સમક્ષ છેતરપિંડી અને મની લોન્ડરિંગના આરોપોનો સામનો કરવા માટે ભાગેડુ હીરાના વેપારી નીરવ મોદીના ભારત પ્રત્યાર્પણની તરફેણ કરતી યુકે હાઈકોર્ટે આપેલા મેજિસ્ટ્રેટ કોર્ટના આદેશ સામે અપીલ કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.

પ્રત્યાર્પણ ઓર્ડર

- > એપ્રિલ 2020 માં, યુનાઈટેડ કિંગડમના ગૃહ વિભાગે 13,758 કરોડ રૂપિયાના પંજાબ નેશનલ બેન્ક (PNB) ફોડ કેસના સંબંધમાં હીરાના વેપારી નીરવ મોદીને ભારતમાં પ્રત્યાર્પણ કરવાની મંજૂરી આપી હતી.
- > બે મહિના પહેલા લંડનની વેસ્ટમિન્સ્ટર મેજિસ્ટ્રેટ કોર્ટના ચુકાદા બાદ પ્રત્યાર્પણ મંજૂર કરવામાં આવ્યું હતું, જેમાં કોર્ટે કહ્યું હતું કે નીરવ મોદી સામે પ્રથમ દ્રષ્ટિએ છેતરપિંડીનો કેસ છે.
- > ડિસેમ્બર 2019 માં, હીરાના વેપારી નીરવ મોદીને એન્ફોર્સમેન્ટ ડિરેક્ટોરેટની અરજી પર સ્પેશિયલ કોર્ટે 2 અબજ ડોલરની પંજાબ નેશનલ બેન્ક (PNB) ફોડ કેસમાં ભાગેડુ આર્થિક અપરાધી જાહેર કર્યા હતા.
- > ડિસેમ્બર 2019માં, વિશેષ અદાલતે એન્ફોર્સમેન્ટ ડિરેક્ટોરેટની અરજી પર હીરા વેપારી નીરવ મોદીને ભાગેડુ આર્થિક અપરાધી જાહેર કર્યા હતા.
- > ભાગેડુ આર્થિક ગુનેગાર- વ્યાખ્યા: કોઈપણ વ્યક્તિ કે જેની સામે ઓછામાં ઓછા 100 કરોડ કે તેથી વધુના આર્થિક ગુનામાં તેની સંડોવણી માટે ધરપકડ વોરંટ જારી કરવામાં આવ્યું હોય અને જે કાયદાકીય કાર્યવાહીથી બચવા માટે ભારત છોડીને ભાગી ગયો હોય, તે વ્યક્તિ ગુનેગાર ગણવામાં આવશે.

પ્રક્રિયા

- > તપાસ એજન્સીઓ દ્વારા 'પ્રિવેન્શન ઓફ મની લોન્ડરિંગ એક્ટ' હેઠળ 'સ્પેશિયલ કોર્ટ'માં અરજી કરવામાં આવે છે. એપિલકેશનમાં જપ્ત કરવાની મિલકતોની વિગતો અને વ્યક્તિના ઠેકાણા સંબંધિત અન્ય માહિતી શામેલ છે.

- > ત્યારબાદ, વિશેષ અદાલત દ્વારા, તે વ્યક્તિને ચોક્કસ સ્થળે હાજર રહેવા નોટિસ આપવામાં આવે છે. હાજરી આપવા માટે, નોટિસ જારી કર્યાના ઓછામાં ઓછા છ અઠવાડિયા પછી તારીખ નક્કી કરવામાં આવે છે.
- > જો તે વ્યક્તિ નિર્દિષ્ટ સ્થળ અને તારીખે દેખાય, તો આગળની કાર્યવાહી સમાપ્ત થાય છે. જો વ્યક્તિ હાજર ન થાય, તો તપાસ એજન્સીઓ દ્વારા રજૂ કરાયેલા પુરાવાના આધારે વ્યક્તિને ભાગેડુ આર્થિક ગુનેગાર જાહેર કરવામાં આવે છે.
- > ભાગેડુ આર્થિક અપરાધી તરીકે જાહેર કરાયેલ વ્યક્તિ ભાગેડુ આર્થિક અપરાધી અધિનિયમ, 2018 મુજબ આવા જાહેરનામાના 30 દિવસની અંદર તેને હાઈકોર્ટમાં પડકારી શકે છે.

જાહેર સુરક્ષા કાયદો: જમ્મુ-કશ્મીર

- > ગૃહમંત્રીની મુલાકાત પહેલા કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશ જમ્મુ-કાશ્મીર (J&K)માં લગભગ 700 વ્યક્તિઓની અટકાયત કરવામાં આવી હતી અને તેમાંથી કેટલાકની જમ્મુ-કાશ્મીર જાહેર સુરક્ષા અધિનિયમ (PSA), 1978 હેઠળ અટકાયત કરવામાં આવી છે.

પરિચય

- > PSA હેઠળ, જો કોઈ વ્યક્તિનું કામ રાજ્યની સુરક્ષા અથવા જાહેર વ્યવસ્થાની જાળવણીથી વિપરીત હોય તો એક્ઝિક્યુટિવ ઓર્ડરના આધારે મહત્તમ બે વર્ષ સુધી સુનાવણી વિના અટકાયત કરી શકાય છે.

અમલ

- > ડિટેન્શનનો આદેશ ડિવિઝનલ કમિશનર અથવા જિલ્લા મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવે છે.

વ્યાખ્યામાં સુધારો

- > વહીવટી નિવારક અટકાયત આદેશને પડકારવાનો એકમાત્ર રસ્તો અટકાયતમાં લેવામાં આવેલા વ્યક્તિના સંબંધીઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી હેબિયસ કોર્પસ અરજી દ્વારા છે.
- > હાઈકોર્ટ અને સુપ્રીમ કોર્ટને આવી અરજીઓ પર સુનાવણી કરવાનો અને PSAને રદ કરવા માટે અંતિમ આદેશ પસાર કરવાનો અધિકાર છે.
- > જો કે, જો આદેશ રદ કરવામાં આવે તો સરકાર PSA હેઠળ બીજો અટકાયત આદેશ પસાર કરવા અને તે વ્યક્તિની ફરીથી અટકાયત કરવા પર કોઈ પ્રતિબંધ નથી.
- > આદેશ પાસ કરનાર અધિકારી સામે કોઈ કાર્યવાહી કે કાનૂની કાર્યવાહી થઈ શકે નહીં.

PSA મુદ્દાઓ

- સુનાવણી વિના અટકાયત:
  - > PSA વ્યક્તિને ઔપચારિક આરોપ વિના અને સુનાવણી વિના અટકાયતમાં લેવાની મંજૂરી આપે છે.
  - > સામાન્ય સંજોગોથી વિપરીત, PSA હેઠળ અટકાયતમાં લેવામાં આવેલી વ્યક્તિને અટકાયતના 24 કલાકની અંદર મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ રજૂ કરવાની જરૂર નથી.

- જામીન અરજી દાખલ કરવાનો કોઈ અધિકાર નથી:
  - > અટકાયતમાં લેવામાં આવેલી વ્યક્તિને કોર્ટ સમક્ષ જામીન અરજી દાખલ કરવાની સત્તા નથી અને અટકાયત સત્તા સમક્ષ તેનું પ્રતિનિધિત્વ કરવા માટે વકીલની નિમણૂક કરી શકતી નથી.
- PSAની કલમ 8:
  - > તે અટકાયતના ઘણા કારણો પ્રદાન કરે છે, જેમાં 'ધર્મ, મૂલ્ય, જાતિ, સમુદાય અથવા પ્રદેશના આધારે પ્રચાર ફેલાવવો અથવા પ્રચાર કરવાનો પ્રયાસ કરવો, દુશ્મનાવટ અથવા નફરત અથવા દુશ્મનાવટની ભાવના ભડકાવવી અથવા આવા કાર્યોને ટેકો આપવો.'
  - > આ અંગે નિર્ણય લેવાની જવાબદારી જિલ્લા કલેક્ટરો (DM) અથવા જિલ્લા અધિકારીઓની છે, જેના માટે 12 દિવસનો સમયગાળો આપવામાં આવે છે, જે અંતર્ગત સલાહકાર બોર્ડ અટકાયતને મંજૂરી આપવી પડશે.
- નાના અને મોટા ગુનાઓ વચ્ચે કોઈ તફાવત નથી:
  - > તે જાહેર વ્યવસ્થામાં વિક્ષેપ માટે 1 વર્ષ સુધીની અને રાજ્યની સુરક્ષાને નુકસાન પહોંચાડવાના કૃત્યો માટે 2 વર્ષ સુધીની કેદની મંજૂરી આપે છે.
- જાહેર સુરક્ષા અધિનિયમ પર સુપ્રીમ કોર્ટનું વલણ:
  - > સુપ્રીમ કોર્ટ (SC)એ જણાવ્યું છે કે, PSA હેઠળની વ્યક્તિની અટકાયત કરતી વખતે વ્યક્તિને તેની વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાથી વંચિત રાખતા પહેલા તમામ સંજોગોનું વિશ્લેષણ કરવું એ DMની કાનૂની જવાબદારી છે.
  - > એવું પણ માનવામાં આવે છે કે જ્યારે પોલીસ કસ્ટડીમાં PSA હેઠળ એક વ્યક્તિની પહેલેથી જ ધરપકડ કરવામાં આવે છે, ત્યારે ડીએમએ આ વ્યક્તિની અટકાયત કરવા માટે 'યોગ્ય કારણ' નોંધવું પડે છે.
  - > જોકે ડીએમ PSA હેઠળ ઘણી વાર કોઈ વ્યક્તિની અટકાયત કરી શકે છે, પરંતુ અટકાયતનો આદેશ પસાર કરતી વખતે તેણે પાછળથી નવી હકીકતો રજૂ કરવી પડશે.
  - > સાથે જ અટકાયતનો આદેશ જે આધારે આપવામાં આવ્યો છે તે તમામ તથ્યોની જાણ અટકાયતમાં લેવામાં આવેલી વ્યક્તિને કરવી જોઈએ.
  - > અટકાયતમાં લેવામાં આવેલી વ્યક્તિ દ્વારા સમજવામાં આવેલી ભાષાએ અટકાયતનો આધાર સમજાવવો પડશે અને વ્યક્તિ સાથે વાતચીત કરવી પડશે.

પેગાસસ કેસ

- > તાજેતરમાં સુપ્રીમ કોર્ટ (SC)એ પેગાસસ કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના નિવૃત્ત ન્યાયાધીશ (ન્યાયાધીશ રવીન્દ્રન સમિતિ)ની દેખરેખ હેઠળ નિષ્ણાત સમિતિની નિમણૂક કરી છે.
- > આ કેસમાં કેન્દ્ર સરકાર પર નાગરિકોની ગોપનીયતા પર નજર રાખવા માટે સ્પાયવેરનો ઉપયોગ કરવાનો આરોપ મૂકવામાં આવ્યો છે.

સુપ્રીમ કોર્ટનો ચુકાદો

- કુદરતી ન્યાયનો સિદ્ધાંત:
  - > કોર્ટે સ્વ-પરીક્ષા માટેની સરકારની અરજી ફગાવી દીધી હતી.
  - > કોર્ટે કહ્યું કે સરકાર દ્વારા કરવામાં આવેલી તપાસ પૂર્વગ્રહ સામે સ્થાપિત ન્યાયિક સિદ્ધાંતનું ઉલ્લંઘન કરશે એટલે કે, 'ન્યાય માત્ર કરવો જોઈએ જ નહીં, પરંતુ ન્યાય દેખાવો પણ જોઈએ.'
- નિષ્ણાત સમિતિની સ્થાપના:
  - > અરજદારો એ કરેલા આક્ષેપોનો વિસ્તૃત જવાબ દાખલ કરવામાં સરકારની નિષ્ક્રિયતાને કારણે કોર્ટે ભૂતપૂર્વ ન્યાયાધીશ ન્યાયમૂર્તિ આર વી રવીન્દ્રનની દેખરેખ હેઠળ નિષ્ણાતોની પેનલની રચના કરી છે.
- ભલામણની શરતો:
  - > કોર્ટે રવીન્દ્રન સમિતિને નાગરિકોને દેખરેખથી બચાવવા અને દેશની સાયબર સુરક્ષા વધારવા માટે કાનૂની અને નીતિગત માળખા પર ભલામણો કરવા જણાવ્યું હતું.
  - > અદાલતે સમિતિ માટે સંઘર્ભની સાત શરતો નક્કી કરી છે, જે આવશ્યક રીતે તથ્યો છે જે આ મુદ્દાનો નિર્ણય લેવા માટે સુનિશ્ચિત કરવાની જરૂર છે.

સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા સંબોધિત મુદ્દાઓ

- ગોપનીયતાનો અધિકાર:
  - > અદાલતે પુનરાવર્તન કર્યું હતું કે ગોપનીયતાનો અધિકાર માનવ અસ્તિત્વ જેટલો પવિત્ર છે અને માનવ ગૌરવ અને સ્વાયત્તતા માટે આવશ્યક છે.
  - > કે.એસ પુટ્ટાસ્વામી કેસ, 2017માં સુપ્રીમ કોર્ટે મૂળભૂત અધિકારોના ભાગરૂપે ગોપનીયતાનો અધિકાર રાખ્યો હતો.
  - > કોઈ પણ વ્યક્તિ દ્વારા રાજ્ય અથવા બાહ્ય એજન્સી દ્વારા હાથ ધરવામાં આવતી કોઈપણ દેખરેખ અથવા જાસૂસી એ વ્યક્તિના ગોપનીયતાના અધિકારનું ઉલ્લંઘન છે.
- 'વાણી સ્વાતંત્ર્ય'નું નિરીક્ષણ:
  - > કોર્ટે સર્વેલન્સ અને સેલ્ફ સેન્સરશીપ વચ્ચેના સંબંધોને રેખાંકિત કર્યાં હતાં.
  - > જાસૂસીના જોખમનો સામનો કરી રહેલી વ્યક્તિ જે જ્ઞાનનો સામનો કરી રહી છે તે 'સ્વ-સેન્સરશીપ' અને 'ચિલિંગ ઈફેક્ટ્સ' તરફ દોરી શકે છે.
  - > આ 'ચિલિંગ ઈફેક્ટ' પ્રેસના મહત્વપૂર્ણ જાહેર વોયડોગની ભૂમિકા પર હુમલો કરી શકે છે, જે સચોટ અને વિશ્વસનીય માહિતી પ્રદાન કરવાની પ્રેસની ક્ષમતાને નબળી પાડી શકે છે ('વાણી સ્વતંત્રતા').
  - > તેમાં વધુમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે આવા અધિકારનું એક મહત્વપૂર્ણ અને જરૂરી પરિણામ માહિતીના સ્ત્રોતોની સુરક્ષા સુનિશ્ચિત કરવાનું છે.
- નાગરિકોના અધિકારોને અવરોધવા માટે 'રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા'નો ઉપયોગ:
  - > કોર્ટના નિર્ણય મુજબ રાજ્યને દર વખતે 'રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા' માટે જોખમ હોવાનું ટાંકીને નાગરિકોના અધિકારોને અવરોધવાનો અધિકાર નથી.

- > તેનો અર્થ એ પણ છે કે 'ન્યાયિક સમીક્ષા' સામે કોઈ સાર્વત્રિક પ્રતિબંધ લાદવામાં આવશે નહીં.
- > તેથી, રાજ્ય દ્વારા 'ન્યાયિક સમીક્ષા'ના અધિકારનું ઉલ્લંઘન માત્ર રાષ્ટ્રીય હિતમાં કાયદા દ્વારા સ્થાપિત પ્રક્રિયાઓનું પાલન કરીને જ કરી શકાય છે.
- > વધુમાં, આ આદેશ સ્પષ્ટ કરે છે કે રાષ્ટ્રીય સુરક્ષાને ટાંકીને અસંમતિને ગુનાહિત ન બનાવવી જોઈએ.

જન્મ અને મૃત્યુ નોંધણી અધિનિયમ (RBD), 1969

- > તાજેતરમાં કેન્દ્ર સરકારે જન્મ અને મૃત્યુ નોંધણી અધિનિયમ (RBD), 1969માં સુધારો કરવાનો પ્રસ્તાવ મૂક્યો છે.
- > તે તેને 'રાષ્ટ્રીય સ્તરે નોંધાયેલા જન્મો અને મૃત્યુના ડેટાબેઝને જાળવવામાં' ક્ષમતા પ્રદાન કરશે.

જન્મ અને મૃત્યુની નોંધણી

- > જન્મ અને મૃત્યુ નોંધણી અધિનિયમ (RBD), 1969 લાગુ કરવાની સાથે ભારતમાં જન્મ અને મૃત્યુની નોંધણી ફરજિયાત છે અને આ પ્રકારની નોંધણી કાર્યક્રમના સ્થાન મુજબ કરવામાં આવે છે.
- > હાલના RBD એક્ટ, 1969ની વિવિધ કલમોની જોગવાઈ ઓને સરળ બનાવવા અને તેને લોકો માટે મૈત્રીપૂર્ણ બનાવવાના હેતુથી સુધારાની દરખાસ્ત કરવામાં આવી છે.

સૂચિત સુધારો

- ઇન્ટિગ્રેટેડ ડેટા જાળવવા માટે ચીફ રજિસ્ટ્રાર:
  - > ચીફ રજિસ્ટ્રાર (રાજ્યો દ્વારા નિયુક્ત) રાજ્ય સ્તરે સંકલિત ડેટાબેઝ જાળવશે અને તેને રજિસ્ટ્રાર જનરલ ઓફ ઈન્ડિયા (RJI) (ગૃહ મંત્રાલય હેઠળ) દ્વારા બનાવવામાં આવેલા 'રાષ્ટ્રીય સ્તરે' ડેટા સાથે સંકલિત કરશે.
  - > હાલમાં રાજ્યો દ્વારા નિયુક્ત સ્થાનિક રજિસ્ટ્રાર દ્વારા જન્મ અને મૃત્યુની નોંધણી કરવામાં આવે છે.
- વિશેષ ડેપ્યુટી રજિસ્ટ્રાર:
  - > 'મૃત્યુની નોંધણી અને આપત્તિની સ્થિતિમાં તેમની કોઈ પણ સત્તા અને ફરજો સાથે અવતરણો જારી કરવા માટે વિશેષ પેટા રજિસ્ટ્રારોની નિમણૂક સૂચવી શકાય છે.'
- ડેટાનો અપેક્ષિત ઉપયોગ:
  - > નેશનલ પોપ્યુલેશન રજિસ્ટર (નાગરિકતા અધિનિયમ, 1955) અને ચૂંટણી રજિસ્ટર (મતદાર નિયમોની નોંધણી, 1960) અને આધાર (આધાર એક્ટ, 2016), રેશન કાર્ડ્સ (રાષ્ટ્રીય ખાદ્ય સુરક્ષા અધિનિયમ, 2013), પાસપોર્ટ (પાસપોર્ટ એક્ટ) અને ડ્રાઈવિંગ લાઈસન્સ ડેટાબેઝ [મોટર વાહનો (સુધારા) અધિનિયમ, 2019]ને અપડેટ કરવા માટે.
  - > NPR પાસે પહેલેથી જ 1.19 કરોડ રહેવાસીઓનો ડેટાબેઝ છે અને નાગરિકતા નિયમો, 2003 હેઠળ નેશનલ રજિસ્ટર ઓફ સિટીઝન્સ (NRC)ની રચનાની દિશામાં પ્રથમ પગલું છે.
  - > NPR અપડેટ અને વસ્તી ગણતરીનો પ્રથમ તબક્કો RGI દ્વારા એક સાથે હાથ ધરવામાં આવશે.

ઇન્ડિયન ટેલિગ્રાફ રાઈટ ઓફ વે (સુધારા) નિયમો, 2021

- > તાજેતરમાં કેન્દ્ર સરકારે ઈન્ડિયન ટેલિગ્રાફ રાઈટ ઓફ વે (સુધારા) નિયમો, 2021ને સૂચિત કર્યા છે.
- > આ નિયમનો ઉદ્દેશ ઇન્ડિયન ટેલિગ્રાફ રાઈટ ઓફ વે રૂલ્સ, 2016માં ઓવરગ્રાઉન્ડ ટેલિગ્રાફ લાઈન સ્થાપવા માટે નજીવી એકમુશ્ત વળતર અને સમાન પ્રક્રિયાને લગતી જોગવાઈઓનો સમાવેશ કરવાનો છે.

પરિચય

- વળતર:
  - > ઓવરગ્રાઉન્ડ ટેલિગ્રાફ લાઈન સ્થાપવા માટે એકમુશ્ત વળતર મહત્તમ રૂ. 1,000 પ્રતિ કિલોમીટર હશે.
- રાઈટ ઓફ વે (RoW):
  - > આ સુધારાઓ દેશભરમાં ડિજિટલ સંદેશાવ્યવહાર માળખાની સ્થાપના અને વૃદ્ધિ માટે માર્ગના અધિકાર (RoW) પરવાનગી પ્રક્રિયાઓને સરળ બનાવશે.
  - > અગાઉ, RoW નિયમોમાં માત્ર ભૂગર્ભ ઓપ્ટિકલ ફાઈબર કેબલ (OFC) અને મોબાઈલ ટાવરનો સમાવેશ થતો હતો.
- ચાર્જ:
  - > ભૂગર્ભ અને ઓવરગ્રાઉન્ડ ટેલિગ્રાફ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરની સ્થાપના, જાળવણી, સ્થાનાંતરણ અથવા રૂપાંતરણ માટે વહીવટી ફી અને પુનઃસ્થાપન ફી સિવાય અન્ય કોઈ ફી નહીં હોય.

મહત્વ

- > તેમાં ડિજિટલ ઈન્ડિયા મિશન અને ભારતનેટ પ્રોજેક્ટને અનુરૂપ ગ્રામીણ-શહેરી અને શ્રીમંત અને ગરીબ વચ્ચેના ડિજિટલ વિભાજનને દૂર કરવાનો સમાવેશ થાય છે.
- > ઈ-ગવર્નન્સ અને નાણાકીય સમાવેશને મજબૂત કરવામાં આવશે.
- > બિઝનેસ શરૂ કરવો સરળ રહેશે.
- > નાગરિકો અને ઉદ્યોગોની માહિતી અને સંદેશાવ્યવહારની જરૂરિયાતો પૂરી કરવામાં આવશે (5G સહિત).
- > ભારતને ડિજિટલ રીતે સશક્ત સમાજ અને જ્ઞાન આધારિત અર્થતંત્રમાં પરિવર્તિત કરવાના ઉદ્દેશ્ય/સ્વપ્નને સાકાર કરવામાં આવશે.

ઓલ ઇન્ડિયા જ્યુડિશિયલ સર્વિસ (AIJS)

- > કેન્દ્ર સરકાર કેન્દ્રીય નાગરિક સેવાઓની તર્જ પર ઓલ ઇન્ડિયા જ્યુડિશિયલ સર્વિસ (AIJS)ની પુનઃ સ્થાપના કરવાની તૈયારી કરી રહી છે.

પરિચય

- > AIJS એ તમામ રાજ્યો માટે વધારાના જિલ્લા ન્યાયાધીશો અને જિલ્લા ન્યાયાધીશોના સ્તરે ન્યાયાધીશોની ભરતીને કેન્દ્રીકૃત કરવા માટે સુધારો છે.

- > જેમ UPSC કેન્દ્રીય ભરતી પ્રક્રિયા હાથ ધરે છે અને સફળ ઉમેદવારોના કેડર ફાળવે છે, તે જ રીતે તે નીચલા ન્યાયતંત્રના ન્યાયાધીશોની કેન્દ્રીય ભરતી કરવા અને રાજ્યોના ફાળવણી કરવાનો પ્રસ્તાવ ધરાવે છે.

અગાઉની દરખાસ્તો

- > AIJSની દરખાસ્ત સૌ પ્રથમ 1958માં કાયદા પંચના 14મા અહેવાલ દ્વારા કરવામાં આવી હતી.
- > ન્યાયાધીશોની ભરતી અને તાલીમ માટે ધોરણસર, કેન્દ્રીકૃત પરીક્ષા યોજવા માટે UPSC જેવી વૈધાનિક અથવા બંધારણીય સંસ્થાની ચર્ચા કરવામાં આવી હતી.
- > કાયદા પંચના 1978ના અહેવાલમાં આ વિચારને ફરીથી સૂચવવામાં આવ્યો હતો, જેમાં નીચલી અદાલતોમાં કેસોમાં વિલંબ અને બાકી રકમ અંગે ચર્ચા કરવામાં આવી હતી.
- > 2006માં, કર્મચારી, જાહેર ફરિયાદો, કાયદા અને ન્યાય અંગેની સંસદીય સ્થાયી સમિતિએ તેના 15મા અહેવાલમાં અખિલ ભારતીય ન્યાયિક સેવાના વિચારને ટેકો આપ્યો હતો અને વિધેયકનો મુસદ્દો પણ તૈયાર કર્યો હતો.

સુપ્રીમ કોર્ટનું વલણ

- > 1992માં ઓલ ઇન્ડિયા જાઝ એસોસિએશન વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયાની સુપ્રીમ કોર્ટે કેન્દ્રને AIJS સ્થાપવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો.
- > આ ચુકાદાની સમીક્ષા 1993માં કરવામાં આવી હતી, જોકે કોર્ટે આ મુદ્દે પહેલ કરવા માટે કેન્દ્રને સ્વતંત્ર છોડી દીધું હતું.
- > 2017માં સુપ્રીમ કોર્ટે જિલ્લા ન્યાયાધીશોની નિમણૂકના મુદ્દાની સુઓમોટો નોંધ લીધી હતી અને કેન્દ્રીય પસંદગી વ્યવસ્થાનો પ્રસ્તાવ મૂક્યો હતો.
- > કોર્ટે ન્યાય મિત્ર (કોર્ટના મિત્ર) તરીકે નિમણૂક પામેલા વરિષ્ઠ એડવોકેટ અરવિંદ દાતારે તમામ રાજ્યો માટે એક કન્સેપ્ટ નોટ પ્રસારિત કરી હતી, જેમાં અલગ રાજ્યની પરીક્ષાને બદલે સામાન્ય પરીક્ષા યોજવાની ભલામણ કરવામાં આવી હતી.
- > મેરિટ લિસ્ટના આધારે હાઈકોર્ટ ઇન્ટરવ્યુ દ્વારા ન્યાયાધીશોની નિમણૂક કરશે. દાતારે કહ્યું કે તે ન તો બંધારણીય માળખામાં ફેરફાર કરશે અથવા, રાજ્યો અથવા હાઈકોર્ટની સત્તાઓને અસર કરશે નહીં.

AIJSના ફાયદા

- **કુશળ ન્યાયતંત્ર:**
  - > તે રાજ્યોમાં વ્યક્તિગત પગાર અને મહેનતાણા જેવા માળખાગત મુદ્દાઓને ધ્યાનમાં લેવા, ખાલી જગ્યાઓ ઝડપથી ભરવા અને રાજ્યોમાં પ્રમાણભૂત તાલીમ સુનિશ્ચિત કરવા માટે કાર્યક્ષમ ગૌણ ન્યાયતંત્રની ખાતરી કરશે.
- **ઈઝ ઓફ ડુઈંગ બિઝનેસ:**
  - > સરકારે ભારતના ઈઝ ઓફ ડુઈંગ બિઝનેસ રેન્કિંગમાં સુધારો કરવાના પ્રયાસમાં નીચલા ન્યાયતંત્રને સુધારવાનો લક્ષ્યાંક નક્કી કર્યો છે, કારણ કે કાર્યક્ષમ વિવાદ ઉકેલ એ રેન્ક નક્કી કરવામાં મુખ્ય સૂચકાંકોમાંનો એક છે.

વસ્તી ગુણોત્તરમાં ન્યાયાધીશોની નિમણૂક:

- > કાયદા પંચના અહેવાલ (1987)માં ભલામણ કરવામાં આવી છે કે ભારતમાં 10.50 ન્યાયાધીશોની તુલનામાં દર મિલિયન વસ્તીદીઠ 50 ન્યાયાધીશો હોવા જોઈએ.
- > હવે, મંજૂર સંખ્યાના કિસ્સામાં, આ આંકડો 20 ન્યાયાધીશોને પાર કરી ગયો છે, પરંતુ તે યુએસ અથવા યુકેની તુલનામાં અનુક્રમે 107 અને 51 ન્યાયાધીશો પ્રતિ મિલિયન લોકોની તુલનામાં કશું જ નથી.

સમાજના હાંસિયામાં ઘકેલાયેલા વર્ગોનું ઊંચું પ્રતિનિધિત્વ:

- > સરકારના જણાવ્યા અનુસાર, AIJS એ સમાજમાં હાંસિયામાં ઘકેલાયેલા લોકો અને વંચિત વર્ગોના સમાન પ્રતિનિધિત્વ માટે એક આદર્શ ઉકેલ છે.

પ્રતિભાશાળી જૂથને આકર્ષિત કરવું:

- > સરકાર માને છે કે જો આવી કોઈ સેવા સ્થાપિત કરવામાં આવે તો તે પ્રતિભાશાળી લોકોનું જૂથ બનાવવામાં મદદ કરશે જે પાછળથી ઉચ્ચ ન્યાયતંત્રનો ભાગ બની શકે છે.

બોટમ-અપ અભિગમ:

- > ભરતીમાં બોટમ-અપ અભિગમ નીચલા ન્યાયતંત્રમાં ભ્રષ્ટાચાર અને પરિવારવાદ જેવા મુદ્દાઓને પણ ધ્યાનમાં લેશે.

ટીકા

■ રાજ્યોની સત્તાનું અતિક્રમણ:

- > કેન્દ્રીકૃત ભરતી પ્રક્રિયાને સંઘવાદની ભાવનાની વિરુદ્ધ અને બંધારણ દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવેલી રાજ્યોની સત્તાઓ પર અતિક્રમણ તરીકે જોવામાં આવે છે.

■ તે 'રાજ્ય-વિશિષ્ટ' પર ધ્યાન આપશે નહીં:

- > ઘણા રાજ્યો દલીલ કરે છે કે કેન્દ્રીય ભરતી પ્રક્રિયા વ્યક્તિગત રાજ્યોમાં અસ્તિત્વમાં રહેલી રાજ્ય-વિશિષ્ટ ચિંતાઓને દૂર કરી શકશે નહીં.

- > ઉદાહરણ તરીકે, ભાષા અને પ્રતિનિધિત્વ આ સંદર્ભમાં મુખ્ય ચિંતાઓ છે.

- > ન્યાયિક કાર્યો પ્રાદેશિક ભાષાઓમાં હાથ ધરવામાં આવે છે, જે કેન્દ્રીય ભરતીથી પ્રભાવિત થઈ શકે છે.

■ 'સ્થાનિક અનામત' માટે પ્રતિકૂળ:

- > વધુમાં, આ સિસ્ટમ રાજ્યમાં જાતિ આધારિત અનામત અને ગ્રામીણ ઉમેદવારો અથવા ભાષાકીય લઘુમતીઓને પ્રતિકૂળ અસર કરી શકે છે.

■ 'સત્તાઓના વિભાજન'ના સિદ્ધાંત સામે:

- > 'સત્તાઓના વિભાજન'ની બંધારણીય વિભાવનાના આધારે પણ તેનો વિરોધ કરવામાં આવી રહ્યો છે. કેન્દ્રીય સુનાવણી જિલ્લા ન્યાયાધીશોની નિમણૂકમાં કારોબારીને સશક્ત બનાવશે અને આ પ્રક્રિયામાં ઉચ્ચ અદાલતો નબળી પડી શકે છે.

■ માળખાગત મુદ્દાઓ પર ધ્યાન નહીં આપે:

- > ઓલ ઇન્ડિયા જ્યુડિશિયલ સર્વિસ (AIJS)ની રચના નીચલા ન્યાયતંત્રનો સામનો કરી રહેલા માળખાગત મુદ્દાઓને ધ્યાનમાં લેશે નહીં.

- > 1993ના ઓલ ઈન્ડિયા જજીસ એસોસિએશનના કિસ્સામાં રાજ્યોમાં એકરૂપતા લાવીને સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા વિવિધ પગાર ધોરણો અને મહેનતાણાના મુદ્દાને ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યો છે.
- > નિષ્ણાતો દલીલ કરે છે કે તમામ સ્તરે પગાર વધારવો અને એ સુનિશ્ચિત કરવું કે ઉચ્ચ અદાલતના ન્યાયાધીશોનો એક ભાગ નીચલા ન્યાયતંત્રમાંથી પસંદ કરવામાં આવે તે ગુણવત્તાયુક્ત પ્રતિભાને આકર્ષવા માટે કેન્દ્રીય પરીક્ષા કરતા વધુ સારો વિકલ્પ હોઈ શકે છે.

■ નિમણૂકની વર્તમાન પદ્ધતિ:

- > ભારતના બંધારણની કલમ 233 અને 234 જિલ્લા ન્યાયાધીશોની નિમણૂક અને આ વિષયને રાજ્યોના કાર્યક્ષેત્રમાં મૂકવા સાથે સંબંધિત છે.
- > આ પસંદગી પ્રક્રિયા રાજ્ય જાહેર સેવા આયોગો અને સંબંધિત હાઈકોર્ટ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવે છે, કારણ કે ઉચ્ચ અદાલતો રાજ્યમાં ગૌણ ન્યાયતંત્ર પર તેમના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરે છે.
- > હાઈકોર્ટના ન્યાયાધીશોની પેનલો પરીક્ષા પછી ઉમેદવારોનો ઈન્ટરવ્યુ લે છે અને નિમણૂક માટે તેમની પસંદગી કરે છે.
- > નીચલા ન્યાયતંત્રના જિલ્લા ન્યાયાધીશ સ્તર સુધીના તમામ ન્યાયાધીશોની પસંદગી પ્રાંતીય નાગરિક સેવાઓ (ન્યાયિક) પરીક્ષા દ્વારા કરવામાં આવે છે.

પરિવર્તન લાવવા માટે બંધારણીય જોગવાઈઓ

- > 1976માં 42મા બંધારણીય સુધારામાં કલમ 312(1)માં સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં સંસદને 'ઓલ ઈન્ડિયા જ્યુડિશિયલ સર્વિસ' સહિત એક અથવા વધુ તમામ ભારત સેવાઓના નિર્માણ માટે કાયદો ઘડવાની સત્તા આપવામાં આવી હતી, જે સંઘ અને રાજ્યો માટે સમાન છે.
- > કલમ 312 માં રાજ્યસભાએ તેના વર્તમાન અને મતદાન સભ્યોના ઓછામાં ઓછા બે તૃતીયાંશ સભ્યો દ્વારા સમર્થિત ઠરાવ પસાર કરવાની જરૂર છે. ત્યારે સંસદે અખિલ ભારતીય ન્યાયિક સેવાની રચના માટે કાયદો ઘડવો પડશે.
- > આનો અર્થ એ છે કે ઓલ ઈન્ડિયા જ્યુડિશિયલ સર્વિસની સ્થાપના માટે કોઈ બંધારણીય સુધારાની જરૂર રહેશે નહીં.

પોલીસ સુધારાઓ પર રાષ્ટ્રીય માનવ અધિકાર પંચની ભલામણો

- > તાજેતરમાં રાષ્ટ્રીય માનવ અધિકાર પંચ(NHRC)એ કેન્દ્રીય ગૃહ મંત્રાલય અને રાજ્ય સરકારોને પ્રકાશ સિંહ વિરુદ્ધ ભારત સંઘ (2006)ના નિર્ણય મુજબ 'પોલીસ ફરિયાદ સત્તા' સ્થાપવા જણાવ્યું છે.

પોલીસ સુધારાઓ

- > પોલીસ સુધારાનો ઉદ્દેશ પોલીસ સંગઠનોના મૂલ્યો, સંસ્કૃતિ, નીતિઓ અને પદ્ધતિઓને બદલવાનો છે.
- > તેમાં પોલીસને લોકશાહી મૂલ્યો, માનવ અધિકારો અને કાયદાના શાસનના સંદર્ભમાં ફરજો બજાવવાની કલ્પના કરવામાં આવી છે.

- > તેનો ઉદ્દેશ પોલીસ સુરક્ષા ક્ષેત્રના અન્ય ભાગો, જેમ કે અદાલતો અને સંબંધિત વિભાગો, એક્ઝિક્યુટિવ, સંસદીય અથવા સ્વતંત્ર અધિકારીઓ સાથે વ્યવસ્થાપન અથવા નિરીક્ષણની જવાબદારીઓમાં સુધારો કરવાનો પણ છે.
- > પોલીસિંગ ભારતના બંધારણની અનુસૂચિ 7 ની રાજ્ય સૂચિ હેઠળ આવે છે.

રાષ્ટ્રીય માનવ અધિકાર પંચની ભલામણો

■ પુરાવા -ભાર (Burden of Proof):

- > ગૃહ મંત્રાલય અને કાયદા મંત્રાલયે ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ, 1872માં કલમ 114(B)ને ઉમેરવા માટે ભારતના કાયદા પંચના 113મા અહેવાલની ભલામણોનો અમલ કરવા પર વિચાર કરવો જોઈએ.
- > આનાથી એ સુનિશ્ચિત થશે કે જો કોઈ વ્યક્તિ પોલીસ કસ્ટડીમાં ઘાયલ થશે તો એવું માનવામાં આવશે કે તેને પોલીસ દ્વારા ઈજા થઈ હતી અને ઈજા સમજાવવા માટે પુરાવા રજૂ કરવાનો બોજ સંબંધિત સત્તાનો છે.

■ ટેકનોલોજીને અનુકૂળ ફોજદારી ન્યાય પ્રણાલી:

- > ફોજદારી ન્યાય પ્રણાલીને ઝડપી બનાવવા માટે કાનૂની માળખાને તકનીકી મૈત્રીપૂર્ણ બનાવવી જોઈએ.
- > હાલમાં, કાનૂની માળખું ફોજદારી ન્યાય પ્રણાલીમાં તકનીકી અપનાવવા માટે યોગ્ય નથી.

■ જવાબદારી સુનિશ્ચિત કરવી:

- > પંચે એવી પણ ભલામણ કરી છે કે તમામ પોલીસ સ્ટેશનોમાં નાઈટ વિઝન વાળા CCTV કેમેરા લગાવવાના સુપ્રીમ કોર્ટના ડિસેમ્બર 2020ના આદેશનો તાત્કાલિક અસરથી અમલ થવો જોઈએ જેથી જવાબદારી સુનિશ્ચિત કરી શકાય.

■ કોમ્યુનિટી પોલીસિંગ:

- > આયોગે કોમ્યુનિટી પોલીસિંગના ભાગરૂપે પોલીસ સ્ટેશનો સાથે પ્રશિક્ષિત સામાજિક કાર્યકરો અને કાયદાના વિદ્યાર્થીઓને સામેલ કરવા અને પોલીસ મેન્યુઅલ, કાયદા અને સલાહમાં કોમ્યુનિટી પોલીસિંગનો સમાવેશ કરવા પર પણ ભાર મૂક્યો હતો.

પ્રકાશ સિંહ કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્દેશો (2006)

- > સુપ્રીમ કોર્ટે તેના ચુકાદામાં પોલીસ મહાનિર્દેશકના કાર્યકાળ અને પસંદગીને લગતી સાત માર્ગદર્શિકા આપી હતી, જેનો ઉદ્દેશ એવી પરિસ્થિતિને ટાળવાનો હતો જેમાં થોડા મહિનામાં નિવૃત્ત થતા અધિકારીઓને આ પદ આપવામાં આવે છે.
- > કોઈ રાજકીય હસ્તક્ષેપ ટાળવા માટે પોલીસ મહાનિરીક્ષક માટે ઓછામાં ઓછી મુદત નક્કી કરવામાં આવી હતી જેથી મધ્યમ ગાળામાં રાજકારણીઓ દ્વારા તેમની બદલી ન થઈ શકે.
- > સુપ્રીમ કોર્ટે પોલીસ એસ્ટાબ્લિશમેન્ટ બોર્ડ (PEB) દ્વારા પોલીસ અધિકારીઓની પોસ્ટિંગનો નિર્દેશ પણ આપ્યો હતો. બોર્ડનો ઉદ્દેશ રાજકીય નેતાઓને પોસ્ટિંગ અને ટ્રાન્સફર સંબંધિત સત્તાઓથી વંચિત કરવાનો હતો, જેમાં વરિષ્ઠ પોલીસ અધિકારીઓ અને અમલદારોનો સમાવેશ થઈ શકે છે.

- > આ ઉપરાંત કોર્ટે 'સ્ટેટ પોલીસ કમ્પ્લેઈન્ટ્સ ઓથોરિટી' (SPCA)ની રચના કરવાની પણ ભલામણ કરી હતી જ્યાં પોલીસ કાર્યવાહીથી પીડાતા સામાન્ય લોકો તેમની ફરિયાદો નોંધાવી શકે.
- > સુપ્રીમ કોર્ટે પોલીસિંગમાં સુધારો કરવા માટે તપાસ અને કાયદો અને વ્યવસ્થાની પ્રવૃત્તિઓને અલગ કરવા માટે 'રાજ્ય સુરક્ષા આયોગો' (SSC)ની રચના કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો, જેમાં નાગરિક સમાજના સભ્યો તેમજ રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા આયોગ હશે.

ખાદી ઉત્તરાધિકાર સંપત્તિ બિલ, 2021

- > તાજેતરમાં મેઘાલયમાં ખાસી હિલ્સ ઓટોનોમસ ડિસ્ટ્રિક્ટ કાઉન્સિલ (KHADC)એ જાહેરાત કરી છે કે તે ખાસી ઉત્તરાધિકાર સંપત્તિ બિલ, 2021 રજૂ કરશે. આ વિધેયકનો ઉદ્દેશ ખાસી સમુદાયના ભાઈ-બહેનોમાં પૈતૃક સંપત્તિનું "સમાન રીતે વિતરણ" કરવાનો છે.
  - > જો સૂચિત વિધેયક અમલમાં આવશે તો તે માતૃવંશીય ખાદી જનજાતિના વારસાની વર્ષો જૂની પ્રથામાં સુધારો કરશે.
- **નોંધ:**
- > ખાસી હિલ્સ સ્વાયત્ત જિલ્લા પરિષદ (KHADC) બંધારણના છઠ્ઠા સમયપત્રક હેઠળની સંસ્થા છે.
  - > તેને કાયદા બનાવવાનો અધિકાર નથી.
  - > છઠ્ઠા સમયપત્રકની કલમ 12A રાજ્ય વિધાનસભાને કાયદો પસાર કરવાનો અંતિમ અધિકાર આપે છે.
  - > બંધારણના છઠ્ઠા અનુસૂચિમાં આસામ, મેઘાલય, ત્રિપુરા અને મિઝોરમ રાજ્યોમાં આદિવાસી વસ્તીના અધિકારોનું રક્ષણ કરવા માટે આદિવાસી વિસ્તારોનો વહીવટ કરવાની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
  - > આ વિશેષ જોગવાઈ બંધારણની કલમ 244 (2) અને કલમ 275(1) હેઠળ કરવામાં આવી છે.
  - > તે એવા ક્ષેત્રોના વહીવટને સ્વાયત્તતા પ્રદાન કરે છે જેમને સ્વાયત્ત જિલ્લા પરિષદો (ADC) મારફતે તેમના અધિકારક્ષેત્ર હેઠળના ક્ષેત્રોના સંદર્ભમાં કાયદા બનાવવાનો અધિકાર છે.

મુખ્ય મુદ્દાઓ

- **વારસાની માતૃરેખા પ્રણાલી વિશે:**
- > મેઘાલયની ત્રણ જનજાતિઓ - ખાદી, જયંતીયા અને ગારો - વારસાની માતૃરેખા પ્રણાલીનો અભ્યાસ કરે છે.
  - > આ વ્યવસ્થામાં વંશ અને વંશ માતાના વંશજોને શોધી કાઢવામાં આવે છે.
  - > બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો બાળકો માતાની અટક લે છે, પતિ તેની પત્નીના ઘરે જાય છે, અને પરિવારની સૌથી નાની પુત્રી (ખતદુહ)ને પૈતૃક અથવા કુળની સંપત્તિનો આખો હિસ્સો સોંપવામાં આવે છે.
  - > ખતદુહ જમીનનો "સંરક્ષક" બને છે અને જમીન સાથે સંકળાયેલી તમામ જવાબદારીઓ લે છે, જેમાં વૃદ્ધ માતાપિતા, અપરિણીત અથવા નિરાધાર ભાઈ-બહેનોની સંભાળ રાખવાનો સમાવેશ થાય છે.

- > આ વારસાની પરંપરા માત્ર પૈતૃક અથવા કુળ/સમુદાયની સંપત્તિને લાગુ પડે છે, જે વર્ષોથી પરિવાર સાથે છે. આ ઉપરાંત ભાઈઓ અને બહેનોમાં સ્વ-હસ્તગત કરેલી મિલકતનું સમાન વિતરણ કરી શકાય છે.
- > આ પરંપરાગત વ્યવસ્થામાં જો કોઈ દંપતીને પુત્રી ન હોય તો સંપત્તિ પત્નીની મોટી બહેન અને તેની પુત્રીઓને સોંપવામાં આવે છે.
- > જો પત્નીને બહેન ન હોય તો સામાન્ય રીતે આ જાતિ સંપત્તિ પર કબજો જમાવી લે છે.
- > મહિલા સશક્તિકરણ પર આ સિસ્ટમની અસર: મહિલા કાર્યકરોએ ઘણીવાર ધ્યાન દોર્યું છે કે મેઘાલયમાં મેટ્રિક સિસ્ટમ ભાગ્યે જ મહિલાઓને સશક્ત બનાવે છે.
- > વાલીપણાની સમસ્યા: વાલીપણાને ઘણી વાર ગેરસમજ કરવામાં આવે છે કારણ કે માલિકી ફક્ત એવી વ્યક્તિમાં જ હોય છે જે સૌથી નાની પુત્રી છે.
- > આ વાલીપણું વૃદ્ધ માતાપિતા, અપરિણીત અથવા નિરાધાર ભાઈ-બહેનો અને કુળના અન્ય સભ્યોની સંભાળ રાખવાની જવાબદારી સાથે આવે છે.
- > વળી, સંરક્ષક પોતાના મામાની પરવાનગી વગર જમીન ખરીદી કે વેચી શકતા નથી.
- > માતૃવંશ: લોકો ઘણી વાર પિતૃસત્તાક શબ્દ વિશે મૂંઝવણમાં હોય છે, જ્યાં સ્ત્રીઓ અગ્રણી તરીકે કામ કરે છે.
- > જ્યાં મહિલાઓ મુખ્યત્વે કામ કરે છે, ત્યાં મહિલાઓને ગતિશીલતા અને શિક્ષણની સ્વતંત્રતાની સરળ પહોંચ છે, પરંતુ મેઘાલયમાં મહિલાઓ નિર્ણય લેવાની ભૂમિકામાં નથી.
- > રાજકારણ અથવા મોટી સંસ્થાઓ જેવા સત્તાના હોદ્દા પર ભાગ્યે જ કોઈ મહિલા હોય છે.

વન્નિયાકુલા આરક્ષણ ગેરબંધારણીય: મદ્રાસ હાઈકોર્ટ

- > મદ્રાસ હાઈકોર્ટે તાજેતરમાં તમિલનાડુ વિધાનસભા દ્વારા પસાર કરાયેલા અનામત બિલને ગેરબંધારણીય જાહેર કર્યું છે.
  - > આ વિધેયકમાં શિક્ષણ અને જાહેર રોજગારમાં સૌથી પછાત વર્ગો (MBC) માટે નિર્ધારિત 20 ટકાની અંદર વન્નિયાકુલા ક્ષત્રિય સમુદાયને 10.5 ટકા આંતરિક અનામત આપવાની કલ્પના કરવામાં આવી હતી.
- વિધેયકને પડકારવા માટેનો આધાર**
- > રાજ્યમાં આદર્શ આચારસંહિતા (MCC) અમલમાં આવે તેના કલાકો પહેલા બિલ પસાર થવાને કારણે ફેબ્રુઆરી 2021માં તેને પડકારવામાં આવ્યો હતો.
  - > વધુમાં અરજદારે દલીલ કરી હતી કે આ કાયદો રાજકીય રીતે પ્રેરિત હતો અને કાયદો ઉતાવળમાં પસાર કરવામાં આવ્યો હતો.

તમિલનાડુ સરકારની દલીલ

- લોકશાહી રાજકારણમાં, ચૂંટાયેલી સરકારને તેના કાર્યકાળ દરમિયાન કોઈ પણ વિધેયકને કાયદો બનાવવાની નીતિ બનાવવા માટે તેની સત્તાનો ઉપયોગ કરતા રોકી શકાતી નથી. રાજ્ય સરકાર પાસે છેલ્લી ઘડી સુધી જનમત ને પૂર્ણ કરવાની સત્તા છે.
- 2020માં, રાજ્યમાં જાતિઓ, સમુદાયો અને જનજાતિઓ પર છ મહિનાની અંદર માત્રાત્મક ડેટા એકત્રિત કરવા માટે હાઈકોર્ટના નિવૃત્ત ન્યાયાધીશ એ કુલસેકરનની અધ્યક્ષતામાં એક પંચની રચના કરવામાં આવી હતી.
- તમિલનાડુ સરકારે સ્વીકાર્યું હતું કે પંચે તેના કાર્યકાળ દરમિયાન કોઈ અહેવાલ રજૂ કર્યો નથી.
- વધુમાં, રાજ્ય સરકારે 2007ના એક કાયદાનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો, જેના દ્વારા રાજ્યમાં પછાત વર્ગના મુસ્લિમોને અલગથી અનામત આપવામાં આવી હતી, જેના આધારે રાજ્ય સરકારને પણ આ પ્રકારનું બિલ પસાર કરવાની સત્તા આપવામાં આવી હતી.

આદર્શ આચારસંહિતા

- આદર્શ આચારસંહિતા (MCC) ચૂંટણી પંચ દ્વારા ચૂંટણી પહેલાં રાજકીય પક્ષો અને તેમના ઉમેદવારોને નિયંત્રિત કરવા અને મુક્ત અને નિષ્પક્ષ ચૂંટણીઓ સુનિશ્ચિત કરવા માટે જારી કરવામાં આવેલી માર્ગદર્શિકાનું જૂથ છે.
- આદર્શ આચારસંહિતા (MCC) ભારતના બંધારણની કલમ 324 અનુસાર છે, જે ચૂંટણી પંચ (EC)ને સંસદ અને રાજ્ય વિધાનસભાઓમાં મુક્ત અને નિષ્પક્ષ ચૂંટણીઓ પર નજર રાખવા અને તેનું સંચાલન કરવાની શક્તિ આપે છે.
- નિયમો મુજબ ચૂંટણી પંચ દ્વારા ચૂંટણીની જાહેરાત કરવામાં આવે તે તારીખથી જ આદર્શ આચારસંહિતા અમલમાં આવે છે અને ચૂંટણી પરિણામો જાહેર કરવાની તારીખ સુધી અમલમાં રહે છે.

વિકાસ

- આદર્શ આચારસંહિતા સૌ પ્રથમ 1960માં કેરળ વિધાનસભાની ચૂંટણી દરમિયાન રજૂ કરવામાં આવી હતી, જ્યારે રાજ્ય વહીવટીતંત્રે રાજકીય ભાગીદારો માટે 'આચારસંહિતા' તૈયાર કરી હતી.
- ત્યારબાદ 1962ની લોકસભાની ચૂંટણીમાં ચૂંટણી પંચ (EC) એ તમામ માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષો અને રાજ્ય સરકારોને પ્રતિસાદ માટે આચારસંહિતાનો મુસદ્દો મોકલ્યો હતો, ત્યારથી દેશભરના તમામ રાજકીય પક્ષો દ્વારા તેનું પાલન કરવામાં આવ્યું છે.

ચૂંટણી માટે બંધારણીય જોગવાઈઓ

- ભારતીય બંધારણનો એક ભાગ સોળમા ચૂંટણીઓ સાથે સંબંધિત છે અને આ બાબતો માટે એક આયોગની સ્થાપના કરે છે.
- ચૂંટણી પંચની સ્થાપના 25 જાન્યુઆરી, 1950ના રોજ બંધારણ મુજબ કરવામાં આવી હતી.

- બંધારણની કલમ 324થી 329 સત્તાઓ, કાર્યો, કાર્યકાળ, અધિકારો વગેરે સાથે સંબંધિત છે.

ચૂંટણીને લગતો લેખ

- 324 : ચૂંટણી પંચમાં ચૂંટણીનો હેતુ, નિર્દેશ અને નિયંત્રણ સ્થાપિત કરવા.
- 325 : ધર્મ, મૂળ, જાતિ અથવા લિંગના આધારે કોઈ પણ વ્યક્તિ દ્વારા કોઈ ચોક્કસ મતદાર યાદીમાં શામેલ અથવા શામેલ હોવાનો દાવો કરવો.
- 326 : લોકસભા અને રાજ્ય વિધાનસભાઓની ચૂંટણી પુખ્ત વયની મતાધિકારના આધારે યોજાશે.
- 327 : સંસદની સત્તા ધારાસભાઓની ચૂંટણીઓ સંબંધિત જોગવાઈઓ કરશે.
- 328 : આવી ધારાસભાઓની ચૂંટણીના સંદર્ભમાં જોગવાઈઓ કરવાની રાજ્ય ધારાસભાની સત્તા.
- 329 : ચૂંટણીલક્ષી બાબતોમાં અદાલતોની દખલગીરી પર પ્રતિબંધ.

પર્સનલ ડેટા પ્રોટેક્શન (PDP) કાયદામાંથી મુક્તિ

- યુનિક આઈડેન્ટિફિકેશન ઓથોરિટી ઓફ ઈન્ડિયા (UIDAI) એ Personal Data Protection -PDP એક્ટ (ડેટા પ્રોટેક્શન બિલ, 2019)માંથી મુક્તિની માંગ કરી છે.

ગોપનીયતા કાયદો

- તેને સામાન્ય રીતે "ગોપનીયતા વિધેયક" તરીકે ઓળખવામાં આવે છે અને ડેટાના સંગ્રહ, સંચાલન અને પ્રક્રિયાને નિયંત્રિત કરીને વ્યક્તિગત અધિકારોનું રક્ષણ કરવાનું વચન આપે છે જેના દ્વારા વ્યક્તિની ઓળખ કરી શકાય છે.
- આ નિવૃત્ત ન્યાયાધીશ બી એન શ્રીકૃષ્ણની અધ્યક્ષતાવાળી સમિતિ દ્વારા ભૂતકાળમાં તૈયાર કરવામાં આવેલા ડ્રાફ્ટથી પ્રેરિત છે.
- સુપ્રીમ કોર્ટે તેના પુટ્ટાસ્વામી ચુકાદા (2017)માં કહ્યું હતું કે ગોપનીયતાનો અધિકાર એ મૂળભૂત અધિકાર છે.

જોગવાઈ

- આ ખરડો સરકારને વિદેશથી અમુક પ્રકારના વ્યક્તિગત ડેટાના હસ્તાંતરણને અધિકૃત કરવાની સત્તા આપે છે અને સરકારી એજન્સીઓને નાગરિકોના વ્યક્તિગત ડેટા એકત્રિત કરવાની મંજૂરી આપે છે.
- બિલ ડેટાને ત્રણ કેટેગરીમાં વિભાજિત કરે છે અને તેમના સંગ્રહને એક પ્રકારના ધોરણે ફરજિયાત કરે છે.

વ્યક્તિગત ડેટા:

- જે ડેટામાંથી વ્યક્તિને ઓળખી શકાય છે જેમ કે નામ, સરનામું વગેરે.

■ સંવેદનશીલ વ્યક્તિગત ડેટા:

- > નાણાકીય, આરોગ્ય, જાતીય અભિગમ, બાયોમેટ્રિક્સ, આનુવંશિક, ટ્રાન્સજેન્ડર સ્થિતિ, જાતિ, ધાર્મિક માન્યતાઓ અને અન્ય કેટેગરી જેવા કેટલાક પ્રકારના વ્યક્તિગત ડેટાનો સમાવેશ થાય છે.

■ મહત્વપૂર્ણ વ્યક્તિગત ડેટા:

- > સરકાર ગમે ત્યારે મહત્વની ગણી શકે તેવી કોઈ પણ બાબત, જેમ કે લશ્કરી અથવા રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા ડેટા.
- > આ વિધેયકમાં સરકાર માટે ડેટા ટ્રસ્ટીઓ દ્વારા માંગ કરવામાં આવે ત્યારે કોઈ પણ બિન-વ્યક્તિગત ડેટા પ્રદાન કરવાનું ફરજિયાત બનાવે છે.
- > ડેટા ટ્રસ્ટી (Fiduciary) સેવા પ્રદાતા તરીકે કામ કરી શકે છે જે આવી ચીજવસ્તુઓ અને સેવાઓ પૂરી પાડતી વખતે ડેટા એકત્રિત કરે છે અને સ્ટોર કરે છે અને તેનો ઉપયોગ કરે છે.
- > બિન-વ્યક્તિગત ડેટા અજ્ઞાત ડેટાનો સંદર્ભ આપે છે, જેમ કે ટ્રાફિક પેટર્ન અથવા વસ્તીવિષયક ડેટા.
- > કાયદાનું પાલન સુનિશ્ચિત કરવા માટે ડેટા પ્રોટેક્શન ઓથોરિટીની કલ્પના કરવામાં આવી છે.
- > તેમાં 'ભૂલી જવાનો અધિકાર'નો પણ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. તેમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે 'ડેટા પ્રિન્સિપાલ' (જે વ્યક્તિને ડેટા સંબંધિત છે) 'ડેટા ફિડ્યુશરી' દ્વારા તેમના વ્યક્તિગત ડેટાના સતત ખુલાસાને મર્યાદિત અથવા અટકાવવાનો અધિકાર હશે.

■ સમાવિષ્ટ મુદ્દાઓ

- > જો પર્સનલ ડેટા પ્રોટેક્શન (PDP) કાયદો હાલના સ્વરૂપમાં લાગુ કરવામાં આવે તો તે બે અલગ અલગ ઈકોસિસ્ટમ બનાવી શકે છે.
- > એક સરકારી એજન્સીઓ કે જે કાયદાના કાર્યક્ષેત્રની સંપૂર્ણપણે બહાર હશે, તેમને વ્યક્તિગત ડેટા સાથે વ્યવહાર કરવાની સંપૂર્ણ સ્વતંત્રતા આપવામાં આવશે.
- > બીજું ખાનગી 'ફિડ્યુશરી' હશે જેમણે કાયદાની દરેક જોગવાઈ સાથે વ્યવહાર કરવો પડશે.

■ કલમ 35:

- > તેમાં ભારતની સાર્વભૌમત્વ અને અખંડિતતા, જાહેર વ્યવસ્થા, વિદેશી રાજ્યો સાથે મૈત્રીપૂર્ણ સંબંધો અને રાજ્ય સુરક્ષાની માંગ કરવામાં આવી છે, જેથી કેન્દ્ર સરકારને સરકારી એજન્સીઓ માટે કાયદાની તમામ અથવા કોઈ જોગવાઈ સ્થગિત કરવાની સત્તા આપી શકાય.

■ કલમ 12:

- > તે UIDAIને બિલની કઠોરતામાંથી મુક્તિ આપે છે કારણ કે તે 'ડેટા પ્રિન્સિપાલ'ને સેવા અથવા લાભની જોગવાઈ માટે ડેટા પ્રક્રિયા કરવા સક્ષમ બનાવે છે. જોકે, તે પછી પણ પૂર્વ નોટિસ આપવી પડશે.
- > UIDAI ઓથોરિટી પહેલેથી જ આધાર એક્ટ દ્વારા સંચાલિત છે અને કાયદાઓનું પુનરાવર્તન થઈ શકે નહીં.

ગવર્નરો અને લેફ્ટનન્ટ ગવર્નરોની 51મી કોન્ફરન્સ યોજાઈ

- > રાષ્ટ્રપતિ રામ નાથ કોવિંદ અને વડા પ્રધાન નરેન્દ્ર મોદી 10 નવેમ્બર, 2021ના રોજ દિલ્હીમાં રાષ્ટ્રપતિ ભવનમાં રાજ્યપાલો અને લેફ્ટનન્ટ ગવર્નરોની કોન્ફરન્સમાં હાજરી આપે છે.
- > ઉપરાષ્ટ્રપતિ એમ. વેકૈયા નાયડુ અને કેન્દ્રીય ગૃહ પ્રધાન અમિત શાહ પણ સંમેલનમાં હાજરી આપી હતી.
- > રાષ્ટ્રપતિ રામનાથ કોવિંદની અધ્યક્ષતામાં આ ચોથું સંમેલન હતું.

ભારતના રાષ્ટ્રપતિ

- > ભારતના રાષ્ટ્રપતિ રાષ્ટ્રના વડા છે. તેમને ભારતના પ્રથમ નાગરિક પણ કહેવામાં આવે છે. બંધારણની કલમ 52-62 રાષ્ટ્રપતિની નિમણૂક, તેમની સત્તાઓ અને રાષ્ટ્રપતિના કાર્યાલયને લગતી અન્ય બાબતો સાથે સંબંધિત છે.

વિશેષાધિકાર પ્રસ્તાવ

- > રાજ્યસભામાં, કોંગ્રેસના મુખ્ય દંડકચ્છે રાષ્ટ્રીય સ્મારક પ્રાધિકરણ (NMA)ના પ્રમુખની નિમણૂક માટે કેન્દ્રીય સંસ્કૃતિ પ્રધાન સામે વિશેષાધિકાર પ્રસ્તાવની માંગ કરી.
- > NMA ના વર્તમાન પ્રમુખની શૈક્ષણિક અને વ્યાવસાયિક પૃષ્ઠભૂમિ માર્ચ 2010માં સંસદ દ્વારા પસાર કરાયેલ કાયદાની જરૂરિયાતોને પૂર્ણ કરતી નથી.

સંસદીય વિશેષાધિકારોનું ઉલ્લંઘન

- > સંસદીય વિશેષાધિકારો એ ચોક્કસ અધિકારો અને પ્રતિરક્ષા છે જે સંસદના સભ્યો વ્યક્તિગત અને સામૂહિક રીતે માણે છે, જેથી તેઓ તેમના કાર્યોને અસરકારક રીતે નિભાવી શકે.
- > જ્યારે આમાંના કોઈપણ અધિકારો અને પ્રતિરક્ષાની અવગણના કરવામાં આવે છે, ત્યારે ગુનાને વિશેષાધિકારનો ભંગ કહેવામાં આવે છે અને તે સંસદના કાયદા હેઠળ શિક્ષાપાત્ર છે.

- > વિશેષાધિકારના ભંગ માટે દોષિત ઠરનાર વ્યક્તિ સામે કોઈપણ ગૃહના સભ્ય દ્વારા દરખાસ્તના રૂપમાં નોટિસ મોકલવામાં આવે છે.

- > તેનો હેતુ સંબંધિત મંત્રીની નિંદા કરવાનો છે.

સ્પીકર/રાજ્યસભા (RS) સ્પીકરની ભૂમિકા

- > સ્પીકર/રાજ્યસભા સ્પીકર વિશેષાધિકાર પ્રસ્તાવની ચકાસણીનું પ્રથમ સ્તર છે.
- > સ્પીકર/સ્પીકર પોતે વિશેષાધિકાર પ્રસ્તાવ પર નિર્ણય લઈ શકે છે અથવા તેને સંસદની વિશેષાધિકાર સમિતિને મોકલી શકે છે.
- > જો સ્પીકર/ચેરમેન સંબંધિત નિયમો હેઠળ સહમત થાય, તો સંબંધિત સભ્યને સંક્ષિપ્ત નિવેદન કરવાની તક આપવામાં આવે છે.

વિશેષાધિકારનું સંચાલન કરતા નિયમો

- > લોકસભા નિયમ પુસ્તકના પ્રકરણ 20માં નિયમ નંબર 222 અને રાજ્યસભા નિયમ પુસ્તકના પ્રકરણ 16 માં નિયમ 187 અનુસાર વિશેષાધિકારોનું નિયમન કરે છે.
- > નિયમો જણાવે છે કે કોઈપણ સભ્ય, અધ્યક્ષ અથવા અધ્યક્ષની સંમતિથી, સભ્ય અથવા ગૃહ અથવા તેની સાથે સંબંધિત સમિતિના વિશેષાધિકારના ભંગના સંદર્ભમાં પ્રશ્ન ઉઠાવી શકે છે.

સંસદીય વિશેષાધિકાર

- > સંસદીય વિશેષાધિકાર સંસદના બંને ગૃહો, તેમની સમિતિઓ અને તેમના સભ્યો દ્વારા માણવામાં આવતા વિશેષ અધિકારો, પ્રતિરક્ષાઓ અને મુક્તિઓનો સંદર્ભ આપે છે.
- > બંધારણ એવી વ્યક્તિઓને સંસદીય વિશેષાધિકારો પણ આપે છે જેઓ સંસદના ગૃહ અથવા તેની કોઈપણ સમિતિની કાર્યવાહીમાં બોલવા અને ભાગ લેવા માટે હકદાર છે. તેમાં ભારતના એટર્ની જનરલ અને કેન્દ્રીય મંત્રીઓનો સમાવેશ થાય છે.
- > સંસદીય વિશેષાધિકારો રાષ્ટ્રપતિને ઉપલબ્ધ નથી જે સંસદનો અભિન્ન ભાગ પણ છે. લેખ 361 બંધારણની પ્રમુખ વિશેષાધિકારો પૂરું પાડે છે.
- > બંધારણની કલમ 105 સ્પષ્ટપણે બે વિશેષાધિકારોનો ઉલ્લેખ કરે છે, એટલે કે, સંસદમાં ભાષણની સ્વતંત્રતા અને તેની કાર્યવાહીના પ્રકાશનનો અધિકાર.
- > બંધારણમાં ઉલ્લેખિત વિશેષાધિકારો ઉપરાંત, સિવિલ પ્રોસિજર કોડ, 1908 ગૃહ અથવા તેની સમિતિની બેઠક દરમિયાન અને તેની શરૂઆતના 40 દિવસ પહેલાં અને પછીના 40 દિવસ માટે નાગરિક પ્રક્રિયા હેઠળ સભ્યોને ધરપકડ અને અટકાયતમાંથી મુક્તિ આપી શકે છે.
- > નોંધનીય છે કે સંસદે હજુ સુધી તમામ વિશેષાધિકારોને વ્યાપકપણે કોડીફાઈ કરવા માટે કોઈ વિશેષ કાયદો ઘડ્યો નથી.

વિશેષાધિકાર સમિતિ

- > આ એક સ્થાયી સમિતિ છે. તે ગૃહ અને તેના સભ્યોના વિશેષાધિકારોના ઉલ્લંઘનના કેસોની તપાસ કરે છે અને યોગ્ય પગલાં લેવાની ભલામણ કરે છે.
- > લોકસભાની સમિતિમાં 15 સભ્યો હોય છે, જ્યારે રાજ્યસભાની સમિતિમાં 10 સભ્યો હોય છે.

ચિલીના રાષ્ટ્રપતિ પર મહાભિયોગ

- > ચિલીના પ્રમુખ Sebastian Pinera પર 9 નવેમ્બર, 2021 ના રોજ ચિલીના કોંગ્રેસના નીચલા ગૃહ દ્વારા Pandora Papersના આરોપોને કારણે મહાભિયોગ કરવામાં આવ્યો હતો.
- > મહાભિયોગને કારણે ચિલીની સેનેટમાં તેમને દૂર કરવા કે કેમ તે અંગે ટ્રાયલ શરૂ થઈ કારણ કે તેઓ ઓફિસમાં હતા ત્યારે કુટુંબની સંપત્તિના વેચાણને ટેકો આપતા હતા.

- > ટ્રાયલને 155 સભ્યોની ચેમ્બર ઓફ ડેપ્યુટીઝની તરફેણમાં ઓછામાં ઓછા 78 મત મળ્યા હતા.
- > વિપક્ષના સભ્યો સહિત 67 ધારાસભ્યોએ બંધારણીય આરોપો વિરુદ્ધ મતદાન કર્યું છે.
- > અન્ય ગેરહાજર હતા.

શું છે પેન્ડોરા પેપર્સનો મુદ્દો?

- > લીક થયેલા દસ્તાવેજો દર્શાવે છે કે તેમના એક પુત્રે બ્રિટિશ વર્જિન ટાપુઓમાં ઓફશોર કંપનીઓનો ઉપયોગ ડોમિન્ગા માઈનિંગ પ્રોજેક્ટ વેચવા માટે કર્યો હતો, જે તેના પરિવારની સહ-માલિકી ધરાવે છે.
- > જ્યારે આ બાબતની તપાસ કરવામાં આવી રહી હતી, ત્યારે પિનેરાએ કંપનીઓના સંચાલન અને ડોમિન્ગા સાથેના તેમના જોડાણમાં સામેલ હોવાનો ઈનકાર કર્યો હતો.

ચિલી (Chile)

- > ચિલી પશ્ચિમ દક્ષિણ અમેરિકામાં સ્થિત છે. તે એન્ડીઝ અને પેસિફિક મહાસાગર વચ્ચેની જમીનની લાંબી, સાંકડી પટ્ટી પર સ્થિત છે. આ દેશનો વિસ્તાર 756,096 ચોરસ કિલોમીટર છે. ચિલી એ એન્ટાર્કટિકા નજીક સ્થિત વિશ્વનો સૌથી દક્ષિણનો દેશ છે. તે પેરુ, બોલિવિયા, આર્જેન્ટિના અને ડ્રેક પેસેજ સાથે સરહદો વહેંચે છે.

રાષ્ટ્રીય કાનૂની સેવા દિવસ

- > રાષ્ટ્રીય કાનૂની સેવા દિવસ (National Legal Services Day-NLSD) દર વર્ષે 9 નવેમ્બરે તમામ નાગરિકો માટે ન્યાયી અને નિષ્પક્ષ ન્યાય પ્રક્રિયા સુનિશ્ચિત કરવા જાગૃતિ ફેલાવવાના ઉદ્દેશ્ય સાથે ઉજવવામાં આવે છે.

■ NLSD વિશે:

- > વર્ષ 1995માં સૌપ્રથમવાર NLSDની શરૂઆત ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા સમાજના ગરીબ અને નબળા વર્ગોને સહાય પૂરી પાડવા માટે કરવામાં આવી હતી.
- > સિવિલ, ફોજદારી અને મહેસૂલ અદાલતો, ટ્રિબ્યુનલ અથવા અર્ધ-ન્યાયિક કાર્યો કરતી અન્ય કોઈપણ સત્તા સમક્ષના કેસોમાં મફત કાનૂની સેવાઓ પૂરી પાડવામાં આવે છે.
- > આ દિવસ દેશના નાગરિકોને કાનૂની સેવા સત્તા અધિનિયમ હેઠળની વિવિધ જોગવાઈઓ અને અરજદારોના અધિકારોથી વાકેફ કરવા માટે ઉજવવામાં આવે છે. આ દિવસે દરેક કાનૂની કાર્યક્ષેત્રમાં હેલ્પ કેમ્પ, લોક અદાલત અને કાનૂની સહાય કાર્યક્રમોનું આયોજન કરવામાં આવે છે.

બંધારણીય જોગવાઈઓ

- > કલમ 39A કહે છે કે રાજ્ય એ સુનિશ્ચિત કરશે કે કાયદાકીય પ્રણાલી એવી રીતે કાર્ય કરે છે કે જેથી સમાન તકના આધારે ન્યાય મળે અને ખાસ કરીને એ સુનિશ્ચિત કરવા માટે કે કોઈ પણ નાગરિક આર્થિક અથવા અન્ય કોઈ કારણોસર ન્યાય મેળવવાની તકથી વંચિત ન રહે. જો બાકી હોય, તો મફત કાનૂની સહાયની વ્યવસ્થા કરશે.

- > કલમ 14 અને 22(1) રાજ્ય માટે કાયદા સમક્ષ સમાનતા અને બધા માટે સમાન તકના આધારે ન્યાયને પ્રોત્સાહન આપતી કાનૂની વ્યવસ્થા સુનિશ્ચિત કરવાનું પણ ફરજિયાત બનાવે છે.
- **કાનૂની સેવા સત્તાધિકારીઓના ઉદ્દેશ્યો:**
  - > મફત કાનૂની સહાય અને સલાહ પ્રદાન કરવી.
  - > કાયદાકીય જાગૃતિ ફેલાવવી.
  - > લોક અદાલતનું આયોજન કરવું.
  - > સિસ્ટમ દ્વારા વિવાદોના સમાધાનને પ્રોત્સાહન આપવા માટે વૈકલ્પિક વિવાદ નિરાકરણ (Alternative Dispute Resolution - ADR). ADR મિકેનિઝમના વિવિધ પ્રકારો છે- લવાદ, સમાધાન, લોક અદાલત દ્વારા સમાધાન અથવા આર્બિટ્રેશન સહિત ન્યાયિક સમાધાન.
  - > ગુનાનો ભોગ બનેલાઓને વળતર આપવું.
  - > મફત કાનૂની સેવાઓ પ્રદાન કરવા માટે કાનૂની સેવા સંસ્થાઓ
- **રાષ્ટ્રીય સ્તર:**
  - > નેશનલ લીગલ સર્વિસ ઓથોરિટી (NALSA)- તેની રચના લીગલ સર્વિસ ઓથોરિટી એક્ટ, 1987 હેઠળ કરવામાં આવી હતી. ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ તેના મુખ્ય આશ્રયદાતા છે.
- **રાજ્ય સ્તર:**
  - > સ્ટેટ લીગલ સર્વિસ ઓથોરિટી- તેનું નેતૃત્વ રાજ્ય હાઈકોર્ટના મુખ્ય ન્યાયાધીશ કરે છે, જે તેના મુખ્ય આશ્રયદાતા છે.
- **જિલ્લા કક્ષા:**
  - > જિલ્લા કાનૂની સેવા સત્તા મંડળ: જિલ્લાના જિલ્લા ન્યાયાધીશ તેના હોદ્દેદાર અધ્યક્ષ છે.
- **તાલુકા/પેટા-વિભાગ કક્ષા:**
  - > તાલુકા/પેટા-વિભાગીય કાનૂની સેવા સમિતિ: તેનું નેતૃત્વ વરિષ્ઠ નાગરિક ન્યાયાધીશ કરે છે.
  - > હાઈકોર્ટ: હાઈકોર્ટ લીગલ સર્વિસ કમિટી.
  - > સુપ્રીમ કોર્ટ: સુપ્રીમ કોર્ટ કાનૂની સેવા સમિતિ.
- **મફત કાનૂની સેવાઓ મેળવવા માટે પાત્ર વ્યક્તિઓ:**
  - > સ્ત્રીઓ અને બાળકો
  - > SC/ST સભ્યો
  - > ઔદ્યોગિક કામદારો
  - > સામૂહિક આપત્તિ, હિંસા, પૂર, દુષ્કાળ, ભૂકંપ, ઔદ્યોગિક આપત્તિના પીડિતો.
  - > વિકલાંગ વ્યક્તિઓ
  - > કસ્ટડીમાં વ્યક્તિ
  - > જે વ્યક્તિઓની વાર્ષિક આવક સંબંધિત રાજ્ય સરકાર દ્વારા નિર્ધારિત રકમ કરતાં ઓછી હોય, જો બાબત સુપ્રીમ કોર્ટ સમક્ષ અન્ય કોઈ કોર્ટ સમક્ષ હોય, જો મામલો 5 લાખ રૂપિયાથી ઓછો હશે તો તે સુપ્રીમ કોર્ટમાં જશે.
  - > માનવ તસ્કરીનો ભોગ બનેલા અથવા બળજબરીથી મજૂરીમાં રોકાયેલા લોકો.

ડ્રાફ્ટ મધ્યસ્થી બિલ

- > ભારત સરકારે જાહેર પરામર્શ માટે મધ્યસ્થી બિલનો ડ્રાફ્ટ (Draft Mediation Bill) જારી કર્યો છે, જે સક્ષમ ન્યાયિક મંચનો સંપર્ક કરીને અરજદારોના હિતોનું રક્ષણ કરવાનો પ્રયાસ કરે છે.
- > આર્બિટ્રેશન બિલનો મુસદ્દો pre-litigation mediation ની જોગવાઈ કરે છે.
- > તાત્કાલિક રાહત માટે સક્ષમ ન્યાયિક મંચો અને અદાલતોનો સંપર્ક કરવા માટે આ બિલ અરજદારોના હિતોનું રક્ષણ કરે છે.
- > આ વિધેયક અનુસાર, આર્બિટ્રેશન કરારના રૂપમાં આર્બિટ્રેશનના સફળ પરિણામને કાયદા દ્વારા લાગુ કરવા યોગ્ય બનાવવામાં આવે છે.
- > આ વિધેયક અનુસાર, મધ્યસ્થી પ્રક્રિયા દ્વારા શરૂ કરાયેલી આર્બિટ્રેશન ગોપનીયતાનું રક્ષણ કરે છે. તે અમુક કેસોમાં તેની જાહેરાત સામે પ્રતિરક્ષા પણ પ્રદાન કરે છે.

નોંધણી પ્રક્રિયા:

- > આ ડ્રાફ્ટ બિલ મુજબ, પતાવટના પ્રમાણિત રેકોર્ડની જાળવણી સુનિશ્ચિત કરવા માટે 90 દિવસની અંદર રાજ્ય, જિલ્લા અને તાલુકામાં કાયદાકીય સત્તાવાળાઓ સાથે આર્બિટ્રેશન કરારની નોંધણી કરવાની વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે.

ભારતીય મધ્યસ્થી પરિષદ (Mediation Council of India)

- > આ બિલમાં આર્બિટ્રેશન કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા બનાવવાની જોગવાઈ છે.

બિલની અન્ય જોગવાઈઓ

- > ડ્રાફ્ટ બિલ સ્થાનિક અને આંતરરાષ્ટ્રીય આર્બિટ્રેશન મુદ્દાઓના સંદર્ભમાં આર્બિટ્રેશન પર એક સ્વતંત્ર કાયદો લાવવાની દરખાસ્ત કરે છે કારણ કે ભારત આર્બિટ્રેશન પર સિંગાપોર કન્વેન્શનમાં સહી કરનાર છે.

હરિયાણા રાજ્ય સ્થાનિક ઉમેદવારોનો રોજગાર અધિનિયમ, 2020

- > તાજેતરમાં હરિયાણા સરકારે કહ્યું છે કે રાજ્યમાં 15 જાન્યુઆરી, 2022થી રોજગાર ઓફ લોકલ ઉમેદવારો અધિનિયમ, 2020 લાગુ કરવામાં આવશે.

ચિંતાઓ

- **રોકાણકારોના સ્થળાંતરમાં વધારો:**
  - > તે ઓટો, આઈટી જેવા ક્ષેત્રોમાં મોટા સ્થાનિક અને બહુરાષ્ટ્રીય રોકાણકારોના સ્થળાંતરને ઉત્તેજિત કરી શકે છે જે અત્યંત કુશળ માનવશક્તિ પર આધારિત છે.

■ હાલના ઉદ્યોગોને અસર કરવી:

- > રાજ્યના અન્ય પ્રદેશોમાંથી રાજ્યમાં માનવબળ સંસાધનોની મુક્ત અવરજવર અટકાવવી અને કાયમી રહેવાસીઓનો મુદ્દો ઉઠાવવો રાજ્યના હાલના ઉદ્યોગોને પ્રતિકૂળ અસર કરી શકે છે.
- > તે હરિયાણાથી અન્ય રાજ્યોમાં તેનો આધાર ટેકનિકલ જાયન્ટ્સ અને અન્ય ઉદ્યોગોમાં સ્થાનાંતરિત કરવામાં અને રાજ્યના નાણાકીય સંસાધનોને ઘટાડવામાં ભૂમિકા ભજવી શકે છે.

■ વધુ પડતી પ્રતિભાની અછતનું કારણ:

- > તદ્દુપરાંત, 'ગિગ એન્ડ પ્લેટફોર્મ' કંપનીઓ પર અનામતની રજૂઆત પ્રતિભાની તંગી તરફ દોરી શકે છે.

■ બંધારણની વિરુદ્ધ:

- > ભારતનું બંધારણ ભારતની અંદર અનેક જોગવાઈઓ અને પરિણામે રોજગાર મારફતે અવરજવરની સ્વતંત્રતાની બાંધધરી આપે છે.
- > અનુચ્છેદ 14 માં જન્મસ્થળની શરત વિના કાયદા સમક્ષ સમાનતાની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- > અનુચ્છેદ 15 જન્મસ્થળના આધારે ભેદભાવ સામે રક્ષણ આપે છે.
- > અનુચ્છેદ 16 જાહેર રોજગારમાં જન્મસ્થળ આધારિત ભેદભાવની બાંધધરી આપતી નથી.
- > અનુચ્છેદ 19 એ સુનિશ્ચિત કરે છે કે નાગરિકો ભારતના ક્ષેત્રમાં મુક્તપણે આગળ વધી શકે છે.

આવા અન્ય પ્રયાસો

- > ગોવામાં એક રાજકીય પક્ષે ખાનગી નોકરીઓમાં સ્થાનિક લોકોને 80 ટકા અનામત આપવાનું વચન આપ્યું છે અને ઉત્તરાખંડના સંદર્ભમાં પણ આ જ વચન આપવામાં આવ્યું હતું.
- > તે હરિયાણા, ઝારખંડ, મહારાષ્ટ્ર, આંધ્રપ્રદેશ અને મધ્યપ્રદેશ જેવા રાજ્યોના પગલે ચાલે છે, જેમણે આવી જ લોકલક્ષી નીતિઓ અમલમાં મૂકી છે અથવા તેનો અમલ કરવાનો પ્રયાસ કરી રહ્યા છે.

આવા કાયદાઓ પાછળનું કારણ

■ વોટ બેંક પોલિટિક્સ:

- > આંતર-રાજ્ય સ્થળાંતરિત કામદારો (ISMW) એક મોટા "ઓછા ઉપયોગમાં લેવાતા અથવા બિનઉપયોગી" મતદાતાઓની રચના કરે છે કારણ કે તેઓ ઘણીવાર મતાધિકારનો ઉપયોગ કરતા નથી. જો આ કામદારો અને સંભવિત સ્થળાંતર કરનારાઓને 'જોબ ફોર લોકલ લેજિસ્લેશન' (JRFL) મારફતે જાળવી રાખવામાં આવે અને નોકરીઓ પૂરી પાડવામાં આવે તો પક્ષોના ચૂંટણી હિતોની સેવા કરવામાં આવશે.

■ આર્થિક મંદી:

- > ઓછી સરકારી રોજગારીને કારણે બેરોજગારી વધી હોવાથી દેશમાં બેરોજગારીનો મુદ્દો સુસંગત બન્યો છે.

■ આવક અને પ્રતિભામાં વધારો:

- > સ્થાનિક કાયદાઓ માટેની નોકરીઓ માત્ર પ્રતિભા જ જાળવી રાખશે નહીં પરંતુ આવક પણ હશે જે અન્યથા 'અન્ય ક્ષેત્રોમાં' જશે.

■ જમીન સંપાદન માટેની પૂર્વ શરતો:

- > ઉદ્યોગો માટે જમીન સંપાદનની પ્રક્રિયામાં જમીન ગુમાવનારા ખેડૂતો અને ગ્રામજનોની પૂર્વ શરતો છે જેમાં ઉદ્યોગોએ સ્થાનિક યુવાનોને રોજગાર આપવો પડે છે.

રાષ્ટ્રપતિ અને ઉપરાષ્ટ્રપતિની ચૂંટણી

- > મહારાષ્ટ્રમાં વિધાનસભાના અધ્યક્ષનું પદ ફેબ્રુઆરી, 2021થી ખાલી પડ્યું છે, જ્યારે લોકસભા અને ઘણી રાજ્ય વિધાનસભાઓમાં ડેપ્યુટી સ્પીકર નથી.
- > બંધારણમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે અધ્યક્ષનું પદ ક્યારેય ખાલી ન હોવું જોઈએ.

લોકસભાના ડેપ્યુટી સ્પીકર

- > ચૂંટણી:
- > લોકસભા અધ્યક્ષની ચૂંટણી થયા બાદ તરત જ લોકસભા દ્વારા તેના સભ્યોમાંથી ડેપ્યુટી સ્પીકર (Deputy Speaker)ની પણ પસંદગી કરવામાં આવે છે.
- > ઉપરાષ્ટ્રપતિની ચૂંટણીની તારીખ અધ્યક્ષ દ્વારા (રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા અધ્યક્ષની ચૂંટણીની તારીખ) નક્કી કરવામાં આવે છે.
- > કાર્યકાળ અને ડિસ્ચાર્જની મુદત:
- > અધ્યક્ષની જેમ ઉપરાષ્ટ્રપતિ સામાન્ય રીતે લોકસભા (5 વર્ષ)ની મુદત માટે હોદ્દો સંભાળતા રહે છે.
- > ઉપરાષ્ટ્રપતિ નીચેના ત્રણ કેસોમાં પહેલા પોતાનું પદ ખાલી કરી શકે છે:
- > જો તેઓ લોકસભાના સભ્ય ન હોય તો.
- > જો તેઓ અધ્યક્ષને પત્ર લખીને રાજીનામું આપે છે.
- > જો તેને લોકસભાના તમામ તત્કાલીન સભ્યોના બહુમતીથી પસાર કરાયેલા ઠરાવ દ્વારા દૂર કરવામાં આવે છે.
- > આવી દરખાસ્ત વાઈસ ચેરમેનને 14 દિવસની આગોતરી નોટીસ આપ્યા બાદ જ રજૂ કરી શકાય છે.
- > જવાબદારીઓ અને શક્તિઓ:
- > ચેરમેનનું પદ ખાલી હોય ત્યારે વાઈસ ચેરમેન પોતાની ફરજ બજાવે છે.
- > જો અધ્યક્ષ ગૃહની બેઠકમાં ગેરહાજર હોય તો ઉપાધ્યક્ષ અધ્યક્ષ તરીકે કામ કરે છે.
- > જો અધ્યક્ષ આવી બેઠકમાં ગેરહાજર હોય તો તેઓ સંસદના બંને ગૃહોની સંયુક્ત બેઠકની અધ્યક્ષતા પણ કરે છે.
- > ઉપાધ્યક્ષને વિશેષ વિશેષાધિકાર છે, એટલે કે જ્યારે પણ તેમને સંસદીય સમિતિના સભ્ય તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવે છે, ત્યારે તેઓ આપોઆપ તેના અધ્યક્ષ બને છે.

ગુજરાત સરકારની ટૂંક સમયમાં પ્રસિદ્ધ થનારી વર્ગ-3ની તમામ નવી ભરતીઓ માટેની માસ્ટર બેચ

તલાટી / પંચાયત મંત્રી,
ગ્રામસેવક, હેડ ક્લાર્ક, નાયબ
નિરીક્ષક, બિનસચિવાલય ક્લાર્ક

10%
DISCOUNT

તારીખ 16/11/2021

સાંજે 04 TO 06

જનરલ બેચ

ફ્રી ટ્રાયલ
લેકચર

ટુ ધી પોઇન્ટ પરીક્ષાલક્ષી
એડવાન્સ લેવલ મટીરિયલ્સ

સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષાના
નિષ્ણાંતો દ્વારા અભ્યાસ

નવા અભ્યાસક્રમ મુજબની
પરિણામલક્ષી તૈયારી

સ્માર્ટ વર્ક અને સમજણ
શક્તિના સમન્વયથી અભ્યાસ

રજિસ્ટ્રેશન ફરજિયાત

93757-01110/93280-01110

ICE®
INSTITUTE FOR COMPETITIVE EXAMS

કાલાવડ રોડ, તિરૂપતી પેટ્રોલ પંપ સામે,
સ્વામિનારાયણ મંદિર પાસે,
રાજકોટ.

offline

રાજકોટ

દિલ્હી વિધાનસભાની 'શાંતિ અને સંવાદિતા સમિતિ'નો ન્યાય

- તાજેતરમાં સુપ્રીમ કોર્ટ (SC)એ તેના ચુકાદામાં ફેબ્રુઆરી 2020ની કોમી હિંસાના સંદર્ભમાં ફેસબુક ઇન્ડિયાના એક વરિષ્ઠ અધિકારીને બોલાવવાની દિલ્હી વિધાનસભાની 'શાંતિ અને સંવાદિતા સમિતિ'ની સત્તાને માન્ય રાખી હતી.

કેન્દ્ર સરકાર અને ફેસબુકનો દાવો:

- કેન્દ્ર સરકાર અને ફેસબુકના જણાવ્યા અનુસાર કાયદો અને વ્યવસ્થા અને દિલ્હી પોલીસ કેન્દ્રીય વિષયો હોવાથી શાંતિ અને સંવાદિતા સમિતિનું બંધારણ દિલ્હી વિધાનસભાના દાયરામાં નથી.
- દિલ્હી સરકારનું વલણ :
- દિલ્હી વિધાનસભાએ રાજ્ય સૂચિ અને સમાંતર સૂચિમાં સમાવિષ્ટ વિવિધ એન્ટ્રીનો ઉપયોગ કર્યો હતો, જે હેઠળ દિલ્હી વિધાનસભાને આ મુદ્દે ચર્ચા કરવાની કરવાની સત્તા મળી છે.

- > દિલ્હી વિધાનસભાએ રાજ્ય સૂચિમાં પ્રવિશિષ્ટ-1નો હવાલો આપ્યો હતો, જે 'જાહેર વ્યવસ્થા' સાથે સંબંધિત છે અને કાયદો અને વ્યવસ્થાથી અલગ છે, તેમજ આ કેસમાં સમાંતર સૂચિના પ્રવિશિષ્ટ -1ને ટાંક્યો હતો, જે રાજ્ય વિધાનસભાઓને 'ફોજદારી કાયદા' વિષય પર કાયદો બનાવવાની વ્યાપક સત્તા આપે છે.
- > આ ઉપરાંત દિલ્હી વિધાનસભાએ રાજ્ય યાદીની પ્રવિશિષ્ટ-39નો પણ ઉપયોગ કર્યો છે, જે વિધાનસભાઓને નિવેદનો નોંધવાના હેતુસર સાક્ષીઓની હાજરી ફરજિયાત બનાવવાની સત્તા આપે છે.

સુપ્રીમ કોર્ટનો ચુકાદો :

- > ફેસબુકની દલીલનો અસ્વીકાર:
- > કોર્ટે ફેસબુકના અભિપ્રાયને સંપૂર્ણપણે નકારી કાઢ્યો હતો કે તે માત્ર થર્ડ પાર્ટી માહિતી પોસ્ટ કરતો ફોરમ છે અને તે માહિતી ઉત્પન્ન કરવામાં, નિયંત્રિત કરવામાં અથવા સુધારવામાં તેની કોઈ ભૂમિકા નથી.
- > કોર્ટના જણાવ્યા અનુસાર, દિલ્હી વિધાનસભા દ્વારા રચાયેલી 'શાંતિ અને સંવાદિતા સમિતિ' સમક્ષ હાજર ન થવા માટે ફેસબુક કોઈ “અસાધારણ વિશેષાધિકાર”નો દાવો કરી શકે નહીં.

સમિતિની સત્તાઓ:

- > વિધાનસભાના ચૂંટાયેલા પ્રતિનિધિઓ દ્વારા તેના મતવિસ્તારમાં ઓનલાઇન સામૂહિક નફરત અને હિંસાનો સામનો કરવા માટેના શ્રેષ્ઠ પગલાં અંગે 'વાઈઝ કન્સલ્ટેશન' (Informed Deliberation) મોડેલમાં સમિતિની કામગીરીને અનુરૂપ હતો.
- > સમિતિ સમક્ષ હાજર રહેલા ફેસબુકના પ્રતિનિધિઓએ કાયદો અને વ્યવસ્થા અને પોલીસ અંગે સમિતિના કોઈ પણ પ્રશ્નોના સીધા જવાબોની જરૂર નથી, પરંતુ આ એવા વિષયો છે જેના પર દિલ્હી વિધાનસભા કાયદો ઘડી શકતી નથી.

વિધાનસભાનું સત્તા:

- > કોર્ટે ફેસબુકની દલીલને નકારી કાઢી હતી કે વિધાનસભાએ રમખાણોના સંજોગો તપાસવાને બદલે કાયદો ઘડવા સુધી મર્યાદિત રહેવું જોઈએ.
- > વિધાનસભા માત્ર કાયદા ઘડનાર તરીકે જ કામ કરતી નથી પરંતુ શાસનના અન્ય ઘણા પાસાઓ પણ ધરાવે છે જે વિધાનસભા અને સમિતિના આવશ્યક કાર્યોનો ભાગ હોઈ શકે છે.

- > કાયદાકીય વિશેષાધિકારો તેમના કાયદાકીય કાર્યોના અસરકારક નિકાલ માટે ધારાસભાને લગતી સત્તાઓ છે.
- > ભારતના બંધારણની કલમ 105 અને કલમ 194 અનુક્રમે સંસદ સભ્યો (સાંસદો) અને રાજ્ય વિધાનસભાઓની સત્તાઓ, વિશેષાધિકારો અને અનુમુક્તિઓ નક્કી કરે છે.
- > શાંતિ અને સંવાદિતાનો ખ્યાલ કાયદો અને વ્યવસ્થા અને પોલીસ કરતાં વધુ વ્યાપક છે.
- > બેવડી સરકાર:
- > કેન્દ્ર અને દિલ્હી સરકારોએ રાજધાની ક્ષેત્રમાં શાસનના મુદ્દાઓ પર સાથે મળીને કામ કરવું જોઈએ અને તેમના પોતાના સ્તરે પરિપક્વતા દર્શાવવી જોઈએ.
- > સોશિયલ મીડિયા કંપની (ફેસબુક)એ “અભિગમના વિચલન” અને કેન્દ્ર અને રાજ્ય બંને સરકારોની “દિલ્હીમાં શાસનના મુદ્દાઓ પર નજર રાખવામાં” અસમર્થતાનો લાભ લેવાની માંગ કરી હતી.
- > સુપ્રીમ કોર્ટે કહ્યું કે દિલ્હીનું બેવડું વહીવટીતંત્ર, જેમાં કેન્દ્ર સરકારને અનેક મુખ્ય ક્ષેત્રોમાં વિશેષાધિકારો મળે છે, તેણે કેન્દ્ર અને રાજ્ય બંનેમાં સત્તામાં વિવિધ રાજકીય વ્યવસ્થાઓ સાથે ઘણા વર્ષોથી સાં કામ કર્યું છે.

UAPA ની કડક પ્રકૃતિ

- > ન્યાયિક કસ્ટડીમાં જેસુઈટ પાદરી અને આદિવાસી અધિકાર કાર્યકર્તા ફાઇર સ્ટેન સ્વામીના તાજેતરના મૃત્યુએ ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓ (નિવારણ) અધિનિયમ (Unlawful Activities sPreventionf Actv UAPA)ની કડક જોગવાઈઓ તરફ દરેકનું ધ્યાન ખેંચ્યું છે.
- > UAPA ભારતનો મોટો આતંકવાદ વિરોધી કાયદો છે, જેના કારણે જામીન મેળવવું વધુ મુશ્કેલ બને છે.
- > આ મુશ્કેલીને હોસ્પિટલમાં કેદી તરીકે ફાઇર સ્વામીના મૃત્યુ ના મુખ્ય કારણોમાંના એક તરીકે જોવામાં આવી રહી છે અને આ રીતે બંધારણીય સ્વતંત્રતા સાથે સમાધાન કરવામાં આવી રહ્યું છે.

અધિનિયમની વર્તમાન સ્થિતિ

- > UAPAના વ્યાપને વિસ્તૃત કરવા માટે 2004 અને 2013માં તેમાં સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો.

ડ્રેગન ફ્લોના નામ પરિવર્તન

- જાન્યુઆરી 2021 માં ગુજરાત સરકારે ડ્રેગન ફૂટનું નામ બદલીને “કમલમ” રાખ્યું. ડ્રેગન ફૂટથી તેનું નામ બદલીને “કમલમ” કરવા માટે સરકારે પેટન્ટ માટે અરજી કરી છે.

કાયદાનો વિસ્તૃત અવકાશ

- આતંકવાદી કૃત્યો અને પ્રવૃત્તિઓ માટે સજા.
- દેશની સુરક્ષા ને જોખમમાં મૂકનાર પ્રવૃત્તિઓમાં તેની આર્થિક સુરક્ષા (નાણાકીય અને નાણાકીય સુરક્ષા, ખોરાક, આજીવિકા, ઊર્જા ઇકોલોજિકલ અને પર્યાવરણીય સંરક્ષણ)નો સમાવેશ થાય છે.
- આતંકવાદી હેતુઓ માટે ભંડોળનો ઉપયોગ અટકાવવાની જોગવાઈઓ.
- શરૂઆતમાં સંસ્થાઓ પરનો પ્રતિબંધ બે વર્ષ માટે હતો પરંતુ ફરિયાદીનો સમયગાળો 2013 થી પાંચ વર્ષ સુધી લંબાવવામાં આવ્યો છે.
- વધુમાં, આ સુધારાઓનો ઉદ્દેશ સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સુરક્ષા પરિષદના આતંકવાદ વિરોધી વિવિધ ઠરાવો અને નાણાકીય કાર્ય ટાસ્ક ફોર્સની આવશ્યકતાઓને અસરકારક કરવાનો છે.
- 2019માં, આ કાયદામાં સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો જેથી સરકારને વ્યક્તિઓને આકવાદી તરીકે નિયુક્ત કરવાની સત્તા આપવામાં આવે.

UAPAnું કાર્ય

- અન્ય વિશેષ ડ્રગ ડીલિંગ કાયદાઓ અને આતંકવાદ પર પ્રતિબંધ મૂકતા કાયદાઓને નાબૂદ કરવાની જેમ, UAPA તેને વધુ મજબૂત કરવા માટે ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા (CRPC)માં પણ સુધારો કરે છે. દાખલા તરીકે:
- રિમાન્ડનો આદેશ સામાન્ય રીતે 15 ને બદલે 30 દિવસ માટે હોઈ શકે છે.
- ચાર્જશીટ દાખલ કરતા પહેલા ન્યાયિક કસ્ટડીનો મહત્તમ સમયગાળો સામાન્ય રીતે 90 દિવસથી વધારીને 180 દિવસ કરી શકાય છે.

UAPA પર વિવાદો

- આતંકવાદી કૃત્યની અસ્પષ્ટ વ્યાખ્યા: UAPA હેઠળ “આતંકવાદી કૃત્ય”ની વ્યાખ્યા આતંકવાદનો સામનો કરતી વખતે ‘માનવ અધિકારો અને મૂળભૂત સ્વતંત્રતાઓના સંરક્ષણ પર સંયુક્ત વિશેષ પ્રતિવાદી’ દ્વારા પ્રસારિત વ્યાખ્યાથી નોંધપાત્ર રીતે અલગ છે.
- બીજી તરફ UAPA “આતંકવાદી અધિનિયમ”ની વ્યાપક અને અસ્પષ્ટ વ્યાખ્યા પ્રદાન કરે છે જેમાં વ્યક્તિનું મૃત્યુ અથવા વ્યક્તિને ઈજા, કોઈપણ સંપત્તિને નુકસાન વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.
- જામીનનો ઈનકાર: UAPA સાથેની મુખ્ય સમસ્યા તેની કલમ 43(D) (5) છે, જેના કારણે કોઈ પણ આરોપી વ્યક્તિને જામીન મેળવવામાં મુશ્કેલી પડે છે.
- આ કેસમાં જો પોલીસે એવી ચાર્જશીટ દાખલ કરી હોય કે આવી વ્યક્તિ સામેનો આરોપ પ્રથમ દૃષ્ટિએ સાચો છે એવું માનવા માટે વાજબી આધાર છે તો જામીન આપી શકાય નહીં.

- વધુમાં, સુપ્રીમ કોર્ટના ચુકાદામાં સ્પષ્ટ પણે જણાવાયું છે કે જામીન પર વિચાર કરતી અદાલતે પુરાવાની ઉંડાણપૂર્વક તપાસ ન કરવી જોઈએ પરંતુ વ્યાપક સંભવિતતાના આધારે ફરિયાદી પક્ષ સાથે સંબંધિત હોવી જોઈએ.
- આમ UAPA લગભગ જામીનનો ઈનકાર કરે છે, જે સ્વતંત્રતાના બંધારણીય અધિકારનું રક્ષણ અને બાંધધરી છે.
- સુનાવણીમાં વિલંબ: ભારતમાં ન્યાય ડિલિવરી પ્રણાલીની સ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને મુકદમાના સ્તરે પેન્ડિંગ કેસોનો દર સરેરાશ 95.5 ટકા છે.
- રાજ્યને વધુ સત્તા આપવા માટે: તેમાં “ધમકી આપવાની સંભાવના” અથવા “લોકોમાં આતંક ફેલાવવાની સંભાવના” સાથે સંબંધિત કોઈપણ કૃત્યનો સમાવેશ થઈ શકે છે અને જે, આ કૃત્યોની વાસ્તવિક તપાસ વિના, સરકારને કોઈ પણ સામાન્ય નાગરિક અથવા કાર્યકર્તાને આતંકવાદી જાહેર કરવાની બેકાબૂ સત્તા આપે છે.
- તે રાજ્યને એવી વ્યક્તિઓની અટકાયત કરવાની અને ધરપકડ કરવાની અસ્પષ્ટ સત્તા આપે છે જેમને રાજ્ય માને છે કે આતંકવાદી પ્રવૃત્તિઓમાં સામેલ હતા.
- સંઘવાદને ઓછો આંકવો: કેટલાક નિષ્ણાતો માને છે કે તે સંઘીય માળખાની વિદ્વ છે કારણ કે તે આતંકવાદના કેસોમાં રાજ્ય પોલીસના અધિકારની અવગણના કરે છે, કારણ કે ભારતીય બંધારણના 7મી અનુસૂચિ હેઠળ ‘પોલીસ’ એક રાજ્ય વિષય છે.

આગળનો રસ્તો

- વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતા અને સુરક્ષા પ્રદાન કરવાની રાજ્યની જવાબદારી વચ્ચે રેખા દોરવી એ મૂંઝવણનો વિષય છે.
- બંધારણીય સ્વતંત્રતા અને આતંકવાદ વિરોધી પ્રવૃત્તિઓની આવશ્યકતા વચ્ચે સંતુલન જાળવવું એ રાજ્ય, ન્યાયતંત્ર, નાગરિક સમાજ પર નિર્ભર છે.

પક્ષપલટા વિરોધી કાયદામાં ફેરફારની જરૂર

- ગોવા વિધાનસભામાં વિપક્ષના નેતા પક્ષપલટા વિરોધી અધિનિયમ (AntiDefection Law) સાથે સંબંધિત વિવિધ મુદ્દાઓના નિરાકરણ માટે કેન્દ્ર સરકારને ભલામણ કરવા માટે ખાનગી સભ્યની દરખાસ્ત રજૂ કરવા માટે તૈયાર છે.

પક્ષ પલટા વિરોધી કાયદાને લગતા મુદ્દાઓ

- પ્રતિનિધિ લોકશાહી નબળી પડી રહી છે: પક્ષપલટા વિરોધી કાયદાના અમલ બાદ સાંસદ કે ધારાસભ્યએ પક્ષના નિર્દેશોનું સંપૂર્ણ પણે પાલન કરવું પડશે.
- તે તેમને પ્રતિનિધિ લોકશાહીને નબળી પાડતી કોઈપણ મુદ્દા પર તેમના નિર્ણય અનુસાર મત આપવાની સ્વતંત્રતા આપતું નથી.
- ધારાસભાને નબળી પાડવી: ચૂંટાયેલા ધારાસભ્ય કે સાંસદની મુખ્ય ભૂમિકા નીતિ, વિધેયક/બિલ અને બજેટની તપાસ અને નિર્ણય લેવાની છે.

- > ઊલટું, સાંસદ કોઈ પણ મતને ટેકો આપવા અથવા તેનો વિરોધ કરવા માટે પક્ષના સમર્થનમાં માત્ર એક સંખ્યા બની જાય છે.
- > સંસદીય લોકશાહી નબળી: સંસદીય સ્વરૂપમાં સરકાર પ્રશ્નો અને દરખાસ્તો દ્વારા દરરોજ જવાબદાર છે અને જો લોકસભાના મોટાભાગના સભ્યો તેમનો ટેકો ગુમાવે તો તેને ગમે ત્યારે દૂર કરી શકાય છે.
- > પક્ષપલટા વિરોધી કાયદાએ ધારાસભ્યોને મુખ્યત્વે રાજકીય પક્ષો પ્રત્યે જવાબદાર બનાવીને જવાબદારીની આ શૃંખલાને તોડી નાખી છે.
- > આમ, પક્ષપલટા વિરોધી કાયદો સંસદીય લોકશાહીની વિભાવના સામે કામ કરી રહ્યો છે.
- > વક્તાની વિવાદાસ્પદ ભૂમિકા: ઘણા કિસ્સાઓમાં, અધ્યક્ષે (સામાન્ય રીતે શાસક પક્ષ તરફથી) ગેરલાયક ઠેરવવા અંગેના નિર્ણયોમાં વિલંબ કર્યો છે.
- > સુપ્રીમ કોર્ટે આ યુકાદાને રોકવાનો પ્રયાસ કર્યો છે કે અધ્યક્ષે ત્રણ મહિનાની અંદર આ મામલે નિર્ણય લેવાનો છે, પરંતુ જો અધ્યક્ષ આવું નહીં કરે તો શું થશે તે સ્પષ્ટ નથી.
- > વિભાજનની કોઈ માન્યતા નથી: 91મા બંધારણીય સુધારા 2004ને કારણે પક્ષપલટા વિરોધી કાયદાએ પક્ષપલટા વિરોધી શાસનને અપવાદ બનાવ્યું હતું.
- > તે મુજબ જો કોઈ પક્ષના બે તૃતીયાંશ સભ્યો 'મજર' માટે સંમત થાય તો તેને પક્ષપલટો ગણવામાં આવશે નહીં.
- > જો કે, આ સુધારો ધારાસભા પક્ષમાં 'વિભાજન'ને માન્યતા આપતો નથી પરંતુ તેના બદલે 'મજર'ને માન્યતા આપે છે.

સૂચિત ફેરફારો

- > એક વિકલ્પ એ છે કે આવા કેસોને સ્પષ્ટ યુકાદા માટે સીધા હાઈકોર્ટ અથવા સુપ્રીમ કોર્ટમાં મોકલવા, જે 60 દિવસના સમયગાળામાં આપવા જોઈએ.
- > બીજો વિકલ્પ એ છે કે જો કોઈ પક્ષ અથવા પક્ષના નેતૃત્વના સંદર્ભમાં કોઈ મતભેદ હોય તો તેણે રાજીનામું આપવું જોઈએ અને લોકોને નવા જનાદેશનો અધિકાર છે.
- > આ ફેરફારોમાં ચૂંટાયેલા પ્રતિનિધિને લોકો માટે જવાબદાર અને જવાબદાર બનવાની જરૂરિયાતની કલ્પના કરવામાં આવી છે.

ન્યાયતંત્ર માટે માળખાગત સુવિધાઓ

- > તાજેતરમાં કેન્દ્રીય મંત્રીમંડળે આગામી પાંચ વર્ષ માટે ન્યાયતંત્ર માટે માળખાગત સુવિધાઓના વિકાસ માટે કેન્દ્રીય પ્રાયોજિત યોજના (હકક)ને ચાલુ રાખવાની મંજૂરી આપી છે.
- > આ યોજનાના અમલીકરણ માટે ગ્રામ ન્યાયાલય યોજના અને ન્યાય વિતરણ અને કાનૂની સુધારા માટે રાષ્ટ્રીય મિશન મારફતે મિશન મોડમાં 50 કરોડ ફાળવવામાં આવશે.

ગ્રામ ન્યાયાલયો

- > ભારતના ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં ન્યાય પ્રણાલીમાં ઝડપી અને સરળ પ્રવેશ સુનિશ્ચિત કરવા માટે ગ્રામ ન્યાયાલય અધિનિયમ, 2008 હેઠળ ગ્રામ ન્યાયાલયોની સ્થાપના કરવામાં આવી છે.

- > આ કાયદો 2 ઓક્ટોબર, 2009ના રોજ અમલમાં આવ્યો હતો.
- > ગ્રામ ન્યાયાલયો સંબંધિત હાઈકોર્ટ સાથે પરામર્શ કરીને રાજ્ય સરકાર દ્વારા સૂચિત નિર્ધારિત વિસ્તાર પર અધિકારક્ષેત્ર ધરાવે છે.
- > ગ્રામ ન્યાયાલયો તેમના વિશિષ્ટ અધિકારક્ષેત્રમાં કોઈપણ સ્થળે મોબાઈલ કોર્ટ તરીકે કામ કરી શકે છે.
- > તેમની પાસે ગુનાહિત અને નાગરિક અધિકારક્ષેત્ર બંને ગુનાઓ છે.
- > ગ્રામ ન્યાયાલય પોર્ટલ રાજ્યોને ગ્રામ ન્યાયાલયોની કામગીરી પર ઓનલાઈન નજર રાખવામાં મદદ કરે છે.

ભારતમાં ન્યાયતંત્ર સાથે સંબંધિત મુદ્દાઓ

- > દેશમાં ન્યાયાધીશ-વસ્તીનો ગુણોત્તર બહુ પ્રશંસનીય નથી.
- > અન્ય દેશોમાં આ ગુણોત્તર દર મિલિયન લોકો દીઠ લગભગ 50-70 ન્યાયાધીશો છે, જ્યારે ભારતમાં તે દર મિલિયન લોકો દીઠ 20 ન્યાયાધીશો છે.
- > રોગચાળા પછી, અદાલતની કાર્યવાહી પણ વાસ્તવમાં કાર્યરત થવા લાગી છે, પહેલાં, ન્યાયતંત્રમાં તકનીકીની ભૂમિકા વધારે નહોતી.
- > ન્યાયતંત્રમાં પોસ્ટ્સ જરૂરિયાત મુજબ ઝડપથી ભરવામાં આવતી નથી.
- > ઉચ્ચ ન્યાયતંત્ર માટે કોલેજિયમ દ્વારા ભલામણોમાં વિલંબને કારણે ન્યાયિક નિમણૂકની પ્રક્રિયામાં વિલંબ થઈ રહ્યો છે.
- > નીચલી ન્યાયતંત્ર માટે રાજ્ય પંચો/હાઈકોર્ટો દ્વારા ભરતીમાં વિલંબ એ પણ નબળી ન્યાયિક વ્યવસ્થાનું એક કારણ છે.
- > અદાલતો દ્વારા વકીલોને વારંવાર મુલતવી રાખવાથી ન્યાય આપવામાં બિનજરૂરી વિલંબ થાય છે.

પીયૂષ ગોયલની રાજ્યસભામાં ગૃહના નેતા તરીકે નિમણૂક (Leader of House)

- > કેન્દ્રીય વાણિજ્ય, ગ્રાહક બાબતો અને ખાદ્ય અને કાપડ મંત્રી પીયૂષ ગોયલ રાજ્યસભામાં થાવર ચંદ ગેહલોતના સ્થાને ગૃહના નેતા તરીકે સ્થાન લેશે.
- > આ બદલી યુવા નેતાને ભૂમિકા માટે સામેલ હોવાનો સંકેત આપે છે.
- > ગેહલોત જ્યારે ગૃહના નેતા હતા ત્યારે પીયૂષ ગોયલ ડેપ્યુટી લીડર હતા.
- > થાવરચંદ ગેહલોતની હવે કર્ણાટકના રાજ્યપાલ તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવી છે.
- > ગોયલ 2014માં મંત્રી બનતા પહેલા ભાજપના ખજાનચી હતા.

રાજ્યોની કાઉન્સિલ

- > તે ભારતની દ્વિગૃહી સંસદનું ઉપલુ ગૃહ છે. 2021 સુધી તેનું મહત્તમ સભ્યપદ 245 છે. 245 માંથી 233 સભ્યો રાજ્યો અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોની વિધાનસભાઓ દ્વારા એક જ સંક્રમણાત્મક મતોથી ખુદા મતપત્ર દ્વારા ચૂંટવામાં આવે છે.

- કલા, વિજ્ઞાન, સાહિત્ય અને સામાજિક સેવાઓના ક્ષેત્રમાં તેમના યોગદાન માટે રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા 12 સભ્યોને નામાંકિત કરવામાં આવે છે. રાજ્યસભાની ક્ષમતા 250 છે જેમાં 238 ચૂંટી શકાય છે અને 12 નામાંકિત થઈ શકે છે. બંધારણની કલમ 80માં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે દરેક સભ્યનો કાર્યકાળ 6 વર્ષનો છે.

મહિલા અનામત વિધેયક

- તાજેતરમાં એક રાજકીય પક્ષે માગણી કરી છે કે લાંબા સમયથી બાકી રહેલા મહિલા અનામત વિધેયક (Women's Reservation Bill to Parliament)ને ચોમાસાના સત્ર પહેલા સંસદમાં લાવવામાં આવે.
- આ ખરડો મે 2008માં રાજ્યસભામાં રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો અને તેમાં સ્થાયી સમિતિ (Standing Committee)નો ઉદ્દેશ કરવામાં આવ્યો હતો. તે 2010માં ગૃહમાં પસાર કરવામાં આવ્યું હતું અને આખરે લોકસભામાં મોકલવામાં આવ્યું હતું. જોકે આ ખરડો 15મી લોકસભા સાથે સમાપ્ત થઈ ગયો હતો.

મહિલા અનામત વિધેયક વિશે

- આ ખરડો લોકસભા અને તમામ રાજ્ય વિધાનસભાઓમાં મહિલાઓ માટે 33 ટકા બેઠકો અનામત રાખે છે.
- રાજ્ય અથવા કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશના વિવિધ મતવિસ્તારોમાં ચક્રીય ધોરણે અનામત બેઠકો ફાળવી શકાય છે.
- સુધારા અધિનિયમ લાગુ થયાના ૧૫ વર્ષ પછી મહિલાઓ માટે બેઠકોનું અનામત નાબૂદ કરવામાં આવશે.

આવશ્યકતા

- ગ્લોબલ જેન્ડર ગેપ રિપોર્ટ 2021 અનુસાર પોલિટિકલ એમ્પાવરમેન્ટ ઇન્ડેક્સમાં ભારતની કામગીરીમાં ઘટાડો થયો છે અને મહિલા મંત્રીઓની સંખ્યા 2019માં 23.1 ટકાથી ઘટીને 2021માં 9.1 ટકા થઈ ગઈ છે.
- સરકારના આર્થિક સર્વેક્ષણો પણ માને છે કે લોકસભા અને વિધાનસભાઓમાં મહિલા પ્રતિનિધિઓની સંખ્યા ખૂબ ઓછી છે.
- વિવિધ સર્વેક્ષણો સૂચવે છે કે પંચાયતી રાજ સંસ્થાઓમાં મહિલા પ્રતિનિધિઓએ ગામડાઓમાં સમાજના વિકાસ અને એકંદર કલ્યાણમાં પ્રશંસનીય કાર્ય કર્યું છે અને તેમાંથી ઘણા ચોક્કસપણે મોટા પાયે કામ કરવા માંગે છે, જોકે તેઓ ભારતમાં પ્રવર્તતા રાજકીય માળખામાં વિવિધ પડકારોનો સામનો કરે છે.
- આ પડકારોમાં યોગ્ય રાજકીય શિક્ષણનો અભાવ, સમાજમાં મહિલાઓની ઓછી નાણાકીય તાકાત, જાતીય હિંસા, અસુરક્ષિત પિતૃસત્તાની અભિવ્યક્તિ, પુષો અને મહિલાઓ વચ્ચે ઘરેલું કામનું અસમાન વિતરણ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.
- ઘણા ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં પંચાયતી રાજ સંસ્થાઓમાં મહિલાઓને પ્રોક્સી તરીકે ઉપયોગ કરવાનો ખ્યાલ પણ ખૂબ લોકપ્રિય છે.

મહત્વ

- મહિલા રાજકીય સશક્તિકરણ ત્રણ મૂળભૂત સિદ્ધાંતો પર આધારિત છે:
- સ્ત્રીઓ અને પુરૂષો વચ્ચે સમાનતા.
- મહિલાઓને તેમની ક્ષમતાને સંપૂર્ણપણે વિકસાવવાનો અધિકાર છે.
- સ્ત્રીઓનો સ્વ-પ્રતિનિધિત્વ અને આત્મનિર્ણયનો અધિકાર છે.
- રાજકીય નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયામાં એક મહત્વપૂર્ણ લિંગ અંતર છે, જે કિસ્સામાં મહિલા નેતાઓએ કિશોર વયની છોકરીઓને રાષ્ટ્ર નિર્માણમાં ફાળો આપવા માટે પ્રેરિત કરવા માટે આગળ આવવાની જરૂર છે.

મુદ્દો

- એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે તે મહિલાઓની અસમાન સ્થિતિ જાળવી રાખશે કારણ કે તેમને યોગ્યતાના આધારે સ્પર્ધા માનવામાં આવશે નહીં.
- એવી દલીલ પણ કરવામાં આવે છે કે આ નીતિ રાજકારણના અપરાધીકરણ અને આંતરિક પક્ષલોકશાહી જેવા ચૂંટણી સુધારણાના મુખ્ય મુદ્દાઓ પરથી ધ્યાન ભટકાવે છે.
- તે મહિલા ઉમેદવારો માટે મતદારોની પસંદગીને મર્યાદિત કરે છે.
- દરેક ચૂંટણીમાં અનામત મતવિસ્તારોના પરિભ્રમણથી સાંસદને તેમના મતવિસ્તાર માટે કામ કરવા માટે પ્રોત્સાહન ઘટાડી શકાય છે કારણ કે તેઓ તે મતવિસ્તારમાંથી ફરીથી ચૂંટણી લડવા માટે અયોગ્ય હોઈ શકે છે.
- કેટલાક નિષ્ણાતોએ રાજકીય પક્ષો અને બેવડા સભ્ય મતવિસ્તારોમાં અનામત જેવી વૈકલ્પિક પદ્ધતિઓને અપનાવવા/પ્રોત્સાહન આપવા સૂચન કર્યું છે.

રાજદ્રોહના કાયદાને પડકાર

- તાજેતરમાં સુપ્રિમ કોર્ટ (SC) માં રાજદ્રોહના કાયદા પર પુનઃવિચારણા કરવા માટે અરજી કરવામાં આવી હતી.

અરજદારનો અભિપ્રાય

- લગભગ 60 વર્ષ જૂના યુકાદાએ ભારતીય દંડ સહિતામાં રાજદ્રોહના કાયદાને જાળવી રાખવા માટે મદદ કરી હતી.
- કેદારનાથ કેસમાં 1962 નો યુકાદો, જેણે સંસ્થાનવાદી વારસાના અવશેષોને માન્ય રાખ્યા હતા, કલમ 124A (દિશદ્રોહ)એવા સમયે અભિવ્યક્તિ આપવામાં આવી હતી જ્યારે અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા (પ્રતિબંધિત કાયદાને કારણે ઉદ્ભવતા પ્રભાવ) પર 'દ્રુતશીતન પ્રભાવ' જેવા સિદ્ધાંતો સાંભળવામાં આવ્યા ન હતા. આ નિર્ણય એવા સમયે આવ્યો હતો જ્યારે મૂળભૂત અધિકારોનો અવકાશ અને આંતર-સંબંધ પ્રતિબંધિત હતો.

- > સુપ્રિમ કોર્ટે કેદાર નાથ કેસમાં કરવામાં આવેલી જોગવાઈ ની માન્યતાને માન્ય રાખી હતી અને ચુકાદો આપ્યો હતો કે જો કાયદા દ્વારા સ્થાપિત સરકાર ઉલટાવી દેવામાં આવશે તો રાજ્યનું અસ્તિત્વ ઢાવ પર લાગશે. જો કે, એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે કલમ 124A ફક્ત એવી અભિવ્યક્તિઓ પર લાગુ પડશે જે કાં તો હિંસાનો ઈરાદો ધરાવે છે અથવા હિંસા કરવાની વૃત્તિ ધરાવે છે.

કોર્ટનો ચુકાદો

- > તે સરકારને એક કડક સંદેશ આપે છે કે સત્તાવાળાઓ દ્વારા "વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા" માટે નાગરિકોના મૂળભૂત અધિકારોને કચડી નાખવા માટે રાજદ્રોહના કાયદાનો દુરુપયોગ કરવામાં આવી રહ્યો છે.
- > સુપ્રીમ કોર્ટે સ્પષ્ટતા કરી હતી કે અદાલતો લોકોની માંગ પ્રત્યે સંવેદનશીલ છે, જે રીતે કાયદા અમલીકરણ અધિકારીએ રાજદ્રોહના કાયદાનો ઉપયોગ મુક્ત વાણીને નિયંત્રિત કરવા અને પત્રકારો, કાર્યકરો અને અસંતુષ્ટોને જેલમાં મોકલવા અને તેમને ત્યાં ન્યાયિક રીતે સમીક્ષા કરવા જોઈએ. ભારતીય દંડ સહિતાની કલમ 124A પસાર થઈ છે.
- > અદાલતે જણાવ્યું હતું કે, "સરકાર સાથે અસંતોષ" ની ગેરબંધારણીય રીતે અસ્પષ્ટ વ્યાખ્યાઓના આધારે મુક્ત અભિવ્યક્તિને ગુનાહિત ઠેરવાતો કોઈ પણ કાયદો 19 (1) (a) હેઠળ બાંધધરી આપવામાં આવેલા અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાના મૂળભૂત અધિકાર પર અયોગ્ય પ્રતિબંધ છે અને બંધારણીય રીતે માન્ય ભાષણ પર 'દ્રુતશીતન પ્રભાવ' (Chilling Effect)નું કારણ બને છે.

IPC ની કલમ 124A

- > આ કાયદો રાજદ્રોહને એક અપરાધ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે. જેમાં "વ્યક્તિ દ્વારા ભારતમાં કાયદાકીય રીતે સ્થાપિત સરકાર પ્રત્યે મૌખિક, લખાયેલા (શબ્દો દ્વારા), ચિત્રો અથવા દ્રષ્ટિએ, મૌખિક, લેખિત અથવા તિરસ્કાર અથવા ઉશ્કેરણીના રૂપમાં નફરત અથવા તિરસ્કાર અથવા ઉશ્કેરણી પેદા કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવે છે. તેમા દુશ્મનાવટ અને દુશ્મનાવટની બધી લાગણીઓ શામેલ છે. જો કે કલમ હેઠળ નફરત અથવા તિરસ્કાર ફેલાવવાનો પ્રયાસ કર્યા વિના કરવામાં આવેલી ટિપ્પણીઓને ગુનાની શ્રેણીમાં શામેલ કરવામાં આવી નથી.

■ રાજદ્રોહ માટે સજા :

- > રાજદ્રોહ એ બિનજામીનપાત્ર ગુનો છે. રાજદ્રોહ ત્રણ વર્ષથી આજીવન કેદ સુધીની હોઈ શકે છે અને તેની સાથે દંડ પણ થઈ શકે છે.
- > આ કાયદા હેઠળ આરોપી વ્યક્તિને સરકારી નોકરી લેતા અટકાવી શકાય છે.
- > આરોપી વ્યક્તિએ પાસપોર્ટ વિના રહેવું પડશે અને જરૂર પડે તો કોર્ટમાં હાજર થવું આવશ્યક છે.

■ વિશ્લેષણ :

- > કલમ 124A ની તરફેણમાં દલીલો :
- > તે રાષ્ટ્રવિરોધી, અલગતાવાદી અને આતંકવાદી તત્વોનો સામનો કરવામાં ઉપયોગી છે.
- > તે ચૂંટાયેલી સરકારને હિંસાથી બચાવે છે અને ગેરકાયદેસર રીતે તેને ઉથલાવવાના પ્રયત્નો કરે છે.
- > જો કોર્ટની અવમાનના સામે દંડાત્મક કાર્યવાહી કરી શકાય તો સરકારની અવમાનનાને પણ સજા થવી જોઈએ.
- > વિવિધ રાજ્યોના ઘણા જિલ્લાઓ માઓવાદી વિદ્રોહ અને બળવાખોર જૂથોનો સામનો કરી શકે છે, જે ક્રાંતિ દ્વારા રાજ્ય સરકારને ઉથલાવવાની ખુલ્લેઆમ હિમાયત કરે છે.
- > આ પૃષ્ઠભૂમિમાં, કલમ 124Aનાબૂદ કરવાની સલાહ ફક્ત એટલા માટે ખોટી હશે કારણ કે કેટલાક અત્યંત પ્રચારિત કેસોમાં તેનો ખોટી રીતે અમલ કરવામાં આવ્યો છે.

■ કલમ 124A સામે દલીલો :

- > બંધારણીય રીતે ખાતરી પૂર્વક વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાની કાયદેસર વર્તણૂક માં આ અવરોધ છે.
- > સરકારની અસંમતિ અને ટીકા એ જીવંત લોકશાહીમાં મજબૂત જાહેર ચર્ચાના આવશ્યક તત્વો છે. તેમને દેશદ્રોહ તરીકે વ્યક્ત ન કરવા જોઈએ. તેનું કોઈ કારણ નથી.
- > કલમ હેઠળ, 'અસંતોષ'જેવા શબ્દો અસ્પષ્ટ છે અને તપાસ અધિકારીઓની વર્તણૂક અને કલ્પના હેઠળ જુદા જુદા અર્થઘટનોને આધિન છે.
- > IPC અને ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓ (નિવારણ)સુધારા અધિનિયમ, 2019 માં એવી જોગવાઈઓ છે જે " જાહેર વ્યવસ્થાને વિક્ષેપિત કરવા" અથવા " હિંસા અને ગેરકાયદેસર માધ્યમો દ્વારા સરકારને ઉથલાવવા" ના કેસોને સજા કરે છે. આ રાષ્ટ્રીય અખંડિતતાનું રક્ષણ કરવા માટે પૂરતા છે.
- > રાજકીય અસંતોષથી બચવા માટે રાજદ્રોહના કાયદાનો સાધન તરીકે દુરુપયોગ કરવામાં આવી રહ્યો છે.
- > 1997 માં ભારતે નાગરિક અને રાજકીય અધિકારો પર આંતરરાષ્ટ્રીય સમજૂતી (ICCPR) ને બહાલી આપી હતી, જેમાં અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાની સુરક્ષા માટે આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે માન્યતા પ્રાપ્ત ધોરણો નક્કી કરવામાં આવ્યા હતા. જો કે દેશદ્રોહનો દુરુપયોગ અને મનસ્વી આરોપો ભારતની આંતર રાષ્ટ્રીય પ્રતિબદ્ધતાઓને અનુરૂપ નથી.

વૈવાહિક અધિકારોની પુનઃસ્થાપના માટે પડકાર

- > સુપ્રીમ કોર્ટ (SC) હિન્દુ પર્સનલ લો (હિન્દુ મેરેજ એક્ટ, 1955) હેઠળ લગ્ન અધિકારોની પુનઃસ્થાપના (પાછી ખેંચવા)ની મંજૂરી આપતી જોગવાઈને પડકારતી અરજી પર સુનાવણી કરવાની છે.

પડકારજનક જોગવાઈઓ

- > હિન્દુ લગ્ન અધિનિયમ, 1955 ની કલમ 9 નીચેના સંજોગોમાં વૈવાહિક અધિકારોની પુનઃસ્થાપના સંબંધિત છે :
- > જ્યારે પતિ-પત્ની યોગ્ય કારણ વિના પક્ષની કંપનીથી અલગ થઈ જાય છે, ત્યારે પીડિત પક્ષ જિલ્લા દાંપત્ય / વૈવાહિક અધિકારોની પુનઃસ્થાપનાનો આદેશ આપી શકે છે.

કાયદાને પડકારવાનું કારણ:

- અધિકારોનું ઉલ્લંઘન :
  - > કાયદા હવે મુખ્ય આધાર પર પડકારવામાં આવી રહ્યો છે કે તે ગોપનીયતાના મૂળભૂત અધિકારનું ઉલ્લંઘન કરે છે.
  - > 2019 માં સુપ્રીમ કોર્ટની નવ જજોની ખંડપીઠે ગોપનીયતાના અધિકારને મૂળભૂત અધિકાર તરીકે માન્યતા આપી હતી.
  - > ગોપનીયતાના અધિકારને જીવનના અધિકાર અને વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાના અધિકાર હેઠળ કલમ 21(Article 21) હેઠળ બંધારણના ભાગ 3 દ્વારા બાંધધરી આપવામાં આવેલી સ્વતંત્રતા તરીકે સુરક્ષિત છે.
  - > 2019માં સુપ્રીમ કોર્ટના ચુકાદાએ સમલૈંગિકતાનું અપરાધીકરણ, વૈવાહિક બળાત્કાર, વૈવાહિક અધિકારોની પુનઃ સ્થાપના, બળાત્કારની કસોટીમાં બે આંગળીની કસોટી જેવા અનેકા કાયદાઓ માટે સંભવિત પડકારોનો આધાર નક્કી કર્યો છે. અરજીમાં દલીલ કરવામાં આવી હતી કે કોર્ટ દ્વારા દંપનીના અધિકારોની ફરજિયાત પુનઃસ્થાપના એ રાજ્ય દ્વારા બળજબરીપૂર્વક કૃત્ય" (Coercive Act) છે, જે વ્યક્તિની જાતીય અને નિર્ણાયક સ્વાયત્તા અનવે ગોપનીયતા અને ગૌરવના અધિકારનું ઉલ્લંઘન કરે છે.
- મહિલાઓ સામે ભેદભાવ :
  - > જો કે કાયદો લિંગ તટસ્થ છે કારણ કે તે પત્ની અને પતિ બંનેને વૈવાહિક અધિકારોની પુનઃસ્થાપનાની મંજૂરી આપે છે. પરંતુ જોગવાઈઓ મહિલાઓને અસમાન અસર કરે છે.
  - > આ જોગવાઈ હેઠળ, સ્ત્રીઓને ઘણીવાર તેમના પતિના ઘરે પાછા આવવું પડે છે અને વૈવાહિક બળાત્કાર ગુનો નથી તે જોવા માંગતા ન હોવા છતાં તેમના પતિ સાથે રહેવું પડે છે.
  - > એવી દલીલ પણ કરવામાં આવે છે કે શું રાજ્યને લગ્ન સુરક્ષિત કરવામાં એટલો રસ હોઈ શકે છે કે રાજ્ય પતિ અને પત્નીને કાયદા દ્વારા સાથે રહેવાની દબાણ કરી શકે છે.
- સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણયોને અનુરૂપ નથી :
  - > 2019માં જોસેફ શાઈન વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા (Joseph Shine v Union of India) કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટે તેના તાજેતરના ચુકાદામાં પરિણીત મહિલાઓની ગોપનીયતા અને શારીરિક સ્વાયત્તા ના અધિકાર પર ભાર મૂક્યો છે જેમાં કોર્ટે કહ્યું છે કે લગ્ન મહિલાઓની જાતીય સ્વતંત્રતા અને પસંદગીના અધિકારને દૂર કરી શકતા નથી.
  - > જો દરેકને તેની પોતાની સ્વાયત્તા, પસંદગી અને ગોપનીયતાનો અધિકાર હોય બે પુખ્ત વયના લોકોને સેક્સ માટે કેવી રીતે દબાણ કરી શકે જો તેમાંથી કોઈ એક આવું કરવા માંગતો ન હોય ?

- > અદાલત શારીરિક સ્વતંત્રતાના અધિકારનું ઉલ્લંઘન કેવી રીતે કરી શકે અથવા આ અધિકારોમાંથી આદેશ કેવી રીતે આપી શકે.
- જોગવાઈનો દુરુપયોગ:
  - > વિચારવા જેવી બીજી સંબંધિત બાબત એ છે કે છૂટાછેડાની કાર્યવાહી અને જીવન ભથ્થાની ચુકવણી સામે ઢાલ તરીકે આ જોગવાઈનો દુરુપયોગ છે.
  - > ઘણીવાર પીડિત પતિ અથવા પત્ની તેમના નિવાસસ્થાનેથી છૂટાછેડા માટે ફાઈલ કરે છે અને તેમની પત્ની અથવા પતિ તેમની જગ્યાએથી છૂટાછેડા માટે ફાઈલ કરે છે.
- અગાઉના નિર્ણયો :
  - > સુપ્રીમકોર્ટ 1984 માં સરોજ રાની વિરુદ્ધ સુદર્શન કુમાર ચઢ્ઠા (Saroj Rani - Sudarshan Kumar Chadha) કેસમાં હિન્દુ લગ્ન અધિનિયમની કલમ 9 ને માન્ય રાખી હતી, જેમાં જણાવાયું હતું કે આ જોગવાઈ લગ્નને તુટતા અટકાવીને સામાજિક હેતુ પૂર્ણ કરે છે.
  - > આંધ્રપ્રદેશ હાઈકોર્ટની એક જ ન્યાયાધીશની ખંડપીઠ 1983 માં પહેલીવાર ટી. સરિતા વિરુદ્ધ ટી. વેંકટસુબ્બૈયા (T.Sareetha vs T. Venkatasubbaiah) કેસમાં જોગવાઈ રદ જાહેર કરી હતી.
  - > સુપ્રીમ કોર્ટ અન્ય કારણો ઉપરાંત ગોપનીયતાના અધિકારનો હવાલો આપ્યો હતો. અદાલતે એમ પણ કહ્યું હતું કે "પત્ની અથવા પતિ સાથે ખૂબ નજીકથી સંબંધિત કેસમાં રાજ્યના હસ્તક્ષેપ વિના પક્ષો એકલા રહી ગયા છે".
  - > અદાલતે એમ પણ કહ્યું કે "સેક્સ" ના લીધે મજબૂર કરવાના કારણે "મહિલાઓ માટે ગંભીર પરિણામો" આવશે.
  - > જોકે, તેજ વર્ષે દિલ્હી હાઈકોર્ટની સિંગલ જજ બેન્ચે કાયદાઓ તદ્દન વિપરીત અભિપ્રાય લીધો હતો અને હરવિંદર કૌર વિરુદ્ધ હરમન્દર સિંહ ચૌધરી (Harvinder Kaur vs Harmander Singh Chaudhary) ના કેસમાં આ જોગવાઈને માન્ય રાખી હતી.

સંસદીય સત્ર

- > મંત્રી પરિષદ અને કેબિનેટ સમિતિઓમાં ફેરબદલ બાદ તાજેતરમાં સંસદનું ચોમાસું સત્ર શરૂ થઈ થયું છે.

સંસદ સત્રનું આયોજન

- > સમન્સ (Summoning) એ સંસદના તમામ સભ્યોને બેઠક માટે બોલાવવાની પ્રક્રિયા છે. રાષ્ટ્રપતિ સત્ર બોલાવવા માટે સમયાંતરે સંસદના દરેક ગૃહને સમન્સ જારી કરે છે, પરંતુ સંસદના બે સત્રો ઓછામાં ઓછા બે વાર યોજવું જોઈએ.

મુલતવી રાખવું

- > મુલતવી રાખવાની સ્થિતિમાં ગૃહ સમાપ્ત થાય છે અને ગૃહ આગામી બેઠક માટે નિર્ધારિત સમયે ફરીથી એકત્રિત થાય છે. સ્થગિતતા ચોક્કસ સમય માટે હોઈ શકે છે જેમ કે કલાકો, દિવસો અથવા અઠવાડિયા.
- > જો અગામી બેઠક માટે કોઈ નિશ્ચિત સમય/તારીખ નક્કી કર્યા વિના ગૃહને સમાપ્ત કરવામાં આવે તો તેને અનિશ્ચિત મુલતવી રાખવામાં આવે છે.

- > મુલતવી રાખવાની અથવા અનિશ્ચિત સમય માટે સ્થગિત કરવાની સત્તા ગૃહના પ્રિસાઈડિંગ ઓફિસર (સ્પીકર અથવા ચેરમેન) ની છે.

સત્રનું સમાપન

- > સત્રનું સમાપન એટલે સત્રનો અંત વિસર્જન નહીં (લોકસભાના કિસ્સામાં કારણ કે રાજ્યસભાનું વિસર્જન થતું નથી).
- > પ્રોત્સાહન ભારતના રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા કરવામાં આવે છે.

કોરમ

- > કોરમ અથવા ગણપૂર્તિ ગૃહની બેઠક યોજના માટે જરૂરી સભ્યોની ન્યૂનતમ સંખ્યાનો ઉલ્લેખ કરે છે બંધારણે લોકસભા અને રાજ્યસભા બંને માટે કોરમ માટે સભ્યોની સંખ્યા કુલ સભ્યોની સંખ્યાના 1/10 નક્કી કરે છે.
- > આમ લોકસભાની બેઠકના સંચાલન માટે ઓછામાં ઓછા 55 સભ્યો હાજર રહેવા જોઈએ, જ્યારે રાજ્યસભાની બેઠક યોજવા માટે ઓછામાં ઓછા 25 સભ્યો હાજર રહેવા જોઈએ.

સંસદનું સંયુક્ત સત્ર (કલમ 108)

- > સંસદના બંને ગૃહો (લોકસભા અને રાજ્યસભા) વચ્ચે વિધેયક પર મડાગાંઠના કિસ્સામાં બંધારણ દ્વારા સંયુક્ત બેઠકની વ્યવસ્થા કરવામાં આવી હતી.
- > રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા સંયુક્ત બેઠક બોલવવામાં આવે છે. સંયુક્ત બેઠકની અધ્યક્ષતા લોકસભાના અધ્યક્ષ કરે છે અને તેમની ગેરહાજરીમાં લોકસભાના નાયબ અધ્યક્ષ આ જવાબદારી નિભાવે છે.
- > જો ઉપરોક્તમાંથી કોઈ હાજર ન હોય તો બંને ગૃહોની સંમતિ થી સંસદના અન્ય સભ્ય તેની અધ્યક્ષતા કરી શકે છે.

પોલીસ સુધારાઓ

- > તાજેતરમાં સંસદમાં એક પ્રશ્ન જવાબમાં સરકારે ખુલાસો કર્યો હતો કે એપ્રિલ 1 થી 0 નવેમ્બર 2015 વચ્ચે પોલીસ કેટેગરીમાં 25,357 કેસ નોંધાયા હતા, જેમાં પોલીસ કસ્ટડીમાં મૃત્યુના 111 કેસ, કસ્ટડીમાં ત્રાસના 330 કેસ અને અન્ય 24,916 કેસનો સમાવેશ થાય છે.
- > આ આંકડાઓ ફરીથી પોલીસને જવાબદાર બનાવવાની અને પોલીસ સુધારાઓનો અમલ કરવાની જરૂરિયાત પર ભાર મૂકે છે.

પોલીસ દળો સાથે સંબંધિત મુદ્દાઓ :

- > કોલોનિયલ હેરિટેજ: બ્રિટિશરો દ્વારા 1957 ના બળવા બાદ દેશમાં ભવિષ્યમાં કોઈ બળવો અને પોલીસ વહીવટની વ્યવસ્થા અટકાવવા માટે 1961નો પોલીસ કાયદો ઘડવામાં આવ્યો હતો.
- > આનો અર્થ એ થયો કે પોલીસે હંમેશા સત્તામાં રહેલા લોકો દ્વારા સ્થાપિત નિયમોનું પાલન કરવું પડતું હતું.

- > જવાબદારી વિરુદ્ધ રાજકીય અધિકારીઓને ઓપરેશનલ સ્વતંત્રતા: બીજા વહીવટી સુધારા આયોગ (2007)એ ઉલ્લેખ કર્યો છે કે ભૂતકાળમાં રાજકીય કારોબારી દ્વારા પોલીસકર્મીઓને અયોગ્ય રીતે પ્રભાવિત કરવા અને વ્યક્તિગત અથવા રાજકીય હિતોની સેવા કરવા માટે રાજકીય નિયંત્રણનો દુરુપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો.

- > મનોવૈજ્ઞાનિક દબાણ : પગાર ધોરણો અને બઢતી માંસુ ધારો પોલીસ સુધારાણાના આવશ્યકતા પાસાઓ હોવા છતાં, મનોવૈજ્ઞાનિક સ્તરે જરૂરી સુધારાઓ વિશે ખૂબ ઓછી વાત કરવામાં આવી છે.

- > ભારતીય પોલીસ દળમાં નીચલા ક્રમના પોલીસકર્મીઓને ઘણીવાર તેમના વરિષ્ઠો દ્વારા દત્તક લેવામાં આવે છે અથવા તેઓ અમાનવીય પરિસ્થિતિઓમાં કામ કરે છે.

- > આવી બિન-સુમેળપૂર્ણ કાર્ય પરિસ્થિતિઓઆખરે લોકો સાથેના તેમના સંબંધો પર અસર કરે છે.

- > જાહેર ધારણા : બીજા વહીવટી સુધારા પંચના જણાવ્યા અનુસાર, પોલીસ-જનસંપર્ક હાલમાં અસંતોષકારક પરિસ્થિતિમાં છે, કારણ કે લોકો પોલીસને ભ્રષ્ટ, અસમર્થ, રાજકીય રીતે પક્ષપાતી અને પ્રતિસાદ ન આપતી માને છે.

- > વળી, સામાન્ય રીતે પોલીસ સ્ટેશનમાં જતા નાગરિકો ડરતા હોય છે.

- > ઓવરલોડ ફોર્સ : 2016 માં મંજૂર કરવામાં આવેલા પોલીસ ફોર્સ રેશિયોમાં પ્રતિ લાખ વ્યક્તિઓ 181 પોલીસકર્મીઓ હતા, જ્યારે વાસ્તવિક સંખ્યા 137 હતી.

- > આ સંયુક્ત રાષ્ટ્ર દ્વારા 1 લાખ વ્યક્તિઓ દીઠ 222 પોલીસના ભલામણ કરેલા ધોરણ કરતા ઘણું ઓછું છે.

- > વધુમાં, પોલીસ દળોમાં ખાલી જગ્યાઓની ઊંચી ટકાવારી ઓવર લોડ પોલીસકર્મીઓની હાલની સમસ્યાને વધારે છે.

- > કોન્સ્ટેબલ સાથે સંબંધિત મુદ્દાઓ : રાજ્ય પોલીસ દળોમાં કોન્સ્ટેબલની બંધારણ 88% છે. અને તેની વ્યાપક જવાદાબરીઓ છે.

- > માળખાગત મુદ્દાઓ : આધુનિક પોલીસિંગ માટે મજબૂત સંદેશાવ્યવહાર સહાય, અત્યાધુનિક અથવા આધુનિક શસ્ત્રો અને ઉચ્ચ સ્તરની ગતિશીલતાની જરૂર છે.

- > જો કે ઓડિટ રિપોર્ટ CAG 2015-16 માં સ્ટેટ પોલીસ ફોર્સિસ સાથે શસ્ત્રોની અછત જોવા મળી છે. ઉદાહરણ તરીકે, રાજસ્થાન અને પશ્ચિમ બંગાળમાં રાજ્ય પોલીસ પાસે અનુક્રમે 75% અને 71% આવશ્યક શસ્ત્રોની અછત હતી.

- > આ સાથે જ બ્યૂરો ઓફ પોલીસ રિસર્ચ એન્ડ ડેવલપમેન્ટે પણ રાજ્ય દળો સાથે આવશ્યક વાહનોના સ્ટોકમાં 30.5 ટકાનો ઘટાડો કરવાનો ઉલ્લેખ કર્યો છે.

સૂચન

- > પોલીસ દળોનું આધુનિકીરણ : પોલીસ દળોના આધુનિકીરણ માટેની યોજના (MPF) 1969-70માં શરૂ કરવામાં આવી હતી અને છેલ્લા કેટલાક વર્ષોમાં તેમા અનેક સુધારા કરવામાં આવ્યા હતા.

- > જો કે સરકારે મંજૂર કરેલા નાણાંનો સંપૂર્ણ ઉપયોગ કરવાની જરૂર છે. આધુનિક શસ્ત્રોની ખરીદી પોલીસ ટળોની ગતિશીલતા લોજિસ્ટિક સપોર્ટ, પોલીસ વાયરલેસ અપગ્રેડ વગેરે રાષ્ટ્રીય ઉપગ્રહ નેટવર્ક
- > રાજકીય ઈચ્છાશક્તિની જરૂર : સુપ્રીમ કોર્ટે ઐતિહાસિક પ્રકાશ સિંહ કેસ (2006) માં સાત નિર્દેશો આપ્યા. હતા જ્યાં પોલીસ સુધારાઓમાં હજી ઘણું કામ કરવાની જરૂર છે.
- > જોકે રાજકીય ઈચ્છાશક્તિના અભાવે આ સૂચનાઓનો અમલ ઘણા રાજ્યોમાં અક્ષરશઃ કરવામાં આવ્યો ન હતો.
- > ફોજદારી ન્યાય પ્રણાલીમાં સુધારો : પોલીસ સુધારા તેમજ ફોજદારી ન્યાય પ્રણાલીમાં સુધારો કરવાની જરૂર છે. આ સંદર્ભમાં (Menon and Malimath Committees)ની ભલામણોનો અમલ કરી શકાય છે. કેટલી મુખ્ય ભલામણો નીચે મુજબ છે :
- > ગુનેગારોના દબાણને કારણે નિર્દોષ છૂટવાના પીડિતોને વળતર આપવા માટે એક ભંડોળ બનાવવું.
- > દેશની સુરક્ષાને જોખમમાં મૂકનારા ગુનેગારો સાથે વ્યવહાર કરવા માટે રાષ્ટ્રીય સ્તરે એક અલગ સત્તાની સ્થાપના કરવી.
- > સમગ્ર ફોજદારી પ્રક્રિયા પ્રણાલીમાં સંપૂર્ણ સુધારો.

P.G. આંધ્રપ્રદેશના કાપુ સમુદાયની અનામત

- > તાજેતરમાં આંધ્રપ્રદેશ સરકારે રાજ્ય સરકારમાં આંતરિક હોદ્દાઓ અને સેવાઓમાં નિમણૂકો માટે કાપુ સમુદાય અને અન્ય આર્થિક રીતે નબળા વર્ગો (EWS) માટે 10 ટકા અનામતની જાહેરાત કરી છે.
- > આ અનામતને બંધારણ (103મો સુધારો) અધિનિયમ, મુજબ લંબાવવામાં આવી છે.

OBC

- > અન્ય પછાત વર્ગો (Other Backward Classes-OBC) એ ભારત સરકાર દ્વારા શૈક્ષણિક અથવા સામાજિક રીતે વંચિત જાતિઓનું વર્ગીકરણ કરવા માટે ઉપયોગમાં લેવાતો સામૂહિક શબ્દ છે.
- > તે સામાન્ય કેટેગરી, અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિ (SC અને ST) સાથે ભારતની વસ્તીના વિવિધ સત્તાવર વર્ગીકરણોમાંનું એક છે.
- > 1980ના મંડલ કમિશનના અહેવાલ મુજબ OBC વર્ગની દેશની કુલ વસ્તીના 52 ટકા હતી અને 2006માં જ્યારે નેશનલ સેમ્પલ સર્વે આર્ગોના ઈજેક્શન યોજાયું ત્યારે આ કેટેગરીની કુલ વસ્તી 41 ટકા નક્કી કરવામાં આવી હતી.
- > બંધારણની કલમ 338B હેઠળ રાષ્ટ્રીય પછાત વર્ગોનું આયોગ સામાજિક ન્યાય અને સશક્તિકરણ મંત્રાલય હેઠળ ની બંધારણીય સંસ્થા છે.

EWS અનામત માટેની માર્ગ દર્શિકા

- > અનુસૂચિત જાતિ, અનુસૂચિત જનજાતિ અને સામાજિક અને શૈક્ષણિક રીતે પછાત વર્ગો માટે અનામતની હાલની પદ્ધતિ હેઠળ આવરી લેવામાં ન આવેલી વ્યક્તિઓ અને જેમની કુલ

વાર્ષિક કુટુંબ આવક રૂ. 8 લાખથી ઓછી હોય તેવા લોકોને અનામતનો લાભ પૂરો પાડવાના વિચાર સાથે. 'આર્થિક રીતે નબળા વિભાગ' (EWS) તરીકે ઓળખાય છે.

- > કુલ વાર્ષિક આવકમાં તમામ સ્ત્રોતો એટલે કે પગાર, કૃષિ, વ્યવસાય, પેશો વગેરેમાંથી આવકનો સમાવેશ થાય છે.
- > આ હેતુ માટે પરિવાર હેઠળ અનામતનો લાભ મેળવનાર વ્યક્તિ, તેના માતાપિતા, 18 વર્ષથી ઓછી ઉંમરના ભાઈ-બહેનો અને તેના જીવનસાથી અને 18 વર્ષથી ઓછી ઉંમરના બાળકો સામેલ થશે.

બંધારણ (103મો) સુધારો કાયદો :

- > તેમાં શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં પ્રવેશ અને આર્થિક રીતે નબળા વર્ગો માટે EWS નોકરીઓ (10% ક્વોટા)માં આર્થિક અનામત દાખલ કરવા માટે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ 15, 16 સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો.
- > આ દ્વારા બંધારણમાં કલમ 15 (6) અને કલમ 16 (6) દાખલ કરવામાં આવી હતી.
- > અનુસૂચિત જાતિ, અનુસૂચિત જનજાતિ અને સામાજિક અને શૈક્ષણિક રીતે પછાત વર્ગો (SEBC) માટે ઉપલબ્ધ 50 ટકા અનામત નીતિ દ્વારા આવરી લેવામાં ન આવેલ ગરીબોના કલ્યાણને પ્રોત્સાહન આપવા માટે તેનો અમલ કરવામાં આવ્યો હતો.
- > તે કેન્દ્ર અને રાજ્યો બંનેને સમાજના આર્થિક રીતે નબળા વર્ગોને અનામત આપવા માટે સક્ષમ બનાવે છે.

EWS અનામત સ્થિતિ :

- > 10% EWS અનામત કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા રોજગારી તકો (ઈન્દ્ર સાહની બાદ, 1992 દ્વારા નિર્ધારિત) માં અનામતની 50% મર્યાદાનું ઉલ્લંઘન કરે છે.
- > સરકારનો મત છે કે સામાન્ય રીતે 50 ટકા અનામતનો નિયમ હોવા છતાં આર્થિક રીતે નબળા વર્ગના સમાજના સભ્યોના ઉત્થાન માટે પ્રવર્તમાન વિશેષ સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને તે બંધારણ સુધારણાને અટકાવશે નહીં.
- > હાલમાં આ મામલો કોર્ટ સમક્ષ છે. જ્યાં તેણે 103માં બંધારણીય સુધારા અધિનિયમ, 2019ને પડકારતી અરજીઓને પાંચ ન્યાયાધિશોની બંધારણ બેંચને મોકલી હતી અને કહ્યું હતું કે તેમાં "કાયદાના પૂરતા પ્રશ્નો" છે.
- > બંધારણની કલમ 145(3) અનુસાર, ઓછામાં ઓછા પાંચ ન્યાયાધિશોએ એવા કે સોની સુનાવણી કરવી જરૂરી છે જેમાં બંધારણના 'અર્થઘટન તરીકે કાયદાના મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્ન' હેઠળ સંદર્ભ અથવા કલમ 143 હેઠળના સંદર્ભનો સમાવેશ થાય છે, જે સત્તા સાથે સંબંધિત છે. ભારતના રાષ્ટ્રપતિ સુપ્રીમ કોર્ટની સલાહ લે.
- > ઓછામાં ઓછા પાંચ ન્યાયાધિશો (Bench) સાથે સુપ્રીમ કોર્ટની બેંચને બંધારણ બેંચ કહેવામાં આવે છે.

97મા બંધારણીય સુધારાની કેટલીક જોગવાઈઓ રદ

- > તાજેતરમાં સુપ્રીમ કોર્ટે (SC)એ વર્ષે 2013ના ગુજરાત હાઈકોર્ટના ચુકાદાને જાળવી રાખતા (97 બંધારણીય સુધારાની), 2011 કેટલીક જોગવાઈઓને રદ કરી દીધી છે.
- > કોર્ટનો નિર્ણય સંઘવાદને પ્રોત્સાહન આપે છે કારણ કે 97 મા સુધારા એ રાજ્યોનો (એક એવો વિસ્તાર કે જે અર્થતંત્રમાં મોટા પાયે ફાળો આપનાર માનવામાં આવે છે) પર પ્રતિબંધ મૂક્યો છે.

મુખ્ય મુદ્દો

- > 97માં સુધારા દ્વારા બંધારણમાં રજૂ કરાયેલા ભાગ 9Bમાં સહકારી મંડળીઓના અમલીકરણ માટેની શરતો નક્કી કરવામાં આવી હતી.
- > સુધારાની જોગવાઈઓ બંધારણ દ્વારા જરૂરી રાજ્ય વિધાનસભાઓ દ્વારા પુષ્ટિ વિના સંસદ દ્વારા પસાર કરવામાં આવી હતી.
- > તે સહકારી મંડળીના ડિરેક્ટરોની સંખ્યા અથવા તેમના કાર્યકાળનો સમયગાળો અને તેના સભ્ય બનવા માટે જરૂરી કુશળતા નક્કી કરવાની હદ સુધી વિસ્તૃત છે.
- > બંધારણની કલમ 338B હેઠળ રાષ્ટ્રીય પદ્ધતિ વર્ગોનું આયોગ સામાજિક ન્યાય અને સશક્તિકરણ મંત્રાલય હેઠળ ની બંધારણીય સંસ્થા છે.

97મા સુધારાની અન્ય મુખ્ય જોગવાઈઓ :

- > બંધારણ (97મો સુધારો) અધિનિયમ, 2011 એ ભારતમાં કામ કરતી સહકારી મંડળીઓ અંગે 9A (મ્યુનિસિપાલિટી) ના ભાગ પછી તરત જ નવો ભાગ 9B ઉમેર્યો છે.
- > બંધારણના ભાગ-3 હેઠળ "યુનિયન એન્ડ એસોસિએશન પછી કલમ 19(1)(c)માં "સહકારી" મંડળીઓ બનાવવા માટે સક્ષમ બનાવે છે.
- > "સહકારી મંડળીઓના પ્રસાર" પરનો એક નવો અનેરૂદ્ધ રાજ્ય નીતિના નિર્દેશ સિદ્ધાંતો (Directive Principles of State Policy.....IV) 43Bમાં ઉમેરવામાં આવ્યો હતો.

કેન્દ્ર સરકારની દલીલ :

- > તેણે સહકારી મંડળીઓની કામગીરીમાં સ્વાયત્તાતને "વ્યાવસાયિક" બનાવવા અને પ્રેરણા આપવાના સરકારના પ્રયાસને ઠેરવ્યો હતો.
- > સભ્યોની જવાબદારીના અભાવને કારણે સેવાઓની નબળી ગુણવત્તા અને ઘટતી ઉત્પાદકતા જોવા મળી છે. તેમની ચૂંટણી પણ સમયસર યોજાતી નથી. સહકારી મંડળીઓએ સુસ્થાપિત લોકશાહી સિદ્ધાંતોનું પાલન કરવાની જરૂર છે.

સુપ્રિમકોર્ટનો ચુકાદો :

- > જ્યાં સુધી કાયદાકીય સત્તાઓનો સવાલ છે, બંધારણને અર્ધ-સંઘીય તરીકે વર્ણવવામાં આવે છે, જો કે સંઘીય સર્વોચ્ચતાના સિદ્ધાંતને ધ્યાનમાં રાખીને કેન્દ્ર રાજ્યોની તરફેણમાં વધુ વલણ ધરાવે છે.

- > અર્ધ-સંઘવાદનો અર્થ એકમ રાજ્ય અને સંઘ વચ્ચે રાજ્યનું મધ્યવર્તીય સ્વરૂપ છે.
- > જો કે, તેમના પોતાના પ્રદેશમાં, રાજ્યો પાસે કાયદો બનાવવાની વિશેષ સત્તા છે, ખાસ કરીને તેમના માટે અનામત બાબતો પર.
- > ભાગ 9B, જેમાં અનુચ્છેદ 243ZH માંથી 243ZT નો સમાવેશ થાય છે, તેણે રાજ્યની સૂચિના પ્રવેશ 97 હેઠળ સહકારી ક્ષેત્ર પર રાજ્ય વિધાનસભાઓની "વિશિષ્ટ કાદાકીય સત્તા"ને "નોંધપાત્ર અને પર્યાપ્ત રીતે પ્રભાવિત" કરી છે.
- > હકીકતમાં, અદાલતે સમજાવ્યું હતું કે કલમ 243ZT કેવી રીતે જોગાઈ કરે છે કે રાજ્ય 97 માં બંધારણીય સુધારાના ભાગ 99Bની જોગવાઈઓ હેઠળ સમાજને સમાવેશ, નિયમન અને સમાપ્તિ પર જ કાયદો બનાવી શકે છે.

રાજ્યો દ્વારા મંજૂર કરવામાં આવ્યું નથી :

- > એવું માનવામાં આવતું હતું કે 97માં બંધારણીય સુધારા માટે બંધારણીની કલમ 368(2) મુજબ ઓછામાં ઓછી અડધી રાજ્ય વિધાન સભાઓને બહાલી આપવાની જરૂર છે, કારણ કે એક એવા પ્રવેશ સાથે સંબંધિત છે જે એક ચોક્કસ રાજ્ય વિષમ (સહકારી મંડળીઓ)ના સ્વરૂપમાં હતી.
- > કલમ 368(2) હેઠળ સંસદ વિશેષ બહુમતી સાથે વિધેયક પસાર કરીને બંધારણમાં સુધારો કરી શકે 97મા સુધારા કિસ્સામાં આવી બહાલ કરવામાં આવી ન હોવાથી તેને રદ કરી શકાયું હોત.
- > બહુ-રાજ્ય સહકારી મંડળઓને લગતી જોગવાઈઓની માન્યતા જાળવી રાખવામાં આવી છે : તેણે બહાલીના અભાવને કારણે 'બહુ-રાજ્ય' સહકારી મંડળીઓ (MSCS) સાથે સંબંધિત સુધારાના 9B ભાગના કેટલાક ભાગો પર પ્રહાર કર્યો નથી.
- > જ્યારે MSCS પર વિચાર કરવામાં આવે છે, ત્યારે તેનો ઉદ્દેશ એક રાજ્ય પૂરતો મર્યાદિત નથી, પરંતુ આ કાયદાકીય સત્તાઓ ભારતના સંઘની હશે પ્રવેશ 44 ની સૂચિ 1 (યુનિયન સૂચિ) માં સમાવિષ્ટ છે.
- > એવું જાહેર કરવામાં આવ્યું છે કે બંધારણનો ભાગ 9B ત્યાં સુધી જ અસરકારક રહેશે જ્યાં સુધી તે વિવિધ રાજ્ય અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોમાં બહુ-રાજ્ય સહકારી મંડળીઓ સાથે વ્યવહાર કરશે.

કાયદાકીય સત્તાઓને અલગ પાડવા માટે સૂચિઓ

- > ત્રણ સૂચિઓ છે જે બંધારણના 7મી સૂચિ સમયપત્રક હેઠળ કાયદાકીય સત્તાઓના વિતરણની જોગવાઈ કરે છે : યુનિયન લિસ્ટ (લિસ્ટ 1) – તેમાં 98 વિષયો (મૂળભૂત રીતે 98) શામેલ છે અને તેમાં રાષ્ટ્રીય મહત્વના વિષયોનો સમાવેશ થાય છે જેના માટે મસગ્ર દેશમાં એ સમાન કાયદો છે.
- > ઉદાહરણ તરીકે, સંરક્ષણ, વિદેશી બાબતો, બેંકિંગ, ચલણ, યુનિયન ટેક્સ વગેરે જેવા મુદ્દાઓ પર માત્ર કેન્દ્રીય સંસદ જ કાયદા બનાવી શકે છે.

- > રાજ્ય યાદી (યાદી 2)—તેમાં 59 વિષયો (મૂળભૂત રીતે 66) છે અને તેમાં સ્થાનિક અથવા રાજ્ય હિતના વિષયોનો સમાવેશ થાય છે.
- > ઉદાહરણ તરીકે, સંરક્ષણ વિદેશી બાબતો, બેંકિંગ, ચલણ, યુનિયન ટેક્સ વગેરે જેવા મુદ્દાઓ પર માત્ર કેન્દ્રીય સંસદ જ કાયદા બનાવી શકે છે.
- > સમવર્તિ યાદી (સૂચિ-3) — તેમાં 52 (મૂળભૂત રીતે 47) વિષયો છે જેના સંદર્ભમાં કેન્દ્રીય સંસદ અને રાજ્ય વિધાનસભા બંને કાયદા બનાવવાની સત્તા ધરાવે છે. સમવર્તિ સૂચિનો ઉદ્દેશ અત્યંત કઠોરતા ટાળવા માટે કેન્દ્ર અને રાજ્ય બંનેને સાધન તરીકે વિષયો પ્રદાન કરવાનો હતો.
- > તે 'ટૂવીલાઈટ ઝોન' છે કારણ કે રાજ્યો મહત્વપૂર્ણ બાબતો માટે પહેલ કરી શકતા નથી, જ્યારે સંસદ આમ કરી શકે છે.

- > આ સુધારાઓનો ઉદ્દેશ કોર્પોરેટ્સ માટે નાદારી નિવારણ પ્રક્રિયામાં શિસ્ત, પારદર્શિતા અને જવાબદારી વધારવાનો છે.
- > માર્ચ 2021માં ઈન્સોલ્વન્સી લો કમિટી (ILC) ની પેટા સમિતિએ Insolvency and Bankruptcy Code-IBC, 2016 ના મૂળ માળખામાં (Ppe-Pake Framework)ની ભલામણ કરી હતી.

પૂર્વનામ અને સરનામું જાહેર કરવું :

આંતરિક જહાજ બિલ, 2021 લોકસભામાં રજૂ

- > 22 જુલાઈ, 2021ના રોજ લોકસભામાં આંતરિક જહાજ બિલ 2021 (Inland Vessels Bill) રજૂ કરવામાં આવ્યું છે.
- > આ ખરડો ભારતની અંદર શિપિંગ આંતરિક જળમાર્ગોને લગતા કાયદાઓના અમલીકરણમાં એકરૂપતા લાવશે.
- > આ વિધેયક નવાનિયુક્ત બંદરો, શિપિંગ અને જળમાર્ગ મંત્રી સર્વાનંદ સોનોવાલે રજૂ કર્યું હતું.
- > આ વિધેયકમાં જીવન અને કાર્ગોની સલામતી, નેવિગેશનની સલામતી અને પ્રદૂષણને અટકાવવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે.
- > ઈનલેન્ડ શિપિંગ બિલ સલામત અને પોસાય તેવા પરિવહનને પ્રોત્સાહન આપશે.
- > આ ખરડો આંતરિક જળ પરિવહનના વહીવટને સંચાલિત કરતી પ્રક્રિયાઓને મજબૂત કરવા, જવાબદારી અને પારદર્શિતા લાવવા, સર્વેક્ષણો હાથ ધરવા, આંતરિક જહાજો બનાવવા, નેવિગેશન અને નોંધણીને મજબૂત કરવા માટે પણ આવ્યું છે.
- > હાલ ભારતમાં દેશમાં 4,000 કિમી કાર્યરત આંતરિક જળ માર્ગો છે.
- > બંદરો, શિપિંગ અને જળમાર્ગો મંત્રાલય (Ministry of Ports Shipping and Waterways):
- > 8 નવેમ્બર, 2020 ના રોજ શિપિંગ મંત્રાલયનું નામ બદલીને બંદર, શિપિંગ અને જળમાર્ગ મંત્રાલય રાખવામાં આવ્યું હતું. આ વિભાગના હલનામમંત્રી સર્વાનંદ સોનોવાલ છે.

- > આ સુધારા, (CIRP) નાદારો ઈન્સોલ્વન્સી પ્રોકેશનલ (IP) એ નાદારી પ્રક્રિયા શરૂ થવાની બે વર્ષ પહેલાના સમયગાળામાં રજિસ્ટર્ડ ઓફિસના હલના નામ અને સરનામા સાથે કોર્પોરેટ દેવાદર (CD) ના નામે ફેરફારો જાહેર કરવા પડશે અને તમામ સંદેશાવ્યવહાર અને રેકોર્ડમાં તેનો ઉલ્લેખ કરવો પડશે.
- > CIRP કંપનીને પુનર્જીવિત કરવા માટે જરૂરી, પગલાં જેવા કે કામગીરી માટે GH ભંડોળ એકત્ર કરવું, કંપની વેચવા માટે નવા ખરીદદારની શોધ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.
- > CD કોર્પોરેટ સંસ્થામાં કોને પણ ધિરાણ આપી શકે છે.
- > કોર્પોરેટ દેનદાર CD નાદારીની પ્રક્રિયા શરૂ થાય તે પહેલાં રજિસ્ટર્ડ ઓફિસનું નામ અથવા સરનામું બદલી શકે છે. આવ કિસ્સાઓમાં, હોદ્દાદારને નવા નામ અથવા નોંધાયેલ ઓફિસના સરનામાં સાથે એડજસ્ટ થવું મુશ્કેલ થઈ શકે છે. પરિણામે તેઓ CIRPમાં ભાગ લેવામાં નિષ્ફળ જઈ શકે છે.

વ્યવહારો ટાળવું

- > RP એ શોધવા માટે ફરજિયાત છે કે CD વ્યવહારોને આધિન છે કે નહિ, જેમ કે, પ્રેક્ટિસિયલ ટ્રાન્ઝેક્શન, ઓછી કિંમતના વ્યવહારો, જબરન કેડિટ ટ્રાન્ઝેક્શન, છેતરપિંડીવેપાર, ખોટા વેપારમાંથી યોગ્ય રાહત મેળવવા માટે એડજ્યુડિકેટિંગ ઓથોરિટી પાસે અરજીઓ ફાઇલ કરી શકે છે.

મહત્વ

- > આ હિસ્સેદારોને તેમનું જૂનું મૂલ્ય પાછું મેળવવાની અને હિસ્સેદારોને આવા વ્યવહારો કરવાથી નિરુત્સાહિત કરવાની મંજૂરી આપશે.
- > આ હિસ્સેદારોને તેમનું જૂનું મૂલ્ય પાછું મેળવવાની અને હિસ્સેદારોને આવા વ્યવહારો કરવાથી નિરુત્સાહિત કરવાની મંજૂરી આપશે.
- > દેવાળું : આ એવી પરિસ્થિતિ છે જ્યારે વ્યક્તિ અથવા કંપનીઓ તેમના બાકી દેવા ચૂકવાવામાં અસમર્થ હોય છે.
- > નાદારી : આ એવી પરિસ્થિતિ છે જેમાં સક્ષમ અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતી અદાલતે કોઈ વ્યક્તિ અથવા સંસ્થાને નાદાર જાહેર કરી છે, આ લોન ચૂકવાવમાં અસમર્થતાની કાનૂની ઘોષણા છે.

દેવાળું અને નાદારી કોડ

- > IBC 2016 માં અમલમાં મૂકવામાં આવી હતી.
- > તેનો ઉદ્દેશ નિષ્ફળ વ્યવસાયોની ઉકેલ પ્રક્રિયાને સુવ્યવસ્થિત અને ઝડપી બનાવવાનો છે.
- > વધુમાં, નાદારીના ઠરાવ માટે દેવાદરો અને લેણદારોની તમામ કેટેગરી માટે સમાન પલેટફોર્મ બનાવવા માટે હાલના કાયદાકીય માળખાની જોગવાઈઓને મજબૂત કરવી.
- > તે નક્કી કરે છે કે તણાવગ્રસ્ત કંપનીની ઉકેલ પ્રક્રિયા મહત્તમ 200 દિવસમાં પૂર્ણ કરવી પડશે.

IBBI ઈન્સોલ્વન્સી એન્ડ બેન્ક્રપ્સી બોર્ડ ઓફ ઈન્ડિયા રેગ્યુલેશન્સ 2016

- > તાજેતરમાં The Insolvency and Bankruptcy Board of India-IBBI —એ ઈન્સોલ્વન્સી એન્ડ બેન્ક્રપ્સી બોર્ડ ઓફ ઈન્ડિયા રેગ્યુલેશન્સ 2016માં સુધારો કર્યો છે.

ઇન્ટરન્યુટ ફોર ઇન્સોલ્વન્સી સોલ્યુશન

- > આ વ્યવસાયિકો ઉકેલ પ્રક્રિયાનું સંચાલન કરે છે, દેવાદરની સંપત્તિનું સંચાલન કરવા માટે માહિતી પ્રદાન કરે છે અને લેણદારોને નિર્ણય લેવામાં મદદ કરે છે.
- ઇન્સોલ્વન્સી પ્રોફેશનલ એજન્સીઓ :
  - > આ એજન્સીઓ નાદારી વ્યવસાયિકોની કામગીરી માટે આચારસંહિતા પ્રમાણિત કરવા અને લાગુ કરવા માટે પરીક્ષાઓ આ લે છે.
- માહિતી ઉપયોગીતા :
  - > લેણદારોએ દેવાદારોને આપેલી લોનની નાણાકીય માહિતીની જાણ કરવી પડશે. આવી માહિતીમાં લોન, જવાબદારીઓ અને ડિફોલ્ટ્સના રેકોર્ડનો સમાવેશ થશે.
- એડજ્યુડિકેશન ઓથોરિટી :
  - > કંપનીઓ માટે ઠરાવની પ્રક્રિયા નેશનલ કંપની લોડિસ્ટ્રબ્યુ નલ (NCLT) દ્વારા પ્રક્રિયા કરવામાં આવે છે અને વ્યક્તિગત ઠરાવ પ્રક્રિયા પર ડેટ રિકવરી (DRT) દ્વારા કરવામાં આવે છે.
  - > અધિકારીઓની ફરજોમાં ઠરાવ પ્રક્રિયા શરૂ કરવી, નાદારી વ્યવસાયિકોની નિમણૂક કરવી અને લેણદારોના અંતિમ નિર્ણયને મંજૂરી આપવાનો સમાવેશ થશે.

ઇન્સોલ્વન્સી એન્ડ બેન્કરસી બોર્ડ

- > તે બોર્ડ કોડના અમલીકરણ માટે જવાબદાર મુખ્ય સ્તંભ છે.
- > તે નાદારી વ્યવસાયિકો, નાદારી વ્યવસાયિકો એજન્સીઓ અને કોડ હેઠળ સ્થાપિત માહિતી ઉપયોગીતાઓને નિયંત્રિત કરે છે.
- > આ બોર્ડમાં ભારતીય રિઝર્વ બેંક અને નાણાં, કોર્પોરેટ બાબતો અને કાયદા મંત્રાલયોના પ્રતિનિધિઓનો સમાવેશ થાય છે.

નાદારી નિવારણ પ્રક્રિયા :

- > તે પેઢીના કોઈપણ હિસ્સેદાર (દેવારો/ લેણદારો / કર્મચારી) દ્વારા શરૂ કરી શકાય છે. જો એડજ્યુડિકેટિંગ ઓથોરિટી સ્વીકારે છે, તો IPની નિમણૂક કરવામાં આવે છે.
- > પેઢીનું સંચાલન અને બોર્ડની સત્ત લેણદારોની સમિતિ (Committee of Creditor)ને ટ્રાન્સફર કરવામાં આવે છે તે IP દ્વારા કામ કરે છે.
- > IP એ નક્કી કરવાનું છે કે કંપનીને પુનર્જીવિત કરવી કે સમાપ્ત કરવી.
- > જો તેઓ પુનર્જીવિત કરવાનું નક્કી કરે છે, તો તેઓએ કોઈને પેઢી ખરીદવા માટે તૈયાર કરવું પડશે.
- > લેણદારો પણ દેવામાં ભારે ઘટાડો સ્વીકારવો પડશે. આ કટને હેરકટ (Haircut) તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.
- > તેઓ ખુલ્લી બોલી આકવા માટે પેઢી ખરીદવા તૈયાર પક્ષોને કહે છે.
- > તે ઓ શ્રેષ્ઠ સોલ્યુશન પ્લાન ધરાવતી પાર્ટી પસંદ કરે છે, જે પેઢીના સંચાલનને સંભાળવા માટે મોટાભાગના લેણદારો (COCમાં 75%) દ્વારા સ્વીકાર્ય હોય.

OBC કેટેગરી હેઠળ પેટા વર્ગીકૃત સંબંધિત કમિશનના કાર્યકાળમાં વધારો

- > કેન્દ્રીય મંત્રીમંડળે અન્ય પછાત વર્ગો (OBC) ની અંદર પેટા વર્ગીકરણ સાથે સંબંધિત મુદ્દાઓની તપાસ માટે રચાયેલા આયોગની મુદત 31 જાન્યુઆરી, 2022 સુધી લંબાવવાની મંજૂરી આપી છે.
- > આ પંચનું અગિયારમું વિસ્તરણ છે, જે શરૂઆતમાં માર્ચ 2018 માં પોતાનો અહેવાલ રજૂ કરવાનો હતો.

વિગત વિશે

- > તે પંચને વિવિધ હિસ્સેદારો સાથે પરામર્શ કર્યા પછી OBC ના પેટાવર્ગીકરણ સાથે સંબંધિત મુદ્દાઓ પર વ્યાપક અહેવાલ રજૂ કરવામાં સક્ષમ બનાવશે.
- > તેના ઉદ્દેશમાં OBC જૂથની અંદર પેટા વર્ગીકરણ માટે વૈજ્ઞાનિક અભિગમ દ્વારા પ્રક્રિયા, માપદંડો, નિયમો અને માપદંડો તૈયાર કરવા અને OBCની કેન્દ્રીય સૂચિમાં સંબંધિત જાતિઓ અથવા સમુદાયો અથવા પેટા જાતિઓ અથવા પર્યાયની ઓળખ કરવી અને તેમને પોતપોતાની પેટા કેટેગરી વર્ગીકૃત કરવાનો સમાવેશ થાય છે.

અત્યાર સુધી કરવામાં આવેલા કાર્ય

- > આયોગે અત્યાર સુધી રાજ્ય સરકારો, રાજ્ય પછાત વર્ગો આયોગો, સુદાય સંગઠનો વગેરેના પ્રતિનિધિઓ સાથે મુલાકાત કરી છે. વધુમાં, પંચે ઉચ્ચ શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ અને કેન્દ્રીય વિભાગો, જાહેર ક્ષેત્રની બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓમાં નોંધાયેલા OBC વિદ્યાર્થીઓના જાતિવાર ડેટા મેળવ્યા છે અને તેનું વિશ્લેષણ કર્યું છે. આ વર્ષની શરૂઆતમાં પંચે OBCને ચાર પેટા કેટેગરીમાં વિભાજિત કરવાનો પ્રસ્તાવ મૂક્યો હતો, જેમાં અનુક્રમે 2% 6% 9% અને 10% માં વિભાજિત કરવામાં આવી હતી.

સંબંધિત પરિણામો

- > આયોગની ભલામણોથી OBCની હાલની સૂચિમાં સમુદાયોને ફાયદો થઈ શકે છે જેઓ કેન્દ્ર સરકારના હોદ્દાઓ પર નિમણૂક અને કેન્દ્ર સરકારની શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં પ્રવેશ માટે OBC અનામત યોજનાનો અત્યાર સુધી કોઈ મોટો લાભ મેળવી શક્યા નથી.

ભારતના બંધારણની કલમ 340

- > ભારતના બંધારણની કલમ 340 મુજબ ભારતના રાષ્ટ્રપતિ સામાજિક અને શૈક્ષણિક રીતે પછાત વર્ગોની શરતોની તપાસ કરવા અને તેમની સ્થિતિ સુધારવા માટે ભલામણો પ્રદાન કરવા માટે આયોગની નિમણૂક કરી શકે છે.
- > આ રીતે નિયુક્ત પંચ રાષ્ટ્રપતિને નિર્ધારિત બાબતોની તપાસ કરશે અને રાષ્ટ્રપતિને અહેવાલ સુપરત કરશે જે તેમના દ્વારા મળેલા તથ્યો નક્કી કરશે અને ભલામણો કરશે જે તેમને યોગ્ય લાગે છે.
- > રાષ્ટ્રપતિ સંસદના દરેક ગૃહ સમક્ષ રજૂ રકાયેલા અહેવાલની નકલ સાથે આ અંગે લેવામાં આવેલી કાર્યવાહીની સ્પષ્ટતા કરશે.

OBC અનામત

- > 1953માં સ્થપાયેલા કાલેલકર કમિશને રાષ્ટ્રીય સ્તરે અનુસૂચિત જાતિઓ (SC) અને અનુસૂચિત જનજાતિઓ (ST) ઉપરાંત પછાત વર્ગોની ઓળખ કરી હતી.
- > મંડલકમિશનના અહેવાલમાં 1980 માં વસ્તી OBC 52 ટકા અને 1,257 સમુદાયોને પછાત તરીકે વર્ગીકૃત કરવામાં આવ્યા હોવાનો અંદાજ હતો.
- > તેમાં OBCના સમાવેશ માટે હાલના ક્વોટાને વધાવાની ભલામણ કરવામાં આવી હતી, જે માત્ર SC/ST માટે હતી, જે 22.5 ટકાથી વધારીને 24.5 કરવામાં આવી હતી.
- > કેન્દ્ર સરકારે માટે OBC માટે યુનિયન સિવિલ પોસ્ટ્સ અને સેવોઓમાં 27 ટકા બેઠકો અનામત રાખી હતી [કલમ 16(4)] બાદમાં કેન્દ્ર સરકારની શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં ક્વોટા લાગુ કરવામાં આવ્યો હતો [કલમ 15(4)]
- > 2008માં સુપ્રીમ કોર્ટ કેન્દ્ર સરકારને OBCમાં કીમી લેયર (સુધારેલી કેટેગરી)ને બકાત રાખવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો.
- > 102માં બંધારણીય સુધારા અધિનિયમ, 2018માં રાષ્ટ્રીય પછાત વર્ગો આયોગ (NCBC)ને બંધારણીય દરજ્જો આપવામાં આવ્યો હતો, જે અગાઉ સામજિક ન્યાય અને સશક્તિકરણ મંત્રાલય હેઠળની વૈધાનિક સંસ્થા હતી.

લોકસભાએ વસ્તી નિયંત્રણ પર 4 વિધેયકો રજૂ કર્યા

- > લોકસભા અને ભાજપના ત્રણ સભ્યોએ શુક્રવારે ગૃહમાં વસ્તી નિયંત્રણ અંગે ખાનગી સભ્ય બિલ કર્યા હતા.
- > આ ચારમાંથી રવિ કિશન ઉત્તર પ્રદેશના ગોરખપુરથી ભાજપના સાંસદ છે. ઉત્તર પ્રદેશ તાજેતરમાં ચર્ચામાં છે કારણ કે રાજ્ય માટે વસ્તી નિયંત્રણ વિધેયકનો મુસદ્દો તૈયાર કરવાની તૈયારીમાં છે.
- > બિહારના સુશીલ કુમાર સિંહે એક વિધેયક રજૂ કર્યું છે જેમાં રાષ્ટ્રીય વસ્તી આયોજન સત્તા મંડળ અને જિલ્લા વસ્તી આયોજન સમિતિની રચના કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે. વસ્તીને નિયંત્રણમાં રાખવા માટે કુંટુંબ નિયોજનને પ્રોત્સાહન આપવાના ઉદ્દેશ સાથે રાષ્ટ્રીય અને જિલ્લા સ્તરે તેની સ્થાપના કરવામાં આવે છે.
- > જડયુના ડો. આલોક કુમાર સુમન, જે બિહારના પણ છે, એક વિધેયક રજૂ કરી રહ્યા છે જેલાંબા ગાળે દેશની પ્રગતિને અસર કરતી વધુ વસ્તીની અસરો તરફ ધ્યાન ખેંચે છે. આ વિધેયકમાં બે બાળકો સુધીના નાના પારિવારિક ધોરણોને પ્રોત્સાહન આપવાની જરૂરિયાતનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

નિષ્કર્ષ

- > તાજેતરમાં, વસ્તી નિયંત્રણ વિધેયક ચર્ચામાં રહ્યું છે કારણ કે આ વિધેયક પસાર કરવા અને ઘડવા અંગે વિવિધ પક્ષોના મંતવ્યો સમાન નથી.

આવશ્યક સંરક્ષણ સેવા બીલ 2021

- > તાજેતરમાં સરકારે લોકસભામાં આવશ્યક સંરક્ષણ સેવા બિલ, (Essential Defence Services Bill, 2021) રજૂ કર્યું હતું. તે જૂન 2021માં જારી કરાયેલા વટહુકમને બદલવાનો પ્રયાસ કરે છે અને આવશ્યક સંરક્ષણ સેવાઓ સાથે સંકળાયેલા કર્મચારીઓ દ્વારા હડતાળ અને કોઈપણ વિરોધ પર પ્રતિબંધ મૂકે છે.

હડતાળની વ્યાખ્યા

- > આને સાથે કામ કરતા વ્યક્તિઓની સંસ્થા દ્વારા કામના અંત તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવે છે, જેમાં સામેલ છે:
- > માસ કેન્ડ્રુઅલ લીવ.
- > ગમે તે વ્યક્તિઓમાં નોકરી પર રાખવાનો અથવા સ્વીકારવાનો સંકલિત ઈનકાર.
- > જ્યાં જરૂરી સંરક્ષણ સેવાઓની જાળવણી માટે આવું કામ જરૂરી હોય ત્યાં ઓવરટાઈમ કામગીરીનો ઈનકાર કરવો.
- > અન્ય કોઈપણ આચરણ કે જે જરૂરી સંરક્ષણ સેવાઓના કાર્યમાં વિક્ષેપ અથવા સંભાવનામાં પરિણમે છે.

- હડતાળ, લોકડાઉન અને શટ્ડાઉન પ્રતિબંધ :
- > સરકાર હડતાળ લોકડાઉન અને આવશ્યક સંરક્ષણ સેવાઓમાં રોકાયેલા એકમોને છટકી કરવા પર પ્રતિબંધ મૂકે તેવી સંભાવના છે.
- > સાથે જ ભારતની સાર્વભૌમત્વ અને અખંડિતતા, કોઈપણ રાજ્યની સુરક્ષા, જાહેર વ્યવસ્થા, નૈતિકતા વગેરેના હિતમાં જરૂર પડે તો તે આવો આદેશ જારી કરી શકે છે.
- > ગેરકાયદેસર લોકડાઉન અથવા સોર્ટિંગ કરનારા નોકરીદાતાઓને એક વર્ષ સુધીની કેદ અથવા રૂ. 10,000 અથવા બંને એક સાથે દંડ આપી શકાય છે.

હડતાળ

- > જે વ્યક્તિ ગેરકાયદેસર હડતાળ શરૂ કરે છે અથવા તેમાં ભાગ લે છે તેને એક વર્ષ સુધીની કેદની સજા અથવા રૂ. 15,000 અથવા બંને એક સાથે દંડ આપી શકાય છે.
- > જે વ્યક્તિ ગેરકાયદેસર હડતાળ ચાલુ રાખવા માટે આવા હેતુઓ માટે ઉશ્કેરે છે અથવા જાણી જોઈને પૈસા પૂરા પાડે છે તેને બે વર્ષ સુધીની કેદ અથવા એક સાથે રૂ. 15,000 અથવા બંનેનો દંડ થઈ શકે છે.
- > આવા કર્મચારીઓ સામે સેવાના નિયમો અને શરતો મુજબ બરતરફી સહિતની શિસ્તભંગની કાર્યવાહી કરી શકાય છે.
- > જે કિસ્સામાં તપાસ કરવી વ્યવહારિક યોગ્ય ન હોય તેવા કિસ્સામાં સંબંધિત સત્તાને કોઈ પણ તપાસ વિના કાર્યચારીને બરતરફ કરવાની અથવા દૂર કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવે છે.
- > તમામ ગુનાઓ માટે સજા કોગ્નિઝેબલ (Cognisable) અને બિન-જામીનપાત્ર હશે.
- > કોગ્નિઝેબલ ગુનાઓ તે છે જેમને તાત્કાલિક ધરપકડની જરૂર છે.

જાહેર ઉપયોગિતા સેવા

- > તે જાહેર ઉપયોગિતા સેવાઓ (Public Utility Service) હેઠળ જરૂરી સંરક્ષણ સેવાઓનો સમાવેશ કરવા માટે ઔદ્યોગિક વિવાદ અધિનિયમ (Industrial Disputes Act), 1947માં સુધારો કરશે.
- > વીજળી, પાણી, ગેસ, પરિવહન વગેરે જેવી મૂળભૂત સેવાઓ પૂરી પાડતા ઉપક્રમો.

હડતાળ કરવાનો અધિકાર

- > હડતાળના અધિકારને વૈશ્વિક સ્તરે માન્યતા આપવામાં આવી છે. ભારતીય બંધારણની કલમ 19(1) મૂળભૂત અધિકારોનો તરીકે કેટલીક સ્વતંત્રતાઓના રક્ષણની બાંધધરી આપે છે જેમકે :
વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા
શાંતિપૂર્ણ અને શસ્ત્રો વિના પરિષદની સ્વતંત્રતા.
સંગમ અથવા જોડાણ બનાવવાનો અધિકાર.
ભારતના કોઈપણ ભાગમાં રહેવા અને સ્થાયી થવાની સ્વતંત્રતા.
કોઈપણ વ્યવસાય, વ્યવસાય લેવાની અને વ્યવસાય શરૂ કરવાની સ્વતંત્રતા.
- > જો કે ભારતના બંધારણમાં હડતાળને સ્પષ્ટ માન્યતા આપવામાં આવી નથી સુપ્રીમ કોર્ટે કામેશ્વર પ્રસાદ વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્ય 1958ના કેસોનો ઉકેલ આપતા કહ્યું હતું કે હડતાળ એ મૂળભૂત અધિકાર નથી. સરકારી કર્મચારીઓને હડતાળ પર જવાનો કોઈ કાનૂની અથવા નૈતિક અધિકાર નથી.

ઔદ્યોગિક વિવાદ અધિનિયમ, 1947

- > તે જાહેર ઉપયોગિતા સેવા અને હડતાળને વ્યાખ્યાયિત કરે છે, તે હડતાળના અધિકાર પર થોડો પ્રતિબંધ પણ લાદે છે. તે જોગવાઈ કરે છે કે જાહેર ઉપયોગિતા સેવામાં કામ કરત કોઈપણ વ્યક્તિ કરારનું ઉલ્લંઘન કરીને હડતાળ પર ઉતરશે નહીં. જે નીચે મુજબ છે :
> હડતાળ પહેલા છ અઠવાડિયાની અંદર નોકરી દાતાને હડતાળની નોટિસ આપ્યા વિના. આવી નોટિસ આપ્યાના ચૌદ દિવસમાં.
> આવી કોઈપણ નોટિસમાં નિર્ધારિત હડતાળની તારીખ સમાપ્ત થાય તે પહેલાં.
> સમાધાન અધિકાર સમક્ષ કોઈ પણ સમાધાન કાર્યવાહીની પેન્ડન્સી દરમિયાન અને આવી કાર્યવાહીના સમાપનના સાત દિવસ પછી.
> એ નોંધવું જોઈએ કે આ જોગવાઈઓ કામદારોને હડતાળ પર જતા અટકાવે છે, પરંતુ હડતાળ પર જતા પહેલા તેઓએ શરત પૂરી કરવાની જરૂર છે. વધુમાં આ જોગવાઈઓ ફક્ત જાહેર ઉપયોગિતા સેવા (Public Utility Service) ને લાગુ પડે છે.

પેગાસસ ફાઈવર

- > તાજેતરના વૈશ્વિક સહયોગી શોધ પ્રયાસ બહાર આવ્યું છે કે (Pegasus) નામના અત્યાધુનિક સ્પાયરવરનો ઉપયોગ કરીને લક્ષિત દેખરેખ માટે ભારતમાં ઓછામાં ઓછા 300 વ્યક્તિઓની સંભવિત ઓળખ કરવામાં આવી હતી. જાકે સરકારે દાવો કર્યો છે કે તમામ ઈન્ટરસેપ્શન/અવરોધો ભારતમાં કાયદેસર છે.
> ભારતમાં સંદેશાવ્યવહાર દેખરેખ મુખ્યત્વે બે કાયદાઓ હેઠળ છે—ટેલિગ્રાફ એક્ટ, 1885 અને ઈન્ફોર્મેશન ટેકનોલોજી એક્ટ 2000.
> જ્યારે ટેલિગ્રાફ એક્ટ કોલના ઈન્ટરસેપ્શન સાથે સંબંધિત છે, તમામ પ્રકારના ઈલેક્ટ્રોનિક સંદેશાવ્યવહારની દેખરેખ સાથે વ્યવહાર કરવા માટે માહિતી તકનીક અમલમાં મૂકવામાં આવી હતી.

ટેલિગ્રાફ એક્ટ

- > આ કાયદાની કલમ 5(2) હેઠળ સરકાર અમુક પરિસ્થિતિઓમાં જ કોલને આંતરી શકે છે :
જ્યાં તે ભારતની સાર્વભૌમત્વ અને અખંડિતતાના હિતમાં છે. રાજ્યની સુરક્ષાના હિતમાં.
વિદેશી રાજ્યો અથવા જાહેર વ્યવસ્થા સાથે મૈત્રીપૂર્ણ સંબંધો. ગુનો કરવા માટે ઉશ્કેરણી ન કરવી.

નોંધ

- > બંધારણની કલમ 19(2) હેઠળ અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા પર લાદવામાં આવેલા આ જ પ્રતિબંધો છે.
> જો કે આ પ્રતિબંધો ત્યારે જ લાગુ કરી શકાય છે જ્યારે જાહેર કટોકટી હોય અથવા જાહેર સલામતીના હિતની બાબત હોય.
> વધુમાં દેખરેખ માટે વ્યક્તિની પસંગીનો આધાર અને માહિતી એકત્રિત કરવાની મર્યાદા લેખિતમાં નોંધવામાં આવે છે. આ કાયદેસર અવરોધ પત્રકારો સામે ન હોઈ શકે.
> ભારતમાં પ્રકાશનના ઈરાદાથી કેન્દ્ર સરકાર અથવા રાજ્ય સરકાર દ્વારા માન્યતા પ્રાપ્ત પત્રકારોના પ્રેસ સંદેશાઓ, જોકે તેમનું પ્રસારણ આ પેટા વિભાગ હેઠળ મર્યાદિત ન હોય.
> સુપ્રીમ કોર્ટહસ્તક્ષેપ : પબ્લિક યુનિયન પ્રક્રિયાગત સલામતીના અભાવ તરફ ઈશારોકરતી નીચેની ટિપ્પણીઓ કરી હતી :
> ટેપિંગ એ વ્યક્તિની ગોપનીયતા પર ગંભીર હુમલો છે.
> તેમાં કોઈ શંકા નથી કે દરેક સરકાર તેની ગુપ્તચર સંસ્થા મારફતે કેટલીક સર્વેલન્સ કામગીરી હાથ ધરે છે, પરંતુ સાથે સાથે નાગરિકોના ગોપનીયતાના અધિકારનું રક્ષણ કરવાની જરૂર છે.
> ઈન્ટરસેપ્શન માટે મંજૂરી: સુપ્રીમ કોર્ટના યોગ્ય નિરીક્ષણોએ 2007માં ટેલિગ્રામ નિયમોમાં નિયમ 419એ રજૂ કરવાનો અને ત્યારબાદ 2009માં IT એક્ટમાં ફેરફાર કરવાનો આધાર નક્કી કર્યો હતો.

- > નિયમ 419એ જણાવે છે કે ગૃહ મંત્રાલયમાં ભારત સરકારના સચિવ (સંયુક્ત પદથી નીચે નથી) કેન્દ્રના કિસ્સામાં ઈન્ટરસેપ્શન ઓર્ડર પસાર કરી શકે છે આવી જ જોગવાઈ ઓ રાજ્ય સ્તરે પણ ઉપલબ્ધ છે

IT એક્ટ, 2000

- > માહિતી ટેકનોલોજી અધિનિયમ અને માહિતી ટેકનોલોજીની કલમ 69 (પ્રક્રિયા અને સુરક્ષા માટે ઈન્ટરસેપ્શન, મોનિટરિંગ અને માહિતીનું ડિક્રિપ્શન) નિયમો, 2009 ઈલેક્ટ્રોનિક સર્વેલન્સ માટે કાનૂની માળખું પ્રદાન કરવા માટે અમલમાં મૂકવામાં આવ્યા હતા.
- > જો કે, IT એક્ટની કલમ 69નો વ્યાપ ટેલિગ્રાફ એક્ટ કરતા ઘણો વ્યાપક અને અસ્પષ્ટ છે, કારણ કે ઈલેક્ટ્રોનિક સર્વેલન્સ રજૂ કરવાની એકમાત્ર શરત "ગુનાની તપાસ" કરવાની છે.

મુદ્દાઓની દેખરેખ રાખવી

- > કાનૂની ખામીઓ : સેન્ટર ફોર ઈન્ટરનેટ એન્ડ સોસાયટીના જણાવ્યા અનુસાર, કાનૂની અંતર દેખરેખની મંજૂરી કરે છે. અને ગોપનીયતાને અસર કરે છે. ઉદાહરણ :
- > ઈન્ટરસેપ્શનના પ્રકાર (Interception) જેવા મુદ્દાઓ પર અસ્પષ્ટતા, માહિતીનું સ્તર કે જેને આંતરી શકાય છે અને સેવા પ્રદાતાઓની સહાય અને રાજ્ય દ્વારા દેખરેખના પરિણામે કાયદાને અવગણવામાં મદદ કરે છે.
- > મૂળભૂત અધિકારોની અસર : મોનિટરિંગ સિસ્ટમની હાજરી ગોપનીયતાના અધિકાર (કેએસપુટ્ટાસ્વામી વિરુદ્ધ યુ નિયન ઓફ ઈન્ડિયા કેસ 2019 સુપ્રિમ કોર્ટ દ્વારા રાખવામાં આવેલા) અને બંધારણના 1921હેઠળ વાણી સ્વાતંત્ર્ય અને વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાની પ્રથાને અસર કરે છે.
- > સર્વસત્તાવાદી નિયમ : સર્વેલન્સ સરકારી વ્યવસાયમાં સત્તાવાદના ફેલાવાને પ્રોત્સાહન આપે છે કારણ કે તે કારોબારીને નાગરિકો પર વધુ સત્તાનો ઉપયોગ કરવાની અને તેમના અંગત જીવનને પ્રભાવિત કરવાની મંજૂરી આપે છે.
- > પ્રેસની સ્વતંત્રતા માટે ખતરો : પેગાસસ (Pegasus) ના ઉપયોગ અંગેના હાલના ખુલાસાઓ સૂચવે છે કે ઘણા પત્રકારો પર પણ નજર રાખવામાં આવી હતી. આ પ્રેસની સ્વતંત્રતાને અસર કરે છે.

હાઈકોર્ટમાં ન્યાયાધીશોની નિમણૂક

- > તાજેતરનામાં કેન્દ્રીય કાયદા અને ન્યાય મંત્રીએ વિવિધ હાઈકોર્ટમાં ન્યાયાધીશોની નિમણૂક અંગે માહિતી આપી હતી.
- > મંત્રીએ જણાવ્યું હતું કે, ઉચ્ચ ન્યાયતંત્રમાં ખાલી જગ્યાઓ ભરવી એ કારોબારી અને ન્યાયતંત્ર વચ્ચે સતત, સંકલિત અને સહકારી પ્રક્રિયા છે.
- > આ માટે રાજ્ય તેમજ કેન્દ્રીય સ્તરે બંધારણીય અધિકારીઓની પરામર્શ અને મંજૂરીની જરૂર છે.

ઉત્ક્રાંતિ

- > તેણે 1981 હેઠળ પ્રથમ ન્યાયધીશ મામલા (First judges Case)માં ચુકાદો આપ્યો હતો કે ન્યાયિક નિમણૂકો અને બદલીઓ અંગે ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ (CJI) દ્વારા ભલામણ કરવામાં આવેલી "પ્રાથમિકતા" "જો કોઈ નક્કર કારણ હોય તો" નકારી શકાય છે.
- > તત્કાલીન સરકારે આગામી 12 વર્ષ માટે ન્યાયિક નિમણૂકોમાં ન્યાયતંત્ર પરની કારોબારીને પ્રાથમિકતા આપી હતી.
- > સુપ્રીમ કોર્ટે 1993માં દ્વિતીય ન્યાયાધીશ મામલા (Second Judges Case) માં કોલેજિયમ સિસ્ટમ રજૂ કરી હતી, એમ માનીને કે પરામર્શનો અર્થ સંમતિ થાય છે.
- > તેમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે તે CJIનો વ્યક્તિગત અભિપ્રાય નથી, પરંતુ સુપ્રીમ કોર્ટના બે વરિષ્ઠ સૌથી ન્યાયધીશો સાથે પરામર્શ કરીને રચયેલા સંસ્થાકીય અભિપ્રાય શામેલ હશે.
- તેમાં સામેલ મુદ્દાઓ
- > બોબરૂપ પક્રિયા : હાઈકોર્ટના ન્યાયાધીશોની નિમણૂકમાં ભારે વિલંબ થાય છે અને ઉચ્ચ ન્યાયતંત્રમાં ન્યાયાધીશોની ઘટતી સંખ્યા ન્યાય ડિલિવરી પદ્ધતિને અસર કરી શકે છે.
- > પારદર્શિતાનો અભાવ : ઔપચારિક ધોરણનોની ગેરહાજરીની ઘણી ચિંતાજનક અસરો છે.
- > હાલમાં કોલેજિયમ દ્વારા ભલામણ કરાયેલા ન્યાયાધીશના હિતોનો કોઈ ટકરાવ છે કેમ તે જાણવા માટે કોઈ માળખાગત પ્રક્રિયા નથી.
- > અયોગ્ય પ્રતિનિધિત્વ : કોલેજિયમ સિસ્ટમ માળખાગત રીતે સમાજના ચોક્કસ વર્ગોની તરફેણ કરે છે અને વસ્તીના જૂથોથી ઘણી દૂર છે જેના માટે તે ન્યાય માટે પ્રતિનિધિત્વ કરવા માંગે છે.
- > હાઈકોર્ટમાં ખાલી જગ્યાઓ : 25 હાઈકોર્ટમાં ન્યાયાધીશોની કુલ મંજૂર તાકાત 1,098 છે, પરંતુ કામ કરતા ન્યાયાધીશોની કુલ સંખ્યા માત્ર 645 છે અને 453 ન્યાયાધીશોની અછત છે.
- > પેન્ડિંગ કેસોની સંખ્યા વધુ છે : વિવિધ સ્તરે ભારતની અને અદાલતોમાં બાકી રહેલા કેસોની કુલ સંખ્યા આશરે 3.7 કરોડ છે, આમ વધુ સારી ન્યાયિક વ્યવસ્થાની માંગમાં વધારો થયો છે.

સુધારાના પ્રયાસો

- > કોલેજિયમને 2014માં 99મા બંધારણીય સુધારા અધિનિયમ, 2014 મારફતે નેશનલ જ્યુડિશિયલ એપોઈન્ટમેન્ટ્સ કમિશન (NJAC) દ્વારા બદલવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો.
- > NJAC એ હાઈકોર્ટ અને સુપ્રીમ કોર્ટના ન્યાયાધીશો અને મુખ્ય ન્યાયાધીશોની નિમણૂકને વધુ પારદર્શક બનાવાવનો પ્રસ્તાવ મૂક્યો હતો.
- > ન્યાયતંત્ર, ધારાસભા અને નાગરિક સમાજના સભ્યોની પસંદગી પંચ દ્વારા કરવામાં આવશે.
- > સુપ્રીમ કોર્ટની બંધારણીય ખંડપીઠે 2015માં NJAC ને ગેરબંધારણીય જાહેર કર્યું હતું અને કહ્યું હતું કે તે ભારતના બંધારણના મૂળભૂત કરે છે જે ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા ને જોખમમાં મૂકે છે.

તૃણમૂલ કોંગ્રેસના સાંસદ શાંતનું સેન રાજ્યસભામાંથી સસ્પેન્ડ

- > શુક્રવારે તૃણમૂલ કોંગ્રેસ (TMC) ના સાંસદ શાંતનું સેનને બાકીના ચોમાસાના સત્ર માટે રાજ્યસભામાંથી સસ્પેન્ડ કરવામાં આવ્યા હતા. જ્યારે તેમણે નિવેદન વાંચી રહેલા ઈન્ફોર્મેશન ટેકનોલોજી પ્રધાન અશ્વિની વૈષ્ણવ પાસેથી કાગળો છીનવી લીધા હતા.
- > વી મુરલીધને સેનને સસ્પેન્ડ કરવાની દરખાસત રજૂ કરતાં કહ્યું કે TMCના ધારાસભ્યો ગૃહને બદનામ કરી રહ્યા છે. બહાર નીકળવાનું કહ્યું તે પછી પણ સેને ત્યાંથી જવાનો ઈનકાર કર્યો હતો.
- > નાયડુએ આ પ્રસ્તાવને મંજૂરી આપી હતી, જે પાછળથી ગૃહમાં પસાર કરવામાં આવી હતી.
- > TMC ના સુખેન્દુ શેખર રોય આ પ્રસ્તાવ સામે વાંધો ઉઠાવતા કહ્યું હતું કે તેગૃહના એજન્ડામાં નથી.
- > રાયે કહ્યું કે શાંતનું સેનને સસ્પેન્ડ કરવાના સરકારના પ્રસ્તાવ પર TMCને કોઈ સમય આપવામાં આવ્યો નથી.
- > નાયડુએ રેના વાંધાઓનો વિરોધ કરતાં કહ્યું હતું કે સેન ગૃહની ગરિમા ઘટાડી રહ્યા હોવાથી આ દરખાસતને મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.
- > સેને IT પ્રધાન પાસેથી કાગળો છીનવી લીધા અને તેમને ફાડી નાખ્યા અને ઉગ્ર વિનિમય વચ્ચે હવામાં ફેંકી દીધા.
- શાંતનું સેનને ક્યા કાયદા હેઠળ સસ્પેન્ડ કરવામાં આવ્યા હતા ?
- > સરકારે નિયમ 256(2) હેઠળ TMC સાંસદને સસ્પેન્ડ કરવાની માંગ કરી હતી. નિયમોને દુરુપયોગ કર્યો છે જો રાજ્યસભાના અધ્યક્ષની સત્તાનો અનાદર કર્યો છે અથવા વિક્ષેપો મારફતે કાઉન્સિલના નિયમોનો દુરુપયોગ થયો છે જો રાજ્યસભાના અધ્યક્ષ સંમત થાય તો તેમને બાકી સંસદીય સત્ર માટે ગૃહમાંથી સસ્પેન્ડ કરી શકાય છે.

National Green Tribunal

- > તાજેતરમાં સુપ્રીમ કોર્ટ National Green Tribunal-NGT પડકારતી અપીલોને નકારી કાઢી છે, જેમાં NCR અને ભારતના અન્ય શહેરોમાં કોવિડ-19 મહામારી દરમિયાન તમામ ફટાકડાના વેચાણ અને ઉપયોગ પર સંપૂર્ણ પ્રતિબંધ લાદવામાં આવ્યો હતો.
- > ફટાકડા સળગાવવાને કારણે નબળા ઈન્ડેક્સ (Air Quality Index-AQI)ના સંદર્ભમાં આ આદેશ આપવામાં આવ્યો હતો.

ફટાકડાની હાનિકારક અસરો

- > ફટાકડામાં ભારે ધાતુઓ અને ઝેરી રસાયણો જેવા ક્વે કેડીમયમ, સીસું, કોમિયમ, એલ્યુમિનિયમ, મેગ્નેશિયમ, નાઈટ્રોસ, કાર્બન મોનોક્સાઈડ, તાંબુ, પોટેશિયમ, સોડિયમ, ઝિંક ઓક્સાઈડ, મેગેનીઝ ડાયોક્સાઈડ વગેરે હોય છે.
- > આ રસાયણો હૃદયરોગ, શ્વસન અથવા ચેતાતંત્રના વિકારના સ્વરૂપમાં લોકોના સ્વાસ્થ્ય પર ગંભીર અસરો કરી શકે છે.
- > આ ઉપરાંત ધ્વનિ પ્રદૂષણને કારણે અસ્વસ્થતા, કાયલાઉ અથવા કાયમી શ્રવણ શક્તિ ગુમાવવી, હાઈપરટેન્શન, ઊંઘમાં ખલેલ અને બાળકોમાં પણ નબળી જ્ઞાનાત્ક વિકાસ થાય છે.

મતની ગોપનીયતા

- > તાજેતરમાં ભારતે ઠરાવ્યું છે કે સંસદીય હોય કે રાજ્ય ધારાસભા હોય, કોઈપણ ચૂંટણીમાં મતદાનની ગુપ્તતા જાળવવી ફરજિયાત છે.
- > તેણે 'પીપલ્સ યુનિયન ફોર સિવિલ લિબર્ટીઝ' કેસમાં તેના 2013ના ચુકાદાને પુનરાવર્તિત કર્યો હતો.

નવીનતમ નિર્ણયની વિશેષતાઓ

- > મૂળભૂત અધિકારોનો એક ભાગ : ગોપનીયતા એ સ્વતંત્રતાના મૂળભૂત અધિકારનો એક ભાગ છે. લોકશાહી કોઈની પસંદગીની ગોપનીયતા મજબૂત થાય છે.
- > માળખાગત સુવિધાઓનો એક ભાગ : લોકશાહી અને મુક્ત ચૂંટણીઓ બંધારણના ભાગ છે.
- > 1973ના ઐતિહાસિક ચુકાદામાં 'ઈન્ફાસ્ટ્રક્ચર'નો ખ્યાલ અસ્તિત્વમાં આવ્યો હતો.
- > બૂથ કેપ્ચરિંગ પર : બૂથ કેપ્ચરિંગ અને/અથવા બોગસ મતદાન પર લોખંડના હાથથી કાર્યવાહી થવી જોઈએ, કારણ કે આખરે કાયદા અને લોકશાહીના શાસનને અસર કરે છે.
- > કોઈને પણ મુક્ત અને નિષ્પક્ષ ચૂંટણીના અધિકારને નબળો પાડવાની મંજૂરી આપી શકાય નહીં.
- > ગેરકાયદેસર સભા પર : એક વખત ગેરકાયદેસર સભા સામાન્ય હેતુની કાર્યવાહીમાં સ્થાપિત થઈ જાય પછી, ગેરકાયદેસર સભાનો દરેક સભ્ય રમખાણોના ગુનામાં દોષી છે.
- > બળનો ઉપયોગ : વિધાનસભાના એક સભ્ય દ્વારા તે નાનું વર્તન હોય તો પણ તેને ગેરકાયદેસર કૃત્ય તરીકે સ્થાપિત થયા પછી રમખાણોની વ્યાખ્યામાં શામેલ કરવામાં આવે છે.
- > એ જરૂરી નથી કે ગેરકાયદેસર બળ અથવા હિંસા બધાએ કરવી જોઈએ, પરંતુ વિધાનસભાના તમામ સભ્યો માટે છે.
- > ભારતીય કાયદા મુજબ ભારતીય દેસ સંહિતાની કલમ 141માં 'ગેરકાયદેસર સભા'ની વ્યાખ્યા નક્કી કરવામાં આવી છે.

- સુપ્રીમ કોર્ટના ચુકાદામાંથી બહાર આવેલા બે મુખ્ય મુદ્દાઓ નીચે મુજબ છે.
- મત આપવાનો અધિકાર પણ મત ન આપવાનો અધિકાર એટલેકે નકારી કાઢવાનો અધિકાર પણ સામેલ છે.
- ગોપનીયતનો અધિકાર એ મુક્ત અને નિષ્પક્ષ ચૂંટણીઓનો અભિન્ન ભાગ છે.
- નકારી કાઢવાનો અધિકાર : તેનો અર્થ એ થાય છે કે મતદાન કરતી વખતે ચૂંટણી દરમિયાન કોઈ ઉમેદવારની પસંદગી ન કરવાનો સંપૂર્ણ અધિકાર છે.
- આવા અધિકારનો અર્થ તટસ્થા રહેવાનો વિકલ્પ છે. તે વાણી અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતામાંથી લેવામાં આવ્યું છે.
- મતદાન સમયે 'ઉપરોક્તમાંથી કોઈ નહીં' (None of the Above'-NOTA)ના બટનનો સમાવેશ ચૂંટણી પ્રક્રિયામાં લોકોની ભાગીદારીમાં વધારો કરી શકે છે.

અન્ય નિર્ણયો

- અગાઉ, સુપ્રીમ કોર્ટે સ્વીકાર્યું હતું કે મતપત્રોની ગુપ્તાનો સિદ્ધાંત બંધારણીય લોકશાહીનો એક મહત્વપૂર્ણ સિદ્ધાંત છે અને ઉલ્લેખ જનપ્રતિનિધત્વ અધિનિયમ (RPA) 1951ની કલમ 94 હેઠળ કરવામાં આવે છે.
- આ વિભાગ મતદારોની મતની પસંદગી વિશે ગુપ્તતા જાળવવાના વિશેષાધિકારને સમર્થન આપે છે.

બેસવાનો અધિકાર

- તાજેતરમાં તમિલનાડુ સરકારે શોપ્સ એન્ડ એસ્ટાબ્લિશમેન્ટ્સ એક્ટ, 1947માં સુધારો કરવા માટે એક વિધેયક રજૂ કર્યું છે.
- આ વિધેયકમાં કર્મચારીઓ માટે ફરજિયાત બેઠક સુવિધા પૂરી પાડવા માટે પેટા વિભાગ ઉમેરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે.
- વિધેયકની આવશ્યકતા :
- દુકાનો અને સંસ્થાઓમાં કામ કરતા કર્મચારીઓને ફરજ પર ઉભા રહેવાની ફરજ પડે છે. પરિણામે આરોગ્યની વિવિધ સમસ્યાઓ થાય છે.

મહત્વ

- આનાથી મોટા અને નાના મથકોના હાજારો કર્મચારીઓને ખાસ કરીને કાપડ અને જવેલરી શોરૂમમાં કામ કરતા લોકોને ફાયદો થશે.
- થોડાં વર્ષો પહેલાં કેરળમાં ટેક્સટાઈલ શોરૂમના કર્મચારીઓએ 'બેસવાના અધિકાર'ની માંગ સાથે વિરોધ પ્રદર્શન કર્યું હતું.
- તેણે કેરળ સરકારને 2018માં કેરળ શોપ્સ એન્ડ એસ્ટાબ્લિશમેન્ટ્સ એક્ટ (Kerala Shops and Establishments Act) માં સુધારો કરવા પ્રેરણા આપી હતી જેથી તેમને બેઠક પૂરી પાડવામાં આવે.

ગુજરાત સરકારની વર્ગ-3 ની તમામ નવી ભરતીઓ માટેની વિશેષ

જનરલ બેચ

સર્વશ્રેષ્ઠ ગેરન્ટેડ તેયારી

10% DISCOUNT

તલાટી / પંચાયત મંત્રી, ગ્રામસેવક, સબ-ઓડિટર, ટેડ ક્લાર્ક, નાયબ નિરીક્ષક, બિનસચિવાલય ક્લાર્ક

રાજકોટ, અમદાવાદ અને ગાંધીનગરની શ્રેષ્ઠતમ ફેકલ્ટી દ્વારા શિક્ષણ તથા માગદર્શન

સ્માર્ટ વર્ક અને સમજણ શક્તિના સમન્વયથી અભ્યાસ ટુ ધી પોઈન્ટ પરીક્ષાલક્ષી એડવાન્સ લેવલ મટીરિયલ્સ

ફ્રી ટ્રાયલ લેકચર

16/11/21 સવારે 8 થી 10

અમદાવાદ Offline

ફ્રી ડીડીગ્રુમ 8 AM TO 8 PM

Daily, Weekly, Monthly OMR દ્વારા TEST નું આયોજન

રજીસ્ટ્રેશન ફરજિયાત

84695-01110
84696-01110

127 RBS COMPLEX, એચ. કે. કોલેજ ની સામે, આશ્રમ રોડ, અમદાવાદ

www.iceonline.in t.me/icerajkotofficial icerajkot

પ્રશ્નોત્તરી

- 1) જાહેર સુરક્ષા કાયદા વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.
1. ગૃહમંત્રીની મુલાકાત પહેલા કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશ જમ્મુ-કાશ્મીર (J&K)માં લગભગ 700 વ્યક્તિઓની અટકાયત કરવામાં આવી હતી અને તેમાંથી કેટલાકની જમ્મુ-કાશ્મીર જાહેર સુરક્ષા અધિનિયમ (PSA), 1978 હેઠળ અટકાયત કરવામાં આવી છે.
  2. PSA હેઠળ, જો કોઈ વ્યક્તિનું કામ રાજ્યની સુરક્ષા અથવા જાહેર વ્યવસ્થાની જાળવણીથી વિપરીત હોય તો એક્ટિવક્યુટિવ ઓર્ડરના આધારે મહત્તમ બે વર્ષ સુધી સુનાવણી વિના અટકાયત કરી શકાય છે.
  3. ડિટેન્શનનો આદેશ ડિવિઝનલ કમિશનર અથવા જિલ્લા મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવે છે.
  4. વહીવટી નિવારક અટકાયત આદેશને પડકારવાનો એકમાત્ર રસ્તો અટકાયતમાં લેવામાં આવેલા વ્યક્તિના સંબંધીઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી હેબિયસ કોર્પસ અરજી દ્વારા છે.
ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?
(A) 1,2,3 (B) 2,3,4
(C) 1,2,4 (D) 1,2,3 અને 4
-
- 2) પેગાસસ કેસ વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.
1. વ્યક્તિગત ડેટા સંરક્ષણ વિધેયક 2019ના અમલીકરણને ઝડપી બનાવવાની જરૂર છે.
  2. ન્યાયાધીશ રવિન્દ્રનની દેખરેખ હેઠળ રચાયેલી પેનલ આ મુદ્દાને કેવી રીતે સંબોધે છે તે દ્વારા કોર્ટના આદેશની મૂળભૂત ભાવનાની તપાસ કરવામાં આવશે.
  3. કે.એસ પુટ્ટાસ્વામી કેસ, 2017માં સુપ્રીમ કોર્ટે મૂળભૂત અધિકારોના ભાંગરૂપે ગોપનીયતાનો અધિકાર રાખ્યો હતો.
  4. અદાલતે પુનરાવર્તન કર્યું હતું કે ગોપનીયતાનો અધિકાર માનવ અસ્તિત્વ જેટલો પવિત્ર છે અને માનવ ગૌરવ અને સ્વાયત્તતા માટે આવશ્યક છે.
ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?
(A) 1,2,3 (B) 2,3,4
(C) 1,2,4 (D) 1,2,3 અને 4
-
- 3) જન્મ અને મૃત્યુ નોંધણી અધિનિયમ (RBD), 1969 વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.
1. NPR અપડેટ અને વસ્તી ગણતરીનો પ્રથમ તબક્કો RGI દ્વારા એક સાથે હાથ ધરવામાં આવશે.
  2. તે તેને 'રાષ્ટ્રીય સ્તરે નોંધાયેલા જન્મો અને મૃત્યુના ડેટાબેઝને જાળવવામાં' ક્ષમતા પ્રદાન કરશે.
  3. RBD એક્ટ, 1969ની વિવિધ કલમોની જોગવાઈઓને સરળ બનાવવા અને તેને લોકો માટે મૈત્રીપૂર્ણ બનાવવાના હેતુથી સુધારાની દરખાસ્ત કરવામાં આવી છે.
  4. NPR પાસે પહેલેથી જ 1.19 કરોડ રહેવાસીઓનો ડેટાબેઝ છે.
ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?
(A) 1,2,3 (B) 2,3,4
(C) 1,2,4 (D) 1,2,3 અને 4

- 4) ઈન્ડિયન ટેલિગ્રાફ રાઈટ ઓફ વે (સુધારા) નિયમો વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.
1. તાજેતરમાં કેન્દ્ર સરકારે ઈન્ડિયન ટેલિગ્રાફ રાઈટ ઓફ વે (સુધારા) નિયમો, 2021ને સૂચિત કર્યા છે.
  2. આ નિયમનો ઉદ્દેશ ઈન્ડિયન ટેલિગ્રાફ રાઈટ ઓફ વે રૂલ્સ, 2016માં ઓવરગ્રાઉન્ડ ટેલિગ્રાફ લાઈન સ્થાપવા માટે નજીવી એકમુશ્ત વળતર અને સમાન પ્રક્રિયાને લગતી જોગવાઈઓનો સમાવેશ કરવાનો છે.
  3. આ સુધારાઓ દેશભરમાં ડિજિટલ સંદેશાવ્યવહાર માળખાની સ્થાપના અને વૃદ્ધિ માટે માર્ગના અધિકાર (RoW) પરવાનગી પ્રક્રિયાઓને સરળ બનાવશે.
ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?
(A) 1,2 (B) 2,3
(C) 1,3 (D) 1,2 અને 3
-
- 5) સામાજિક જવાબદારી વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.
1. તેને જવાબદારી સુનિશ્ચિત કરવાની દિશામાં એક અભિગમ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવે છે.
  2. રાજ્યએ વ્યાપક જવાબદારી પ્રોજેક્ટમાં 'ઈચ્છુક સાથી' (Willing Accomplice) તરીકે પોતાની 'આંતરિક' પદ્ધતિ એવી રીતે રજૂ કરવાની જરૂર છે.
  3. સામાજિક ઓડિટસામાજિક જવાબદારી અને પારદર્શિતાનું સાધન છે.
  4. તે દરેકને નાગરિક તરીકે સશક્ત બનાવવાની સરકારી સંસ્થાઓ અને અધિકારીઓની જવાબદારી સુનિશ્ચિત કરે છે.
ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?
(A) 1,2 અને 3 (B) 2,3 અને 4
(C) 1,2 અને 4 (D) 1,2,3 અને 4
-
- 6) પર્સનલ ડેટા પ્રોટેક્શન બિલ વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.
1. તાજેતરમાં સંયુક્ત સંસદીય સમિતિ (JPC)એ પરામર્શ માટે પર્સનલ ડેટા પ્રોટેક્શન બિલ, 2019 (Personal Data Protection Bill, 2019) ફરી ખોલ્યું છે.
  2. તે સામાન્ય રીતે 'ગોપનીયતા વિધેયક' તરીકે ઓળખાય છે અને ડેટાના સંગ્રહ, સંચાલન અને પ્રક્રિયાને નિયંત્રિત કરીને વ્યક્તિગત અધિકારોનું રક્ષણ કરવાનું વચન આપે છે જે વ્યક્તિની ઓળખ કરશે.
  3. સપ્ટેમ્બર 2019માં, સરકારે બિન-વ્યક્તિગત ડેટાને નિયંત્રિત કરવા માટે માળખાની ભલામણ કરવા માટે એક નવી સમિતિની રચના કરી હતી.
  4. ફેસબુક અને ગૂગલ જેવા તકનીકી દિગ્ગજો તેની વિરુદ્ધ છે અને ડેટાના સ્થાનિકીકરણની સંરક્ષણવાદી નીતિની ટીકા કરી છે કારણ કે તેમને ડર છે કે તેની અસર અન્ય દેશો પર પણ પડશે.
ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?
(A) 1,2 અને 3 (B) 2,3 અને 4
(C) 1,2 અને 4 (D) 1,2,3 અને 4

7) NDAમાં મહિલાઓના પ્રવેશ વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. સુપ્રીમ કોર્ટે મે 2022 સુધીમાં રાષ્ટ્રીય સંરક્ષણ એકેડમી (NDA)માં મહિલાઓના પ્રવેશને મુલતવી રાખવાની કેન્દ્ર સરકારની અરજીને ફગાવી દીધી છે.
2. જસ્ટિસ એસ.કે. કૌલની આગેવાની હેઠળની બંડપીઠે એડિશનલ સોલિસિટર જનરલ ઐશ્વર્યા ભાટીને જણાવ્યું હતું કે બધું એક વર્ષ માટે મુલતવી રાખવું મુશ્કેલ છે.
3. કેન્દ્ર સરકારે સર્વોચ્ચ અદાલતને માહિતી આપી હતી કે કેન્દ્રીય જાહેર સેવા આયોગ (UPSC) મે 2022માં મહિલાઓને NDAની પરીક્ષામાં ભાગ લેવા માટે જાહેરનામું બહાર પાડશે.

ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી કયાં નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) 1,2 (B) 2,3
(C) 1,3 (D) 1,2 અને 3

8) જ્ઞાતિની વસ્તી ગણતરી વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. 2011ની સામાજિક-આર્થિક અને જાતિ વસ્તી ગણતરી (SECC)માં નોંધાયેલા જાતિ આધારિત આંકડા/ડેટા સત્તાવાર હેતુઓ માટે 'બિનઉપયોગી' છે.
2. જાતિવાર વસ્તી ગણતરી નીતિ 1951માં છોડી દેવામાં આવી હતી.
3. ભારતમાં વસ્તી ગણતરી 1881માં સંસ્થાનવાદી શાસન દરમિયાન શરૂ થઈ હતી.
4. વસ્તી ગણતરી 1948ના વસ્તી ગણતરી અધિનિયમ હેઠળ આવે છે.

ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી કયાં નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) 1,2 અને 3 (B) 2,3 અને 4
(C) 1,2 અને 4 (D) 1,2,3 અને 4

9) કોર્ટની અવમાનના વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. તિરસ્કાર બદલ સજા કરવાની સત્તા એ આ અદાલતમાં સ્થાપિત બંધારણીય સત્તા છે જેને કાયદાકીય કાયદા દ્વારા પણ ઘટાડી શકાતી નથી અથવા નાબૂદ કરી શકાતી નથી.
2. તિરસ્કાર અધિકાર જાળવવાનો હેતુ ન્યાયિક મંચની સંસ્થાની ગરિમા જાળવવાનો છે.
3. કાયદાની કલમ 5 માં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે 'ન્યાયી ટીકા' અથવા 'ન્યાયી ટિપ્પણી' આખરે નક્કી કરાયેલા કેસની ગુણવત્તા પર તિરસ્કાર નહીં હોય.
4. કોર્ટના કાયદાનો તિરસ્કાર ફક્ત એવા પ્રતિબંધો લાદી શકે છે જે ન્યાયિક સંસ્થાઓની માન્યતાને જાળવવા માટે જરૂરી છે.

ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી કયાં નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) 1,2 અને 3 (B) 2,3 અને 4
(C) 1,2 અને 4 (D) 1,2,3 અને 4

10) નિષ્ક્રિય રાજકીય પક્ષોની નોંધણી રદ કરવાની માંગ વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. તાજેતરમાં ભારતીય ચૂંટણી પંચ (Election Commission of India- ECI)એ નોંધાયેલા રાજકીય પક્ષોની અપડેટ્ડ લિસ્ટ ને સૂચિત કર્યું છે.
2. ચૂંટણી મુદ્દાઓ પર નજર રાખતી NGO એસોસિએશન ઓફ ડેમોક્રેટિક રિફોર્મ્સના જણાવ્યા અનુસાર છેલ્લા 10 વર્ષમાં નોંધાયેલા બિનમાન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષોની સંખ્યા બમણી થઈ ગઈ છે.
3. ચૂંટણી પંચ પાસે ચૂંટણી ગેરરીતિ કરનારા ઉમેદવારોને ગેરલાયક ઠેરવવાની સત્તા નથી. પંચ ફક્ત કેસની નોંધણીને સીધી કરી શકે છે.
4. દેશમાં બે હજારથી વધુ નોંધાયેલા બિનમાન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષો છે.

ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી કયાં નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) 1,2 અને 3 (B) 2,3 અને 4
(C) 1,2 અને 4 (D) 1,2,3 અને 4

11) સરકારી સહાય મૂળભૂત અધિકારો વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. સંસ્થાને સરકારી સહાય એ નીતિનો વિષય છે, તે મૂળભૂત અધિકાર નથી.
2. કલમ 30(1A) લઘુમતી જૂથો દ્વારા સ્થાપિત કોઈપણ શૈક્ષણિક સંસ્થાની સંપત્તિના સંપાદન માટે રકમના નિર્ધારણ સાથે સંબંધિત છે.
3. સરકારી સહાય એ નીતિગત નિર્ણય છે. તે વિવિધ પરિબલો પર આધાર રાખે છે.
4. જો સરકારે સહાય પાછી ખેંચવાની નીતિ ઘડી હોય તો કોઈ પણ સંસ્થા આ નિર્ણય પર સવાલ ન કરી શકે.

ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી કયાં નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) 1,2 અને 3 (B) 2,3 અને 4
(C) 1,2 અને 4 (D) 1,2,3 અને 4

12) જાહેર હિતની અરજી વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. અદાલતોમાં પેન્ડિંગ કેસોની સંખ્યા પહેલેથી જ વધારે છે અને PILનો દુરુપયોગ વધી રહ્યો છે.
2. PIL મારફતે સામાજિક-આર્થિક અથવા પર્યાવરણીય સમસ્યાઓ હલ કરવાની પ્રક્રિયામાં ન્યાયતંત્ર દ્વારા ન્યાયિક અતિક્રમણના કિસ્સાઓ હોઈ શકે છે.
3. PILનો ખ્યાલ કાયદાની મદદથી ઝડપી સામાજિક ન્યાયની સુરક્ષા અને વિસ્તરણ માટે ભારતના બંધારણની કલમ 39A માં સમાવિષ્ટ સિદ્ધાંતોને અનુરૂપ છે.
4. તે ન્યાયિક સક્રિયતા દ્વારા અદાલતો દ્વારા લોકોને આપવામાં આવેલી સત્તા છે.

ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી કયા નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) 1,2 અને 3 (B) 2,3 અને 4
(C) 1,2 અને 4 (D) 1,2,3 અને 4

13) ચૂંટણી ચિહ્ન વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

- 1968 પહેલાં ચૂંટણી પંચે ચૂંટણી નિયમો, 1961ના સંચાલન હેઠળ જાહેરનામા અને કારોબારી આદેશો જારી કર્યા હતા.
- ચૂંટણીલક્ષી/ચૂંટણી પ્રતીક એ રાજકીય પક્ષને ફાળવવામાં આવતું પ્રમાણભૂત પ્રતીક છે.
- 1960ના દાયકામાં એવી દરખાસ્ત કરવામાં આવી હતી કે ચૂંટણી ચિહ્નોનું નિયમન, અનામત અને સંસદના કાયદા દ્વારા ફાળવણી કરવી જોઈએ.
- દરેક રાષ્ટ્રીય પક્ષ અને રાજ્ય સ્તરના પક્ષને અનુક્રમે દેશ અને રાજ્યોમાં ઉપયોગ માટે ખાસ અનામત પ્રતીક ફાળવવામાં આવે છે.

ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી કયા નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) 1,2 અને 3 (B) 2,3 અને 4
(C) 1,2 અને 4 (D) 1,2,3 અને 4

14) પક્ષપલટાના કાયદા વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

- પક્ષપલટાથી કાયદા ઘડનારાઓની ખરીદી અને વેચાણને પણ પ્રોત્સાહન આપવામાં આવે છે, જેમને લોકશાહી વ્યવસ્થાના આદેશની વિરૂદ્ધ સ્પષ્ટ પણે ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે.
- ઝારખંડ અને રાજસ્થાન જેવા અન્ય રાજ્યોમાં પણ પક્ષપલટા વિરોધી કાર્યવાહી ચાલી રહી છે.
- પક્ષપલટા વિરોધી કાયદો લાગુ થયા બાદ સાંસદ કે ધારાસભ્યએ પક્ષના નિર્દેશોનું સંપૂર્ણ પાલન કરવું પડશે.
- કુખ્યાત 'આયા રામ, ગયા રામ' નું સૂત્ર ધારાસભ્યોએ 1960ના દાયકામાં વારંવાર પક્ષપલટાની પૃષ્ઠભૂમિ સામે લખ્યું હતું.

ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી કયા નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) 1,2 અને 3 (B) 2,3 અને 4
(C) 1,2 અને 4 (D) 1,2,3 અને 4

15) ભારતીય નાગરિકતાના ત્યાગ વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

- ગૃહ મંત્રાલય (MHA)એ ભારતીયો માટે તેમની નાગરિકતાનો ત્યાગ કરવા ઈચ્છતા લોકો માટે આ પ્રક્રિયાને વધુ સરળ બનાવી દીધી છે.
- નાગરિકતા મુક્ત કરવાની નવી પ્રક્રિયા અરજદારોને દસ્તાવેજો ઓનલાઇન અપલોડ કરવાની સુવિધા આપશે અને 60 દિવસની અંદર સમગ્ર પ્રક્રિયા પૂર્ણ કરવાની પણ જોગવાઈ કરશે.
- 2015-19ની વચ્ચે 6.7 લાખથી વધુ ભારતીયોએ તેમની નાગરિકતાનો ત્યાગ કર્યો હતો.

ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી કયા નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) 1 અને 2 (B) 2 અને 3
(C) 1 અને 3 (D) 1,2 અને 3

16) 'આરોગ્યના અધિકાર'ની માંગ વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

- અન્ય અધિકારોની જેમ, આરોગ્યના અધિકારમાં સ્વતંત્રતા અને અધિકાર બંને ઘટકોનો પણ સમાવેશ થાય છે.
- આરોગ્ય સંભાળ રોકાણ માટે સમર્પિત 'ડેવલપમેન્ટલ ફાઇનાન્સ ઈન્સ્ટિટ્યૂટ' (DFI) જરૂરી છે.
- સરકાર 2025 સુધીમાં GDPના 2.5 ટકા આરોગ્ય પર ખર્ચ કરવા માટે પ્રતિબદ્ધ છે.
- ભારત સંયુક્ત રાષ્ટ્ર દ્વારા માનવ અધિકારોની સાર્વત્રિક ઘોષણા (1948)ની કલમ 25 પર હસ્તાક્ષર કરનાર છે.

ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી કયા નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) 1,2 અને 3 (B) 2,3 અને 4
(C) 1,2 અને 4 (D) 1,2,3 અને 4

17) નેશનલ ગ્રીન ટ્રિબ્યુનલ સાથે સુઓ મોટોની નોંધની સત્તાઓ વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

- માનવ વિકાસ પ્રવૃત્તિઓ સાથે સંતુલનમાં પર્યાવરણના અસરકારક રક્ષણ માટે ટ્રિબ્યુનલનો વ્યાપ અને વધુ સ્વાયત્તતા વધારવાની જરૂર છે.
- ટ્રિબ્યુનલ પાસે તેના નિર્ણયની સમીક્ષા કરવાની સત્તા છે. આ નિર્ણયને 90 દિવસની અંદર સુપ્રીમ કોર્ટ સમક્ષ પડકારી શકાય છે.
- નેશનલ ગ્રીન ટ્રિબ્યુનલને કાર્યાત્મક ક્ષમતા આપવાનો ઉદ્દેશ પર્યાવરણીય જનાદેશમાં સંપૂર્ણ ન્યાય માટે વ્યાપક સત્તાઓનો લાભ લેવાનો છે.
- કોર્ટે 'નેશનલ ગ્રીન ટ્રિબ્યુનલ'ને વિશ્વની સૌથી પ્રગતિશીલ ટ્રિબ્યુનલ તરીકે માન્યતા આપી છે.

ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી કયા નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) 1,2 અને 3 (B) 2,3 અને 4
(C) 1,2 અને 4 (D) 1,2,3 અને 4

18) રાષ્ટ્રીય માનવ અધિકાર પંચ વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

- તે દેશમાં માનવ અધિકારોનું વોચડોગ છે, એટલે કે, ભારતીય બંધારણ દ્વારા બાંધેલી આપવામાં આવે છે અથવા આં તરારાષ્ટ્રીય કરારોમાં શામેલ છે.
- તેમાં માનવ અધિકાર સંરક્ષણ (સુધારા) અધિનિયમ, 2006 અને માનવ અધિકાર (સુધારા) અધિનિયમ, 2019 દ્વારા સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો.
- તે એક બહુ-સભ્ય સંસ્થા છે જેમાં એક અધ્યક્ષ અને ચાર સભ્યોનો સમાવેશ થાય છે.
- રાષ્ટ્રીય માનવ અધિકાર પંચના અધ્યક્ષ અને સભ્યોની મુદત 3 વર્ષ છે અથવા તેઓ 70 વર્ષની ઉંમર સુધી (જે પણ વહેલો હોય) પદ સંભાળે છે.

ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી કયા નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) 1,2 અને 3 (B) 2,3 અને 4
(C) 1,2 અને 4 (D) 1,2,3 અને 4

19) નેશનલ ગ્રીન ટ્રીબ્યુનલ (NGT)ની સ્થિતિ વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. NGTની સ્થાપના 18 ઓક્ટોબર, 2010ના રોજ નેશનલ ગ્રીન ટ્રીબ્યુનલ એક્ટ, 2010 હેઠળ કરવામાં આવી હતી.
  2. અન્ય કોઈ અર્થઘટન રાખવું એ જાહેર હિતની વિરુદ્ધ હશે અને પર્યાવરણીય દેખરેખને બિનઅસરકારક અને દાંત વગરનું બનાવશે.
  3. તે કલમ 21ની બંધારણીય જોગવાઈથી પ્રેરિત હતી.
ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી કયાં નિવેદનો યોગ્ય છે?
- (A) 1 અને 2 (B) 2 અને 3
(C) 1 અને 3 (D) 1,2, અને 3

20) ગર્ભાવસ્થાની તબીબી સમાપ્તિ માટેના નિયમો વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. નવા નિયમોએ અમુક અંશે ગર્ભપાતની પહોંચ વધારી છે, પરંતુ તેઓ MPT એક્ટમાં મૂળભૂત ખામીને સુધારવામાં નિષ્ફળ ગયા છે.
  2. આ કાયદામાં ફક્ત સ્ત્રીરોગ અથવા પ્રસૂતિમાં નિષ્ણાત ડોક્ટરો દ્વારા ગર્ભપાતની જરૂર છે.
  3. નવા નિયમો ટકાઉ વિકાસ લક્ષ્યો (SDG) 3.1, 3.7 અને 5.6ને પહોંચી વળવામાં મદદ કરવા માટે માતાના મૃત્યુદરનું સંચાલન કરવામાં ફાળો આપશે.
  4. વિનંતી મળ્યાના પાંચ દિવસની અંદર બોર્ડ દ્વારા ગર્ભપાતની પ્રક્રિયા કરવી જોઈએ.
ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી કયાં નિવેદનો યોગ્ય છે?
- (A) 1,2 અને 3 (B) 2,3 અને 4
(C) 1,2 અને 4 (D) 1,2,3 અને 4

21) નોકરીના ઈચ્છુક લોકો માટે હેલ્પલાઈન વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. યુનિયન પબ્લિક સર્વિસ કમિશન (UPSC) એ કેન્દ્ર સરકારના જાહેર કર્મચારીઓ માટે ભારતની અગ્રણી કેન્દ્રીય ભરતી એજન્સી છે.
  2. હેલ્પલાઈન નંબર તમામ કામકાજના દિવસોમાં ઓફિસ સમય દરમિયાન કાર્યરત રહેશે.
  3. UPSCનું ચાર્ટર ભારતના બંધારણના ભાગ XIV દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવ્યું છે.
ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી કયાં નિવેદનો યોગ્ય છે?
- (A) 1,2 (B) 2,3
(C) 1,3 (D) 1,2, અને 3

22) વિરોધ કરવાનો અધિકાર વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. સુપ્રીમ કોર્ટે કહ્યું કે ખેડૂતોને વિરોધ કરવાનો અધિકાર છે પરંતુ રસ્તાઓ(નાગરિકોના અવરજવરના અધિકારમાં અવરોધ)અનિશ્ચિત સમય માટે અવરોધિત કરી શકાય નહીં.
  2. જોકે વિરોધ કરવાનો અધિકાર મૂળભૂત અધિકારો હેઠળ સ્પષ્ટ અધિકાર નથી, પરંતુ વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાના અધિકાર હેઠળ તેને કલમ 19 હેઠળ સામેલ કરી શકાય છે.
  3. કલમ 19(1)(a): અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાનો અધિકાર સરકારને તેના આચરણ પર મુક્તપણે પોતાનો અભિપ્રાય વ્યક્ત કરવાની સત્તા આપે છે.
  4. કલમ 19(1)(b): સંઘ (Association)નો અધિકાર રાજકીય હેતુઓ માટે સંઘની રચના કરવાનો છે.
ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી કયાં નિવેદનો યોગ્ય છે?
- (A) 1,2,3 (B) 2,3,4
(C) 1,2,4 (D) 1,2,3 અને 4

23) બાળ જાતીય શોષણ વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. POCSO એક્ટ હેઠળ દોષિત ઠેરવવાનો દર માત્ર 32% છે, જેમાં છેલ્લા 5 વર્ષ દરમિયાન પેન્ડિંગ કેસોની સરેરાશ ટકાવારી 90 ટકા છે.
  2. We Protect Global Alliance એ 200થી વધુ સરકારો, ખાનગી ક્ષેત્રની કંપનીઓ અને નાગરિક સમાજ સંગઠનોની વૈશ્વિક યજ્ઞવળ છે.
  3. બાળ જાતીય શોષણ એ બહુસ્તરીય સમસ્યા છે જે બાળકોની શારીરિક સલામતી, માનસિક સ્વાસ્થ્ય, કલ્યાણ અને વર્તણૂકના પાસાઓને નકારાત્મક અસર કરે છે.
  4. NCMEC એક NGO છે, જે યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ કોંગ્રેસ દ્વારા સ્થાપિત છે.
ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી કયાં નિવેદનો યોગ્ય છે?
- (A) 1,2,3 (B) 2,3,4
(C) 1,2,4 (D) 1,2,3 અને 4

24) રાજકારણનું ગુનાહિતકરણ વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. ઉત્તરપ્રદેશની ચૂંટણીઓ પહેલા, રાજકીય પક્ષો ગુનાહિત પૃષ્ઠભૂમિ ધરાવતા પરંતુ તેમના સંબંધિત મતવિસ્તારમાં પ્રભાવશાળી લોકો સાથે જોડાણ કરવા માટે પુનઃ વિચારણા કરી રહ્યા છે.
  2. ગુનેગારોના રાજકારણમાં પ્રવેશ અંગે સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા સંસદને પહેલેથી જ ચેતવણી આપવામાં આવી છે.
  3. સુપ્રીમ કોર્ટે ગયા વર્ષે પણ મુખ્ય રાજકીય પક્ષો પર છેલ્લી બિહાર વિધાનસભાની ચૂંટણીમાં તેમના ઉમેદવારોની ગુનાહિત પૂર્વજોને મતદારોથી છુપાવવા બદલ દંડ ફટકાર્યો હતો.
ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી કયાં નિવેદનો યોગ્ય છે?
- (A) 1,2 (B) 2,3
(C) 1,3 (D) 1,2 અને 3

25) ઓલ ઇન્ડિયા જ્યુડિશિયલ સર્વિસ (AIJS) વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. પડતર કેસોની સંખ્યાને ધ્યાનમાં રાખીને ભરતી પ્રણાલીની સ્થાપના કરવી જરૂરી છે જે કેસોના ઝડપી નિકાલ માટે મોટી સંખ્યામાં કુશળ ન્યાયાધીશોની ભરતી કરવામાં સક્ષમ છે.
2. નીચલા ન્યાયતંત્રના જિલ્લા ન્યાયાધીશ સ્તર સુધીના તમામ ન્યાયાધીશોની પસંદગી પ્રાંતીય નાગરિક સેવાઓ (ન્યાયિક) પરીક્ષા દ્વારા કરવામાં આવે છે.
3. બોટમ-અપ અભિગમ: ભરતીમાં બોટમ-અપ અભિગમ નીચલા ન્યાયતંત્રમાં ભ્રષ્ટાચાર અને પરિવારવાદ જેવા મુદ્દાઓને પણ ધ્યાનમાં લેશે.
4. 1992માં ઓલ ઇન્ડિયા જાઝ એસોસિએશન વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયાની સુપ્રીમ કોર્ટ કેન્દ્રને AIJS સ્થાપવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો.

ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) 1,2,3 (B) 2,3,4
(C) 1,2,4 (D) 1,2,3 અને 4

26) પોલીસ સુધારાઓ પર રાષ્ટ્રીય માનવ અધિકાર પંચની ભલામણો વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. પોલીસ દળોના આધુનિકીકરણ માટેની યોજના (MPF) 1969-70માં શરૂ કરવામાં આવી હતી અને છેલ્લા કેટલાક વર્ષોમાં તેમાં અનેક ફેરફારો કરવામાં આવ્યા છે.
2. હાલમાં, કાનૂની માળખું ફોજદારી ન્યાય પ્રણાલીમાં તકનીકી અપનાવવા માટે યોગ્ય નથી.
3. પોલીસ સુધારાનો ઉદ્દેશ પોલીસ સંગઠનોના મૂલ્યો, સંસ્કૃતિ, નીતિઓ અને પદ્ધતિઓને બદલવાનો છે.
4. પોલીસ સુધારા તેમજ ફોજદારી ન્યાય પ્રણાલીમાં સુધારો કરવાની જરૂર છે.

ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) 1,2,3 (B) 2,3,4
(C) 1,2,4 (D) 1,2,3 અને 4

27) ખાદી ઉત્તરાધિકાર સંપત્તિ બિલ, 2021 વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. આ ખરડો માતાપિતાને તેમની સંપત્તિનું નામ કોને રાખવા માંગે છે તે નક્કી કરવાનો અધિકાર આપશે.
2. વાલીપણને ઘણી વાર ગેરસમજ કરવામાં આવે છે કારણ કે માલિકી ફક્ત એવી વ્યક્તિમાં જ હોય છે જે સૌથી નાની પુત્રી છે.
3. ખાસી હિલ્સ સ્વાયત્ત જિલ્લા પરિષદ (KHADC) બંધારણના છઠ્ઠા સમયપત્રક હેઠળની સંસ્થા છે.
4. આ વ્યવસ્થામાં વંશ અને વંશ માતાના વંશજોને શોધી કાઢવામાં આવે છે.

ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) 1,2,3 (B) 2,3,4
(C) 1,2,4 (D) 1,2,3 અને 4

28) વન્નિયાકુલા આરક્ષણ ગેરબંધારણીય: મદ્રાસ હાઈકોર્ટ વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. ચૂંટણી પંચની સ્થાપના 25 જાન્યુઆરી, 1950ના રોજ બંધારણ મુજબ કરવામાં આવી હતી.
2. રાજ્ય ફોર ધ મોસ્ટ બેકવર્ડ ક્લાસિસ એન્ડ રિલેજેટેડ કોમ્યુનિટીઝ એક્ટ, 2021 હેઠળ આ અનામત આપવામાં આવી હતી.
3. 1983માં, બીજા તમિલનાડુ પછાત પંચે સ્વીકાર્યું હતું કે વન્નિયાકુલા ક્ષત્રિયોની વસ્તી રાજ્યની કુલ વસ્તીના 13.01% હતી.
4. લોકશાહી રાજકારણમાં, ચૂંટાયેલી સરકારને તેના કાર્યકાળ દરમિયાન કોઈ પણ વિધેયકને કાયદો બનાવવાની નીતિ બનાવવા માટે તેની સત્તાનો ઉપયોગ કરતા રોકી શકાતી નથી.

ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) 1,2,3 (B) 2,3,4
(C) 1,2,4 (D) 1,2,3 અને 4

29) UIDAI ડેટા બિલમાંથી મુક્તિ વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. આ બિલ વ્યક્તિઓના અંગત ડેટાને સુરક્ષા આપવા માટે પસાર કરવામાં આવ્યું હતું.
2. આ અધિનિયમને આધાર (નાણાકીય અને અન્ય સબસિડી, લાભો અને સેવાઓની લક્ષિત ડિલિવરી) અધિનિયમ, 2016 તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે.
3. UIDAI એ આધાર અધિનિયમ, 2016 હેઠળ ઈલેક્ટ્રોનિક્સ અને ઈન્ફોર્મેશન ટેકનોલોજી મંત્રાલય દ્વારા સ્થાપિત એક વૈધાનિક સત્તા છે.

ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) 1,2 (B) 2,3
(C) 1,3 (D) 1,2, અને 3

30) ગવર્નરો અને લેફ્ટનન્ટ ગવર્નરોની 51મી કોન્ફરન્સ વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. મૃત્યુદંડની સજાના સંદર્ભમાં રાજ્યપાલને માફી આપવાની સત્તા નથી. ફાંસીની સજા માફ કરવાની સત્તા માત્ર રાષ્ટ્રપતિ પાસે છે.
2. યુદ્ધ અથવા શાંતિની ઘોષણા કરવાની સત્તા ફક્ત રાષ્ટ્રપતિ પાસે છે.
3. રાષ્ટ્રપતિ 12 સભ્યોને રાજ્યસભા માટે નોમિનેટ કરે છે. બીજી તરફ, રાજ્યપાલ રાજ્ય વિધાન પરિષદના 1/6 સભ્યોને નોમિનેટ કરે છે.

ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) 1,2 (B) 2,3
(C) 1,3 (D) 1,2, અને 3

31) विशेषाधिकार प्रस्ताव विशेष नीयेना विधानो ध्यानमां लो.

1. NMA ना वर्तमान प्रमुषनी शैक्षणिक अने व्यावसायिक पृष्ठभूमि मार्च 2010मां संसद द्वारा पसार करायेल कायदानी जइरियातोने पूर्ण करती नथी.
2. NMA नी स्थापना 'प्राचीन स्मारको अने पुरातत्वीय स्थलो अने अवशेषो अधिनियम' (AMASR) नी जोगवाँओ अनुसार संस्कृति मंत्रालय हेठण करवामां आवी छे.
3. NMA प्रतिबंधित अने नियंत्रित विस्तारोमां बांधकाम संबंधित प्रवृत्तियो माटे अरजदारोने मंजूरी आपवानुं पण विचारे छे.
4. ते मंत्री द्वारा संसदीय विशेषाधिकारोना भंग साथे व्यवहार करे छे.

उपरोक्त आपेल निवेदनोमांथी क्यां निवेदनो योग्य छे?

- (A) 1,2,3 (B) 2,3,4
(C) 1,2,4 (D) 1,2,3 अने 4

32) ચિલીના રાષ્ટ્રપતિ પર મહાભિયોગ વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. ચિલીના પ્રમુખ Sebastian Pinera પર 9 નવેમ્બર, 2021 ના રોજ ચિલીના કોંગ્રેસના નીચલા ગૃહ દ્વારા Pandora Papersના આરોપોને કારણે મહાભિયોગ કરવામાં આવ્યો હતો.
2. ટ્રાયલને 155 સભ્યોની ચેમ્બર ઓફ ડેપ્યુટીઝની તરફેણમાં ઓછામાં ઓછા 78 મત મળ્યા હતા.
3. વિપક્ષના સભ્યો સહિત 67 ધારાસભ્યોએ બંધારણીય આરોપો વિરુદ્ધ મતદાન કર્યું છે.

ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) 1,2 (B) 2,3
(C) 1,3 (D) 1,2, અને 3

33) રાષ્ટ્રીય કાનૂની સેવા દિવસ વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. વર્ષ 1995માં સૌપ્રથમવાર NLSDની શરૂઆત ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા સમાજના ગરીબ અને નબળા વર્ગોને સહાય પૂરી પાડવા માટે કરવામાં આવી હતી.
2. આ દિવસ દેશના નાગરિકોને કાનૂની સેવા સત્તા અધિનિયમ હેઠળની વિવિધ જોગવાઈઓ અને અરજદારોના અધિકારોથી વાકેફ કરવા માટે ઉજવવામાં આવે છે.
3. કલમ 14 અને 22(1) રાજ્ય માટે કાયદા સમક્ષ સમાનતા અને બધા માટે સમાન તકના આધારે ન્યાયને પ્રોત્સાહન આપતી કાનૂની વ્યવસ્થા સુનિશ્ચિત કરવાનું પણ ફરજિયાત બનાવે છે.
4. ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ તેના મુખ્ય આશ્રયદાતા છે.

ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) 1,2,3 (B) 2,3,4
(C) 1,2,4 (D) 1,2,3 અને 4

34) મધ્યસ્થી બિલનો ડ્રાફ્ટ વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. તાત્કાલિક રાહત માટે સક્ષમ ન્યાયિક મંચો અને અદાલતોનો સંપર્ક કરવા માટે આ બિલ અરજદારોના હિતોનું રક્ષણ કરે છે.
2. ડ્રાફ્ટ બિલ સ્થાનિક અને આંતરરાષ્ટ્રીય આર્બિટ્રેશન મુદ્દાઓના સંદર્ભમાં આર્બિટ્રેશન પર એક સ્વતંત્ર કાયદો લાવવાની દરખાસ્ત કરે છે.
3. તે અમુક કેસોમાં તેની જાહેરાત સામે પ્રતિરક્ષા પણ પ્રદાન કરે છે.

ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) 1,2 (B) 2,3
(C) 1,3 (D) 1,2, અને 3

35) દરિયાણા રાજ્ય સ્થાનિક ઉમેદવારોનો રોજગાર અધિનિયમ, 2020 વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. ઉદ્યોગો માટે જમીન સંપાદનની પ્રક્રિયામાં જમીન ગુમાવનારા ખેડૂતો અને ગ્રામજનોની પૂર્વ શરતો છે જેમાં ઉદ્યોગોએ સ્થાનિક યુવાનોને રોજગાર આપવો પડે છે.
2. સરકારી રોજગારીને કારણે બેરોજગારી વધી હોવાથી દેશમાં બેરોજગારીનો મુદ્દો સુસંગત બન્યો છે.
3. આંતર-રાજ્ય સ્થળાંતરિત કામદારો (ISMW) એક મોટા "ઓછા ઉપયોગમાં લેવાતા અથવા બિનઉપયોગી" મતદાતાઓની રચના કરે છે.
4. અનુચ્છેદ-19 એ સુનિશ્ચિત કરે છે કે નાગરિકો ભારતના ક્ષેત્રમાં મુક્તપણે આગળ વધી શકે છે.

ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) 1,2,3 (B) 2,3,4
(C) 1,2,4 (D) 1,2,3 અને 4

36) બેસવાનો અધિકાર વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. તાજેતરમાં તમિલનાડુ સરકારે તમિલનાડુ શોપ્સ એન્ડ એસ્ટાબ્લિશમેન્ટ્સ એક્ટ, 1947માં સુધારો કરવા એક વિધેયક રજૂ કર્યું છે.
2. આ વિધેયકમાં કર્મચારીઓ માટે ફરજિયાત બેઠક સુવિધા પૂરી પાડવા માટે પેટા વિભાગ ઉમેરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે.
3. બેસવાનો અધિકાર એ ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ 42ના અનુસંધાનમાં એક નવું પગલું છે. જે રાજ્યને કાર્યસ્થળ પર સમાન અને માનવીય પરિસ્થિતિઓ પ્રદાન કરવા માટે જોગવાઈઓ કરવા માટે પ્રેરિત કરે છે.
4. થોડા વર્ષો પહેલાં કેરળમાં ટેક્સટાઈલ શોરૂમના કર્મચારીઓએ 'બેસવાનો અધિકાર'ની માંગ સાથે વિરોધ પ્રદર્શન કર્યું હતું.

ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) 1, 2 અને 3 (B) 2, 3 અને 4
(C) 1, 3 અને 4 (D) 1, 2, 3 અને 4

37) राष्ट्रपति અને ઉપરાષ્ટ્રપતિની ચૂંટણી વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. બંધારણમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે અધ્યક્ષનું પદ ક્યારેય ખાલી ન હોવું જોઈએ.
2. ભારતના બંધારણ મુજબ અધ્યક્ષે ગૃહના સભ્ય બનવું જરૂરી છે.
3. એકવાર ઉમેદવાર નક્કી થઈ જાય પછી, સામાન્ય રીતે તેમનું નામ વડા પ્રધાન અથવા સંસદીય બાબતોના પ્રધાન દ્વારા સૂચવવામાં આવે છે.
ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?
(A) ફક્ત 1, અને 2 (B) ફક્ત 2, અને 3
(C) ફક્ત 1, અને 3 (D) 1, 2, અને 3

38) દિલ્હી વિધાનસભાની 'શાંતિ અને સંવાદિતા સમિતિ' વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. દિલ્હી વિધાનસભાએ રાજ્ય સૂચિ અને સમાંતર સૂચિમાં સમાવિષ્ટ વિવિધ એન્ટ્રીનો ઉપયોગ કર્યો હતો, જે હેઠળ દિલ્હી વિધાનસભાને આ મુદ્દે ચર્ચા કરવાની અને બહસ કરવાની સત્તા મળી છે.
2. વિધાનસભા માત્ર કાયદા ઘડનાર તરીકે જ કામ કરતી નથી પરંતુ શાસનના અન્ય ઘણા પાસાઓ પણ ધરાવે છે જે વિધાનસભા અને સમિતિના આવશ્યક કાર્યોનો ભાગ હોઈ શકે છે.
3. સોશિયલ મીડિયા પર કોઈપણ વિષય પર ખોટી માહિતીની સીધી અસર વિશાળ વિસ્તાર પર પડે છે જે આખરે રાજ્યોના શાસનને અસર કરે છે.
ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?
(A) ફક્ત 1, અને 2 (B) ફક્ત 2, અને 3
(C) ફક્ત 1, અને 3 (D) 1, 2, અને 3

39) UAPA ની કડક પ્રકૃતિ વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. UAPA ભારતનો મોટો આતંકવાદ વિરોધી કાયદો છે, જેના કારણે જામીન મેળવવું વધુ મુશ્કેલ બને છે.
2. ચાર્જશીટ દાખલ કરતા પહેલા ન્યાયિક કસ્ટડીનો મહત્તમ સમયગાળો સામાન્ય રીતે 90 દિવસથી વધારીને 180 દિવસ કરી શકાય છે.
3. ભારતમાં ન્યાય ડિલિવરી પ્રણાલીની સ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને મુકદ્દમાના સ્તરે પેન્ડિંગ કેસોનો દર સરેરાશ 95.5 ટકા છે.
4. તે રાજ્યને એવી વ્યક્તિઓની અટકાયત કરવાની અને ધરપકડ કરવાની અસ્પષ્ટ સત્તા આપે છે જેમને રાજ્ય માને છે કે આતંકવાદી પ્રવૃત્તિઓમાં સામેલ હતા.
ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?
(A) ફક્ત 1, અને 2 (B) ફક્ત 2, અને 3
(C) ફક્ત 3, અને 4 (D) 1, 2, 3 અને 4

40) પક્ષપલટા વિરોધી કાયદામાં ફેરફારની જરૂર વિષે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. 'પક્ષપલટા વિરોધી કાયદો' 1985માં 52મા બંધારણીય સુધારા દ્વારા પસાર કરવામાં આવ્યો હતો અને તેમાં અન્ય કોઈ રાજકીય પક્ષમાં પક્ષપલટાના આધારે ચૂંટાયેલા સભ્યોને ગેરલાયક ઠેરવવાની જોગવાઈ નક્કી કરવામાં આવી છે.
2. ગેરલાયક ઠેરવા સભ્યો એક જ ગૃહમાં એક બેઠક માટે કોઈ પણ રાજકીય પક્ષ માટે ચૂંટણી લડી શકે છે.
3. પક્ષપલટા વિરોધી કાયદો સંસદીય લોકશાહીની વિભાવના સામે કામ કરી રહ્યો છે.
4. જો કોઈ પક્ષ અથવા પક્ષના નેતૃત્વના સંદર્ભમાં કોઈ મતભેદ હોય તો તેણે રાજીનામું આપવું જોઈએ અને લોકોને નવા જનાદેશનો અધિકાર છે.
ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?
(A) 1, 2 અને 3 (B) 2, 3 અને 4
(C) 1, 2 અને 4 (D) 1, 2, 3 અને 4

41) ન્યાયતંત્ર માટે માળખાગત સુવિધાઓ વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. કેન્દ્રીય મંત્રીમંડળે આગામી પાંચ વર્ષ માટે ન્યાયતંત્ર માટે માળખાગત સુવિધાઓના વિકાસ માટે કેન્દ્રીય પ્રાયોજિત યોજના (CSS)ને ચાલુ રાખવાની મંજૂરી આપી છે.
2. ગ્રામ ન્યાયાલય યોજના અને ન્યાય વિતરણ અને કાનૂની સુધારા માટે રાષ્ટ્રીય મિશન મારફતે મિશન મોડમાં 50 કરોડ ફાળવવામાં આવશે.
3. ગ્રામ ન્યાયાલયો તેમના વિશિષ્ટ અધિકારક્ષેત્રમાં કોઈપણ સ્થળે મોબાઈલ કોર્ટ તરીકે કામ કરી શકે છે.
4. અદાલતો દ્વારા વકીલોને વારંવાર મુલતવી રાખવાથી ન્યાય આપવામાં બિનજરૂરી વિલંબ થાય છે.
ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?
(A) 1, 2 અને 3 (B) 2, 3 અને 4
(C) 1, 2 અને 4 (D) 1, 2, 3 અને 4

42) પીયૂષ ગોયલની રાજ્યસભામાં ગૃહના નેતા તરીકેની નિમણૂક (Leader of House) વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. કેન્દ્રીય વાણિજ્ય, ગ્રાહક બાબતો અને ખાદ્ય અને કાપડ મંત્રી પીયૂષ ગોયલ રાજ્યસભામાં થાવર ચંદ ગેહલોતના સ્થાને ગૃહના નેતા તરીકે સ્થાન લેશે.
2. ગેહલોત જ્યારે ગૃહના નેતા હતા ત્યારે પીયૂષ ગોયલ ડેપ્યુટી લીડર હતા.
3. રાજ્યસભાની ક્ષમતા 250 છે જેમાં 238 ચૂંટી શકાય છે અને 12 નામાંકિત થઈ શકે છે.
ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?
(A) ફક્ત 1, અને 2 (B) ફક્ત 2, અને 3
(C) ફક્ત 1, અને 3 (D) 1, 2, અને 3

43) મહિલા અનામત વિધેયક વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. 2010માં ગૃહમાં પસાર કરવામાં આવ્યું હતું અને આખરે લોકસભામાં મોકલવામાં આવ્યું હતું. જોકે આ ખરડો 15મી લોકસભા સાથે સમાપ્ત થઈ ગયો હતો.
2. આ વિધેયકનો મૂળ વિચાર બંધારણીય સુધારામાંથી ઉદ્ભવ્યો હતો જે ૧૯૯૩માં પસાર કરવામાં આવ્યો હતો.
3. આ ખરડો લોકસભા અને તમામ રાજ્ય વિધાનસભાઓમાં મહિલાઓ માટે ૩૩ ટકા બેઠકો અનામત રાખે છે.
4. સરકારના આર્થિક સર્વેક્ષણો પણ માને છે કે લોકસભા અને વિધાનસભાઓમાં મહિલા પ્રતિનિધિઓની સંખ્યા ખૂબ ઓછી છે.

ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) 1,2 અને 3   (B) 2,3 અને 4
(C) 1,2 અને 4   (D) 1,2,3 અને 4

44) રાજદ્રોહના કાયદાના પડકારોવિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. લગભગ 60 વર્ષ જૂના ચુકાદાએ ભારતીય દંડ સંહિતામાં રાજદ્રોહના કાયદાને જાળવી રાખવા માટે મદદ કરી હતી.
2. કલમ 124 (દેશદ્રોહ) એવા સમયે આપવામાં આવ્યો હતો જ્યારે અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા (પ્રતિબિંબિત કાયદાને કારણે ઉદ્ભવતા પ્રભાવ) પર 'દ્રુતશીતન પ્રભાવ' જેવા સિદ્ધાંતો સાંભળવામાં આવ્યા ન હતા.
3. રાજદ્રોહ એ બિન જામીન પાત્ર ગુનો છે. રાજદ્રોહ ત્રણ વર્ષથી આજીવનકેદ સુધીની હોઈ શકે છે અને તેની સાથે દંડ પણ થઈ શકે છે.
4. ભારત વિશ્વની સૌથી મોટી લોકશાહી છે અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાનો અધિકાર લોકશાહીનો આવશ્યક ઘટક છે.

ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) 1, 2 અને 3   (B) 2, 3 અને 4
(C) 1, 2 અને 4   (D) 1, 2, 3 અને 4

45) વૈવાહિક અધિકારોની પુનઃસ્થાપના માટેના પડકારો વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. કાયદો આ અધિકારોને માન્યતા આપે છે જેમાં લગ્ન, છૂટાછેડા વગેરે સંબંધિત હિન્દુ વ્યક્તિ કાયદા અને ફોજદારી કાયદામાં જીવનસાથીને જાળવણી અને જાળવણી ભથ્થાની ચુકવણીની જરૂર છે.
2. હિન્દુ લગ્ન અધિનિયમની કલમ ૬ વૈવાહિક અધિકારોના એક પાસાને માન્યતા આપે છે. સાથે રહેવાનો અધિકાર અને જીવનસાથીને યોગ્ય કારણ વિના પક્ષની કંપનીથી અલગ થઈ જાય છે, ત્યારે પીડિત પક્ષ જિલ્લા અદાલતમાં અરજી કરીને અરજી કરી શકે છે.
3. જ્યારે પતિ-પત્ની યોગ્ય કારણ વિના પક્ષની કંપનીથી અલગ થઈ જાય છે, ત્યારે પીડિત પક્ષ જિલ્લા અદાલતમાં અરજી કરીને અરજી કરી શકાય છે.
4. ગોપનીયતાના અધિકારને જીવનના અધિકારન અને વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાના અધિકાર હેઠળ કલમ 9 (Article 21) હેઠળ બંધારણના ભાગ ૩ દ્વારા બાંધધરી આપવામાં આવેલી સ્વતંત્રતા તરીકે સુરક્ષિત છે.

ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) 1, 2 અને 3   (B) 2, 3 અને 4
(C) 1, 2 અને 4   (D) 1, 2, 3 અને 4

46) સંસદીય સત્ર વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. બંધારણની કલમ 85માં સંસદીય કેલેન્ડર જોગવાઈ છે.
2. ભારતમાં કોઈ ચોક્કસ સંસદીય કેલેન્ડર નથી. પરંપરા અનુસાર (એટલે કે બંધારણ દ્વારા પૂરા પાડવામાં આવ્યા નથી), સંસદના એક વર્ષમાં ત્રણ સત્રો છે.
3. મુલતવી રાખવાની સ્થિતિ માં ગૃહ સમાપ્ત થાય છે અને ગૃહ આગામી બેઠક માટે નિર્ધારિત સમયે ફરીથી એકત્રિત થાય છે
4. સંસદના બંને ગૃહો (લોકસભા અને રાજ્ય સભા) વચ્ચે વિધેયક પર મડાગાંઠના કિસ્સામાં બંધારણ દ્વારા સંયુક્ત બેઠકની વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે.

ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) 1, 2 અને 3   (B) 2, 3 અને 4
(C) 1, 2 અને 4   (D) 1, 2, 3 અને 4

47) પોલીસ સુધારાઓ વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. સંસદમાં એક પ્રશ્નો જવાબમાં સરકારે ખુલાસો કર્યો હતો. કે 1 એપ્રિલથી 30 નવેમ્બર, 2015 વચ્ચે પોલીસ કેટેગરીમાં 25,357 કેસ નોંધાયા હતા.
2. પોલીસ સુધારાનો ઉદ્દેશ પોલીસ સંગઠનોના મૂલ્યો, સંસ્કૃતિ, નીતિઓ અને પદ્ધતિઓ બદલવાનો છે.
3. બ્રિટિશરો દ્વારા 1857 ના બળવા બાદ દેશમાં ભવિષ્યમાં કોઈ બળવો અને પોલીસ વહીવટની વ્યવસ્થા અટકાવવા માટે 1861 નો પોલીસ કાયદો ઘડવામાં આવ્યો હતો.
4. પોલીસ દળોમાં ખાલી જગ્યાઓની ઊંચી ટકાવારી ઓવરલોડ પોલીસકર્મીઓની હાલની સમસ્યાને વધારે છે.

ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) 1, 2 અને 3   (B) 2, 3 અને 4
(C) 1, 2 અને 4   (D) 1, 2, 3 અને 4

48) કાપુ સમુદાયને અનામત વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. કાપુ મુખ્યત્વે આંધ્ર-તેલંગાણા ક્ષેત્રમાં કૃષિ સમુદાય છે.
2. કપુ સમુદાય પોતને 'પછાત જાતિઓની' શ્રેણીમાં સામેલ કરવાની માંગ કરી રહ્યો છે. ઉલ્લેખનીય છે કે ભારતની આઝાદી પહેલા તેઓ પછાત જાતિઓમાં સામેલ હતા.
3. બંધારણની કલમ 338B હેઠળ રાષ્ટ્રીય પછાત વર્ગોનું આયોગ્ય સામાજિક ન્યાય અને સશક્તિકરણ મંત્રાલય હેઠળ ની બંધારણીય સંસ્થા છે.
4. તે કેન્દ્ર અને રાજ્યો બંનેને સમાજના આર્થિક રીતેનબળા વર્ગોને અનામત આપવા માટે સક્ષમ બનાવે છે.

ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) 1, 2 અને 3   (B) 2, 3 અને 4
(C) 1, 2 અને 4   (D) 1, 2, 3 અને 4

49) 97 મી સુધારાની જોગવાઈઓ વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. તાજેતરમાં સુપ્રિમ કોર્ટએ વર્ષ 2013ના ગુજરાત હાઈકોર્ટના ચુકાદાને જાળવી રાખતા બંધારણ (97માં સુધારા) અધિનિયમ, 2011ની કેટલીક જોવાઈઓને રદ કરી દીધી છે.
2. વર્ષ 2012ને સંયુક્ત રાષ્ટ્ર મહાસભા દ્વારા આંતરરાષ્ટ્રીય સહકાર વર્ષ તરીકે જાહેર કરવામાં આવ્યું હતું.
3. બંધારણ (97મો સુધારો) અધિનિયમ, 2011 એ ભારતમાં કામ કરતી સહકારી મંડળીઓ અંગે (મ્યુનિસિપાલિટી)ના ભાગ પછી તરત જ નવા ભાગ 9B ઉમેર્યો
4. રાજ્યની સૂચિના પ્રવેશ 32 હેઠળ સહકારી ક્ષેત્ર પર રાજ્ય વિધાનસભાઓની "વિશિષ્ટ કાયદાકીય સત્તા"ને 'નોંધપાત્ર અને પર્યાપ્ત રીતે પ્રભાવિત' કરી છે.

ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) 1, 2 અને 3   (B) 2, 3 અને 4
(C) 1, 2 અને 4   (D) 1, 2, 3 અને 4

50) 2021 લોકસભામાં આંતરિક જહાજ બિલ વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. આ ખરડો ભારતની અંદર શિપિંગ અને આંતરિક જળમાર્ગોને લગતા કાયદાઓના અમલીકરણમાં એકરૂપતા લાવશે.
2. આ વિધેયકમાં જીવન અને કાર્ગોની સલામતી, નેવિગેશનની સલામતી અને પ્રદૂષણ અટકાવવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે.
3. 8 નવેમ્બર, 2020ના રોજ શિપિંગ મંત્રાલયનું નામ બદલીને બંદર, શિપિંગ અને જળમાર્ગ મંત્રાલય રાખવામાં આવ્યું હતું. આ વિભાગના હાલના મંત્રી સર્વાનંદ સોનોવાલ છે.

ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) ફક્ત 1 અને 3   (B) ફક્ત 2 અને 3
(C) ફક્ત 1 અને 3   (D) 1, 2 અને 3

51) IBBI ઈન્સોલ્વન્સી 2016 બેન્કરપ્સી બોર્ડ ઓફ ઈન્ડિયા રેગ્યુલેશન્સ વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. માર્ચ 2021માં ઈન્સોલ્વન્સી લો કમિટી (ILC) ની પેટા સમિતિઓ Insolvency and Bankruptcy Code-IBC, 2016ના મૂળ માળખામાં (Pre-Pack Framework)ની ભલામણ કરી હતી.
2. CIRPમાં કંપીનને પુનર્જીવિત કરવા માટે જરૂરી પગલાં જેવા કે કામગીરી માટે નવું મંડોળ એકત્ર કરવું, કંપની વેચવા માટે નવા ખરીદદારની શોધ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.
3. CD કોર્પોરેટસંસ્થામાં કોઈને ધિરાણ આપી શકે છે.
4. કંપનીઓ માટે ઠરાવની પ્રક્રિયા નેશનલ કંપની લો ટ્રીવ્યુનલ (NCLT) દ્વારા પ્રક્રિયા કરવામાં આવે છે.

ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) 1, 2 અને 3   (B) 2, 3 અને 4
(C) 1, 2 અને 4   (D) 1, 2, 3 અને 4

52) OBC કેટેગરી હેઠળ પેટા-વર્ગીકરણ સંબંધિત કમિશનના કાર્યકાળમાં વધારા વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. તે પંચને વિવિધ હિસ્સેદારો સાથે પરામર્શ કર્યા પછી OBCના પેટા વર્ગીકરણ સાથે સંબંધિત મુદ્દાઓ પર વ્યાપક અહેવાલ રજૂ કરવામાં સક્ષમ બનાવશે.
2. NCBC ને સામાજિક અને શૈક્ષણિક રીતે પછાત વર્ગોના સંદર્ભમાં ફરિયાદો અને કલ્યાણકારી પગલાંની તપાસ કરવાનો અધિકાર છે.
3. પંચે તમામ OBC રેકોર્ડને સંપૂર્ણ ડિજિટલાઈઝેશન અને OBC પ્રમાણપત્રો જારી કરવાની પ્રમાણભૂત પદ્ધતિની ભલામણ કરી છે.
4. OBCના સમાવેશ માટે હાલના ક્વોટાને વધારવાની ભલામણ કરવામાં આવી હતી, જે માત્ર SC/ST માટે હતી, જે 22.5 ટકાથી વધારીને 49.5 ટકા કરવામાં આવી હતી. ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) 1, 2 અને 3   (B) 2, 3 અને 4
(C) 1, 2 અને 4   (D) 1, 2, 3 અને 4

53) લોકસભાના વસ્તી નિયંત્રણ પર 4 વિધેયકો વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. લોકસભામાં જેડીયુના એક સભ્ય અને ભાજપના ત્રણ સભ્યોએ શુક્રવારે ગૃહમાં વસ્તી નિયંત્રણ અંગેની ખાનગી સભ્ય બિલ રજૂ કર્યા હતા.
2. ઉત્તર પ્રદેશમાં તાજેતરમાં ચર્ચામાં છે કારણ કે તે રાજ્ય માટે વસ્તી નિયંત્રણ વિધેયકનો મુસદ્દો તૈયાર કરવાની તૈયારીમાં છે.
3. બિહારના સુશીલ કુમાર સિંહે એક વિધેયક રજૂ કર્યું છે જેમાં રાષ્ટ્રીય વસ્તી આયોજન સત્તા મંડળ અને જિલ્લા વસ્તી આયોજન સમિતિની રચના કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે.

ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) ફક્ત 1, અને 2   (B) ફક્ત 2, અને 3
(C) ફક્ત 1, અને 3   (D) 1, 2, અને 3

54) 2021 વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

1. જૂન 2021માં જારી કરાયેલા વટહુકમને બદલવાનો પ્રયાસ કરે છે અને આવશ્યક સંરક્ષણ સેવાઓ સાથેસંકાળયોલા કર્મચારીઓ દ્વારા હડતાળ અને કોઈપણ વિરોધ પર પ્રતિબંધ મૂકે છે.
2. તેમાં એવી સેવાઓનો પણ સમાવેશ થાય છે જે બંધ (Ceased) થાય ત્યારે આવી સેવાઓ સાથે સંકળાયેલી સંસ્થાઓ અથવા તેના કર્મચારીઓની સલામતીને અસર કરે છે.
3. હળતાળના અધિકારને વૈશ્વિક સ્તરે માન્યતા આપવામાં આવી છે. ભારતીય બંધારણની કલમ (19)1 મૂળભૂત અધિકારો તરીકે કેટલીક સ્વતંત્રતાઓના રક્ષણની બાંધધરી આપે છે.
4. જે કિસ્સામાં તપાસ કરવી વ્યવહારિક રીતે યોગ્ય ન હોય તેવા કિસ્સામાં સંબંધિત સત્તાને કોઈ પણ તપાસ વિના કર્મચારીને બરતરફ કરવાની અથવા દૂર કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવે છે.

ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે?

- (A) 1, 2 અને 3   (B) 2, 3 અને 4
(C) 1, 2 અને 4   (D) 1, 2, 3 અને 4

55) પેગાસસ ફાઇવર વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

- ભારતમાં સંદેશાવ્યવહાર દેખરેખ મુખ્યત્વે બે કાયદા હેઠળ છે— ટેલિગ્રાફ એક્ટ, 1885 અને ઈ-ફોર્મેશન ટેકનોલોજી એક્ટ, 2000.
- દેખરેખ માટે વ્યક્તિની પસંદગીનો આધાર અને માહિત એકત્રિત કરવાની મર્યાદા લેખિતમાં નોંધવામાં આવે છે.
- ભારતીય દેખરેખ પ્રણાલીમાં સુધારો કરવાની જરૂર છે, જેમાં દેખરેખની નૈતિકતાનો સમાવેશ થવો જોઈએ અને દેખરેખના નૈતિક પાસાઓ પર વિચાર કરવો જોઈએ.
- પેગાસસ (Pegasus) ના ઉપયોગ અંગેના હાલના ખુલાસાઓ સૂચવે છે કે ઘણા પત્રકારો પર પણ નજર રાખવામાં આવી હતી. આ પ્રેસની સ્વતંત્રતાને અસર કરે છે. ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે? (A) 1, 2 અને 3 (B) 2, 3 અને 4 (C) 1, 2 અને 4 (D) 1, 2, 3 અને 4

56) હાઈકોર્ટમાં ન્યાયાધીશોની નિમણૂક વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

- ઉચ્ચ ન્યાયતંત્રમાં ખાલી જગ્યાઓ ભરવી કારોબારી અને ન્યાયતંત્ર વચ્ચે સતત, સંકલિત અને સહકારી પ્રક્રિયા છે.
- બંધારણની કલમ 217: રાજ્યના રાજ્યપાલ ચીફ જસ્ટિસ ઓફ ઈન્ડિયા (CJI) સાથે પરામર્શ કરીને રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા હાઈકોર્ટના ન્યાયાધીશની નિમણૂક કરવામાં આવશે.
- હાઈકોર્ટના ન્યાયાધીશોની નિમણૂકમાં ભારે વિલંબ થાય છે અને ઉચ્ચ ન્યાયતંત્રમાં ન્યાયાધીશોની ઘટતી સંખ્યા ડિલિવરી પદ્ધતિને અસર કરી શકે છે.
- તેણે સ્વતંત્રતાની ખાતરી કરવી જોઈએ, વિવિધતાને પ્રતિબિંબ કરવી જોઈએ, વ્યાવસાયિક ક્ષમતા અને અખંડિતતાનું પ્રદર્શન કરવું જોઈએ. ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે? (A) 1, 2 અને 3 (B) 2, 3 અને 4 (C) 1, 2 અને 4 (D) 1, 2, 3 અને 4

57) રાજ્યસભામાંથી સરપેન્ડ થયેલ તૃણમૂલ કોંગ્રેસના સાંસદ શાં તનું સેન વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

- વી મુરલીધરને સેનને સરપેન્ડ કરવાની દરખાસ્ત રજૂ કરતાં કહ્યું હતું કે TMCના ધારાસભ્યો ગૃહને બદનામ કરી રહ્યા છે.
- નાયડું એ રેના વાંધાઓનો વિરોધ રતાં કહ્યું હતું કે સેન ગૃહની ગરિમા ઘટાડી રહ્યા હોવાથી આ દરખાસ્તને મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.
- સરકારે નિયમ 256(2) હેઠળ TMC સાંસદને સરપેન્ડ કરવાની માંગ કરી હતી. ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે? (A) 1, અને 2 (B) 2, અને 3 (C) 1, અને 3 (D) 1, 2, અને 3

59) National Green Tribunal-NGT વિશે નીચેના વિધાનો ધ્યાનમાં લો.

- ફટકડા સળગાવવાને કારણે નબળા ઈન્ડેક્સ (Air Quality Index-AQI)ના સંદર્ભમાં આ આદેશ આપવામાં આવ્યો હતો.
- કોર્ટે આ દલીલને નકારી કાઢી હતી કે દિવાળી જેવા ધાર્મિક તહેવારો માં ફટકડા ફોડવા એ મૂળભૂત અધિકાર અને જરૂરી પ્રથા છે.
- કિસમસ અને નવા વર્ષે એવા વિસ્તારોમાં માત્ર લીલા (જે ઓછા પ્રદૂષણ યુક્ત કાચા માલનો ઉપયોગ કરે છે) જ મંજૂરી આપવામાં આવશે જ્યાં એમ્બિયન્ટ હવાની ગુણવત્તાનું સ્તર મધ્ય અથવા નીચેની કેટેગરીમાં હશે.
- આ રસાયોણ હૃદયરોગ, શ્વસન અથવા ચેતાતંત્રના વિકારના સ્વરૂપમાં લોકોના સ્વાસ્થ્ય પર ગંભીર અસરો કરી શકે છે. ઉપરોક્ત આપેલ નિવેદનોમાંથી ક્યાં નિવેદનો યોગ્ય છે? (A) 1, 2 અને 3 (B) 2, 3 અને 4 (C) 1, 2 અને 4 (D) 1, 2, 3 અને 4

ગુજરાત સરકારની વર્ગ-3 ની તમામ નવી ભરતીઓ માટેની વિશેષ બેચ

જનરલ બેચ

તલાટી / પંચાયત મંત્રી, ગ્રામસેવક, સબ-ઓડિટર, ડેડ ક્લાર્ક, નાયબ બિરીફ્ફ, બિનસચિવાલય ક્લાર્ક

Daily, Weekly, Monthly
ONLINE TEST of candidates

દિવસ
5 ફી ટ્રાયલ
લેકચર

નવી બેચ શરૂ
સવારે 8 થી 10

રાજકોટ, અમદાવાદ અને ગાંધીનગરની શ્રેષ્ઠતમ ફેકલ્ટી દ્વારા શિક્ષણ તથા માર્ગદર્શન

ડુ ધી પોઈન્ટ પરીક્ષાલક્ષી એડવાન્સ લેવલ મટીરિયલ્સ

સ્માર્ટ વર્ક અને સમજણ શક્તિના સમન્વયથી અભ્યાસ

ગાંધીનગર
Offline

ICE
INSTITUTE FOR COMPETITIVE EXAMS

રજિસ્ટ્રેશન ફરજિયાત
81406-01110 / 81407-01110

ઘ-2, સેક્ટર-6, બીજો માળ, ઈસ્કોન ગાંધીયા પાસે, ગાંધીનગર

સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષાની લેટેસ્ટ માહિતી અને ફ્રી મટીરિયલ્સ
તેમજ રેગ્યુલર કન્ટેન્ટ અફેર્સ મેળવવા માટે
નીચે આપેલા અમારા
Social Media Icon પર Click કરો.

JOIN OUR WHATSAPP GROUP
joinicerajkot.com

JOIN OUR TELEGRAM
t.me/icerajkotofficial

YouTube
ICE RAJKOT

Instagram
ICE RAJKOT

Facebook
like | comment | share
ICE RAJKOT

twitter
ICE RAJKOT